ANUL XX
9
(774)
Sîmbătă
26 februarie
1977
8 pagini
1 leu

Proletari din toate țările, uniți-vă !

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor
din Republica Socialistă România

O solie de prietenie și pace

Dimensiunile actualității în viața internațională sînt realizate prin evenimente capabile să-și pună amprenta asupra întregii evoluții istorice a umanității. Apariția unor noi energii pe scena politică a fost, încă de la începutul secolului, recunoscută în chip de factor hotărîtor al progresului istoric, adăugînd epocii noastre unele trăsături care o disting față de toate cele dinainte. În primul rînd, secolul revoluțiilor naționale și sociale, cum îl numea Malraux, semnifică apariția, în cadrul comunității internaționale, a unor state interesate direct în crearea unui climat de justiție și echitate. Aceste deziderate sînt promovate constant de țara noastră, fiind un element principial de politică externă a României. Prin vocea autorizată și reprezentativă a președintelui României socialiste, au fost reiterate constant voința noastră de a construi un climat internațional de colaborare cu toate țările lumii, încrederea poporului român și a statului nostru în capacitatea omului de a-și asigura un viitor de prosperitate și pace. Participarea țării noastre la activitățile și reuniunile statelor realizate a exprimat tocmai aprecierea partidului nostru că țările în curs de dezvoltare constituie o realitate majoră a lumii de azi, un factor de progres pe calea instaurării unui climat de colaborare activă în viața internațională, bazată pe respectarea independenței și a suveranității fiecărui stat. Vizitele tovarășului Nicolae Ceaușescu în diferite țări ale lumii au fost de fiecare dată prilejul afirmării politicii externe a României, caracterizată prin dinamism și eficacitate, manifestînd încredere în negocierile deschise, animate de voința de a depăși impasurile în care se mai găsește uneori viața internațională. Prestigiul personal al președintelui român a adus de fiecare dată o nouă dovadă de autoritate în documentele adoptate, constituind un element important în realizarea continuității unor relații atît de supuse diferitelor aspecte din viața internațională. România are astăzi prieteni buni și siguri pe toate continentele, prestigiul său extern se află la cote inimaginabile în trecut. Activitatea neobosită a secretarului general al partidului, președintele țării, tovarășul Nicolae Ceaușescu, prezența noastră în toate forurile mondiale, susținînd cauza păcii, a progresului și bunăstării tuturor statelor, capacitatea economiei românești de a participa la schimburile de bunuri și la cooperarea internațională, iată cîteva elemente ce asigură prestigiul de astăzi al țării noastre, locul său respectat între celelalte state ale lumii.

Noua vizită a tovarășului Nicolae Ceaușescu în Africa se înscrie în acest context prestigios de inițiative menite să promoveze încă o dată trăsăturile fundamentale și să confirme justețea orientărilor din politica externă a României. Lumea de astăzi cunoaște o serie de probleme a căror rezolvare impune reunirea eforturilor politice. Amploarea problemelor economice face necesară o nouă ordine economică, excluzînd lipsa de echitate între statele dezvoltate și cele în curs de dezvoltare. Este vitală promovarea unor schimburi internaționale bazate pe interes mutual, care se disting în primul rînd prin stabilitate, făcînd imposibil jocul liber al manevrelor de culise, perpetuarea exploatării celor mai săraci de către cei mai bogați. Militantă activă pentru o nouă ordine economică, țara noastră a urmărit constant înscrierea acestor deziderate în toate relațiile sale. Destinul nostru este legat de promovarea echității și a unor noi raporturi între popoare. Sîntem de partea progresului, alături de ziua de mîine a istoriei universale, în rînd cu toate statele ce au scuturat jugul dominației străine și au pășit pe calea afirmării unei identități proprii și a unei dezvoltări economice și sociale de sine stătătoare. De aceea, cuvintele de înaltă apreciere la adresa soliei de pace și colaborare a poporului român, adresate încă din primele zile ale vizitei în Africa, răspund orientării adînci a politicii noastre externe, atît din punct de vedere politic, cît și din cel economic, recunoscînd o coordonată permanentă a activității noastre externe. România are în Africa prieteni vechi și statornici. Între cele două războaie mondiale ne-am aflat printre statele care și-au ridicat glasul împotriva agresiunii fasciste pe continentul african, iar mai recent am sprijinit material-icește și din punct de vedere politic lupta de eliberare a popoarelor de sub dominație colonialistă, fiind printre primii care am deschis larg porțile colaborării industriale și ale construcției economice cu țările ce și-au cucerit de curînd independența, asistîndu-le în eforturile lor de trecere spre o economie armonioasă și dinamică. Este vorba de realizarea interesului mutual, vizitele președintelui român înscriindu-se pe linia inițiativelor sale de promovare și diversificare a schimburilor, de asigurare a șanselor posibilităților de afirmare a economiei românești pe arena mondială. Prietenia nu înseamnă numai sentimente frumoase, ci lupta comună pentru dezvoltare, sprijin reciproc, crearea unor posibilități noi de bunăstare și progres. Oricît ar părea de paradoxal, cunoașterea mai bună a șanselor de colaborare, negocierile directe între șeful statului român și conducătorii de stat africani, departe, în țările unui continent încărcat de exotism, reprezintă o sursă trainică a dezvoltării economice interne, demonstrînd încă o dată legătura dialectică între cele două laturi ale politicii partidului nostru. Economiile naționale sînt astăzi determinate de amplorarea piețelor, de libera circulație a informației tehnologice, de prestigiul produselor și de atitia factori internaționali. Este de neconceput o reală expansiune industrială pe plan național, fără un comerț exterior bogat, fără trainice relații cu toate țările lumii.

Luceafărul

Continuare în pag. a 2-a

ION GRIGORE: „Bilanț 1977"
(De expus în „Sărbătoarea victoriei depline asupra fascismului")

Vorbind despre adevăr

Epoca noastră este printre altele epoca marilor invenții în științele despre om, despre pămîntenii, despre comportările, despre mecanismele, despre conflictele microcosmosului, a conflictelor generale de pace și securitate în Europa și în lume.

Problemele cu care este confruntată lumea modernă, răsfrînte și amplificate într-o complexitate aparte de viața și destinul fiecărei națiuni, dar mai ales pentru fiecare dintre componentele umanității, impun o atitudine clară și conștientă a acestor mari forțe de creație umană.

Scriitorii contemporani, pentru ei culturilor naționale și a artelor universale, este unul dintre cele mai nobile și mai grele rosturi să răspundă acestor exigențe de conștiință omenească. Publicistica de interpretare a vremii, literatura cu care omul de astăzi se identifică din ce în ce mai mult provin parcă din ce în ce mai bine din aceleași coordonate cu ale unei vaste mișcări de idei, spirit, conștiință de care se poate judeca literatura contemporană se unește din ce în ce mai mult într-un fapt complex și aparte paradoxal, din ce în ce mai unitar.

În cazul societății românești de azi, numeroși nu susține că e perfectă, că nu mai există neîmplinit, că nu există încă neînțelegerea unor mentalități mai vechi sau mai noi. Este ca și cum așa spune că nu avem inimă pe care o avem. În același timp însă, România socialistă ca și oricare altă țară, nu poate admite mizeriile, denigrările și insultele aduse națiunii de către apatrizi cu ghiozdanul rușinii aferea — critici, denigrări și insulte proferate în schimbul unor false dolare.

Odată cu afirmarea națiunii noastre, literatura română a trăit toate experiențele majore ale acestea. De șaisă ori a fost bombardată încă numai operele autorilor patriotici și clamat tocmai mersului înainte, spre progres și dezvoltare ai țării. Deoarece orice este cu bună operele valoroase și durabile sînt profund patriotice. Câci valoarea unei opere — în rele din umă intelectuală culturală — provine mai ales din măsura în care o dă fiecărui om o zestrare, cultură, sănătate și apartine creatorului țării, patriei autorului. O epocă vorbește limbi pre-

Alexandru Papilian

Continuare în pag. a 2-a

În acest număr :

● Calendar • Cronica literară • „Literatura despre literatură" • Semnează : • Mircea Santimbreanu • Ioan Adam • „Cenaclul" și atitudine în critică de azi • Articole de • Mircea Iorgulescu și • Dana Lăcătuș • Pagini de Marin Sorescu • Pagini de Florența Albu • Remember de A.E. Baconsky • Pagini de [illegible] • „Poezia lui Emil Dorian" de Eugen Simion • Pagini de [illegible] • „Balcanism și balcanitate" de Nicolae Sorbas Tanasescu • Articole de Geo Dumitrescu • Cultura contemporană în forme : „Informația rigoroasă în Meyers Lexikon" • Opinii • Cărțile anului 1976 : Articole de • Alex. Ștefănescu, • Dan Cristea și • Mihai Coman • Cronicarul cu poeții orașului Stanislav Kuninev și Amintiri Căpurni •

statornicie

Cine te-a cîntat, pămîntule
viteazule, sfîntule,
bulgăre cu bulgăre
sudă cu sudoare,
și i-a rămas mîna rece, de piatră !

Te-am cîntat,
te cînt,
de cîte ori ne născurăm,
de cîte ori murim.

În lunecarea timpului —
lumină, statornicie —
tu ne hrănești
cu grîu
și cu arhanghel.

Cine nu ți-a sărutat tîndele
și nu ți-a dus la gură merindele
fruct cu fruct,
cumenicătură cu cumenicătură
și n-a uzurpat vorbă dulce în gură !

În palmele țăranului
aduni virsta de aur a anului,
în loc de cunună
ceri pentru sfeșnicul omului
strălimpezi fîntîni

Cine la rădăcinile tale n-a umblat
și frumusețea nu l-a săturat
sclipire cu sclipire
jertfe dintre cele mai scumpe
și n-a simțit cum pieptul de răsărituri
i se umple ?

Prin tine,
am fost și sîntem în istorie
pămînt —
lumină fără întrerupere —
memorie.

Cine nu ți-a băut din aburi înălțimea
cu geana
întru iubirea dintre Manole și Ana,
cine nu te cunoaște, pămîntule
viteazule, sfîntule,

Casă ne ești —
înaltă alcătuire —
de munți și de ape, de
mănoase cîmpii
și mai ales trainică,
nepieritoare iubire.

Florin Costinescu

Scriitorii și Festivalul Cîntarea României

Printre multele reacții ale cenaclului „Sînt sufletul meu" nu au pentru noi doar o valoare simbolică. Ele exprimă o permanență a conștiinței scriitoricești, indisolubil legată de tot ceea ce înseamnă omenie și frumusețe, entuziasm și optimism — dacă vreți spus — solidaritate umană de astăzi și de mîine.

Cuvîntul ne poartă astă dimpotrivă sufletul pentru oamenii pe care îi știm, s-a exprimat în experiențele semnificative începînd cu „Moromeții" și pînă la cei „patru exponenți" ai prozei secolului nostru : Arghezi, Blaga, Bacovia, Barbu și Blaga.

Dar dacă în toți aceștia ne-au lăsat „o limbă cu iz de faguri de miere" și o dulce aplecare „asupra tot ce cîntă în patrie", nu este mai puțin adevărat că scriitorii de azi, indiferent de vîrstă au mai limpede în minte rostul cuvîntului lor pe pămînt și în societate.

Este, aș spune, o șansă pentru scriitorul de azi să poată trăi și crea în acest „miez de ev aprins", că poate fi contemporan și implicat direct în spectaculoasele transformări ce se produc în patria noastră cele mai profunde revoluții, pe care a trăit-o poporul român. Nu este vorba, așa cum se știe desigur, numai de un efort bazat pe creșterea bunăstării materiale a fiecăruia, ci de o acțiune complexă de modelare a conștiințelor, de eradicare definitivă a vechilor tare lăsate moștenire de o societate definitiv apusă. Dar, ambiția noastră, a tuturor, trece dincolo de această tentativă de demolare a bordeielor spirituale. Ea are în vedere materializarea unui nou mod de a gîndi și de a acționa în fața realităților vremii de azi. Iar misiunea scriitorului, în această formidabilă dinamică socială și psihologică, nu este deloc ușoară.

Dincolo de unele imperfecțiuni organizatorice, „Cîntarea României", acest mare festival al spiritualității noastre, exprimă elocvent posibilitățile enorme pe care le avem. Un tezaur inestimabil de talent și sensibilitate este pus la valoare în cadrul unor manifestări artistice de toate genurile.

Rolul scriitorului, în această complexă acțiune culturală, este cu atît mai mare cu cît cuvîntul său poate influența, uneori hotărîtor, concepția și perspectivele de dezvoltare ale tinerilor care, mîine, vor fi purtătorii de cuvînt ai scrisului românesc.

A te apleca cu grijă, dragoste și înțelegere asupra tinerei, mlădițe de frumusețe zămislită din gîndul și inima unui om este pentru scriitor nu numai un imperativ moral dar și o datorie patriotică. Cu atît mai mult scrisul nostru trebuie să se integreze armonios și definitiv în acest efort uman de înălțare a conștiinței și gîndirii națiunii care este „Cîntarea României".

Prestigiul și autoritatea artistică, dobîndite prin trudă în multe nopți albe, aplecat deasupra manuscrisului, trebuie certificat prin participarea nemijlocită la viața Cetății. Este, cum s-ar spune, „certificatul de garanție" a valorii scrisului nostru de bine și frumusețe.

Corneliu Sturzu

După douăzeci de ani

Întîmpinat la apariție de o teribilă polemică, însă bine clasificat, romanul „Groapa" dă și o idee asupra literaturii lui Eugen Barbu. Era mai întîi acolo proza unui mediu : reintors în cadru citadin, romanul descoperea progresiv [illegible] urbană, cu începere de la mahala. [illegible] Însă ceea din Gorki (totuși prozatorul se știe să se vadă aceasta) și o vagă idee de proza românească, însă [illegible] de raport e aci G. M. Zamfirescu și acea literatură interbelică a „mahalalelor" (T. C. Stan, Stoian Gh. Tudor, Aureliu Corneal). Vasăzică „Groapa" înnoda un fir semptern și încă nedepănat pînă la capăt, resuscita medii umane investigate pînă atunci fragmentar sau cu tendință. Acestei lumi crepusculare, de mahala pe calea dispariției, Eugen Barbu îi va fi rapsodul.

Critica a clasificat „Groapa" drept o carte în tot cazul bizară fiindcă ieșea din faimosul principiu al „tipizării", sprijinindu-se pe un sistem pitoresc (susținut și teoreticește de prozator). Însă „pitorescul" în sine nu-i o formă prosastică adîncă ; el distrage, nu instruiește, dă știri despre superficia lumii și ocolește esența. Eugen Barbu susținea „pitorescul" literar nu pentru culoare ci din pasiune pentru „stranietă", dintr-o atracție pentru excentric și extravagant. „Groapa" Cutarida era, la acea oră, aproape un orizont imaginar prin raport la mișcările prozei coetanee. De altfel „pitorești" însă la moduri felurite, vor fi și celelalte producțiuni ale scriitorului pînă la „Princepele".

Inițial naturalist, Eugen Barbu a cîștigat în viziune pe baza unei instrucții continue, sporind continuistic o „perspectivă despre univers" aflată în schiță de la intîia carte. Trebuie să se vadă aci sforțarea unui spirit, în esență lui vitalist, de a se înconjura de categorii, de a transfigura pura energie prin agentul intelectual.

Prozatorul a încercat „Groapa" în focul, ne declară, a 13 versiuni : semn că Eugen Barbu,

Artur Silvestri

Continuare în pag. a 2-a

Eugen Jebeleanu
Arena

Să vină tuciul

Acum, să vină tuciul,
acum să vină zgura,
acum să vină himalaiele
de schije, mai desgustătoare și mai atrăgătoare
decît pielea rinocerului,
schijele care-au plouat pe noi
în cel de-al doilea
și în primul război
Mondial
și în toate războaiele
ce-au rîs de noi
cu bocetele tunurilor
cu razele săbiilor,
cu grîul infam al praștiilor.
De la început pînă acum.
Căci am ajuns la metalele
cele mai lucioase.
Ați putea să terminați.
Vai, care — prin alții — din bezna minelor
ați tras aurul tulburător,
și spada, care a fost
cea mai curată
pînă ce s-a umplut de sînge
și care ne-ați învățat
să ne recunoaștem ochii
albaștri în luciul baionetelor.
Acum — să vină tuciul
tuciul fără nici o lucire,
tuciul sobelar în jurul cărora
să ne adunăm în piețile goale,
tuciul lipsit de glorie,
tuciul ca o negresă muribundă
fără nici o speranță
Să vină metalul care nu duce pe oameni
nici în pămînt, nici în lună
Metalul frate cu pielea rinocerului
să vină tuciul.

Varia

O carte și șapte personaje

Sub acest titlu Dan Păcurariu și Claude Pichois, profesor francez la Universitatea Vanderbilt din Nashville (U.S.A.), urmărește soarta culegerii de poezii din D. Bolintineanu publicate în versiune franceză la editorul Dentu în 1868, **Brises d'Orient**. Traducerea poeziilor a făcut-o într-o primă formă autorul însuși, deci primul personaj din cele șapte este D. Bolintineanu. Al doilea, Ulysse de Marsillac, a făcut prima verificare a traducerii. Al treilea, Ange Pechméja, era prietenul și colaboratorul lui Marsillac și a tradus în limba franceză 18 capitole din romanul lui Nicolae Filimon **Ciocoii vechi și noi**. Al patrulea, George Marianu, pe atunci student în drept la Paris, a fost principalul organizator al publicării volumului **Brises d'Orient**. Leon Pleé, al cincilea, a sprijinit entuziast publicarea volumului, al șaselea, Henri Cantel, a făcut a doua verificare a traducerii, în fine, al șaptelea, Philarete Chasles, profesor la Collège de France, a semnat prefața.

Cel dintîi care s-a referit la împrejurările și ecoul stîrnit la apariție în Franța de culegerea **Brises d'Orient** este Aurel Martin în articolul său publicat în **Gazeta literară** din 1 și 8 octombrie 1964 : **Bolintineanu văzut de scriitori francezi**. Petre Costinescu semnalează primul corespondența inedită aflată la B.A.R.S.R. în legătură cu editarea volumului în articolul **Cum a apărut la Paris Brises d'Orient de Dimitrie Bolintineanu în Revista de istorie și teorie literară**, 1967, nr. 1. Același a publicat în volumul colectiv **Documente și manuscrise literare**, I. E.A.R., 1967, șaisprezece scrisori ale lui Bolintineanu către George Marianu datate ianuarie 1865 — decembrie 1866. Chestiunea este reluată de D. Păcurariu în scurta sa monografie **D. Bolintineanu**, ediția a II-a, 1969 și amintită de T. Vârgolici în lucrarea de doctorat **Dimitrie Bolintineanu și epoca sa** (1971).

Actualul studiu al lui D. Păcurariu publică în anexe două scrisori ale lui Ulysse de Marsillac către Philarete Chasles din arhiva Chasles în posesia lui Claude Pichois, autor în 1965 a studiului în două volume **Philarete Chasles et la vie littéraire au temps du romantisme** ; opt scrisori ale lui George Marianu către D. Bolintineanu din B.A.R.S.R. ; o scrisoare a lui Henri Cantel către Philarete Chasles din B.A.R.S.R. ; șase scrisori ale lui George Marianu către Philarète

Al. Piru

Continuare în pag. a 7-a

Scrisoare unui tînăr prieten

Fără crez uman arta rămîne un fluture cu aripi sfîșiate

În cei 50 de ani ai mei de activitate literară nu puține pagini am scris despre scriitori care mai erau prezenți între noi numai prin opera lor, despre autori din generația care mă preceda — cea dintre cele două războaie mondiale — despre cei din generația mea — cea din timpul și din epoca postbelică — ori despre tinerii a căror aureolă se schița la orizont. Aceasta fără a mă pretinde un critic cît mai curînd un cronicar literar ori un observator dornic să accentueze ceea ce merită, ori se cere pus în valoare.

Citeodată în vîltoarea timpului a fost nevoie de acest lucru chiar privitor la clasicii de mult aflați în panteonul nemuririi și chiar la clasicii în viață. Dar să lăsăm aceasta. Acele timpuri au trecut. Iar propria mea generație, măcar unii dintre ei, ar trebui să recunoască că am avut, în ceea ce-i privește, o mînă bună. Cei care au luat-o razna e datorită fie vremurilor tulburi dinaintea și din timpul celui de-al doilea război mondial, fie înclinațiilor și răzăcirilor lor proprii, neînțelegînd încotro se îndreaptă poporul în frunte cu P C R și pe ce drum va merge, nici înainte, nici după 23 August 1944 deși semne ar fi avut destule, și nu s-ar putea spune că nu ar fi avut unii talent, ca să se valorifice.

Ape tulburi au mai continuat să apară și după eliberare, unii neînțelegînd că riurile mari ale istoriei au drumul hotărît și că tulbureala e

Mihai Beniuc

Continuare în pag. a 6-a

Cenaclul revistei „Luceafărul"

● Ședința XLII va avea loc luni 28 februarie a.c. orele 16,30 la Casa scriitorilor din Calea Victoriei 115 ● Vor citi versuri : ● Corneliu Vaina ● Ioachim Ștefan și ● Radu Sergiu Ruba

cronica literară

Viorel Ştirbu: Marele sigiliu

Dificultatea romanului istoric este cunoscută. El nu cere numai puterea de creaţie, ci şi un efort de documentare în vederea reconstituirii atmosferei de epocă, a evenimentelor, a relaţiilor specifice momentului etc.

Specie dificilă, romanul istoric n-a dat multe romane de marcă în literatura noastră. Romane de minuţia şi amploarea lui **Henric al IV-lea** de Heinrich Mann lipsesc. Evocările sadoveniene nu se impun prin forţa reconstituirii complexe, ţăria lor stînd în altă parte. Performanţa unui roman de vastă şi meticuloasă reconstituire a realizat-o Camil Petrescu în **Un om intre oameni.** Închinat mai ales lui Nicolae Bălcescu romanul se ocupă, firesc, de revoluţia română de la 1848 şi galeria de personaje atestate documentar evocată în roman este foarte bogată.

Momentul de la 1848 rămîne ispititor pentru prozatorul interesat de istorie. Revoluţionarii de frunte au fost mai ales tineri de remarcabilă strălucire şi distincţie intelectuală. Istorici, poeţi, prozatori, gazetari, profesori, ei au alcătuit un uimitor buchet de personalităţi a căror misiune conştient asumată, crearea unei Românii moderne şi independente, în ciuda condiţiilor timpului, este iarăşi de natură să absoarbă atenţia unui scriitor. Sarcina descifrării adevărurilor acestei realităţi e tot atît de grea şi pentru romancier şi pentru istoric. Nu întîmplător în legătură cu luptătorii patruzecişioptului au circulat etichete ironice sau minimalizatoare, „Bojoriştii", „filfizonii", „farmazonii" ne sînt înfăţişaţi adesea ca persoane pline de avînt, mişcate de frumoase miraje, dar lipsiţi de simţ practic. Teoria formelor fără fond pusă în circulaţie de un adversar al paşoptiştilor, Titu Maiorescu, crea cadrul teoretic al acestei aserţiuni. Neînţelegerile dintre conducătorii revoluţiei, nu puţine, şi nu de scurtă durată, fracţiunile au dăinuit şi după căderea revoluţiei colorind prin polemicile lor presa politică din România, au contribuit şi ele la denaturarea înfăţişării adevărate. Restituirea unei imagini limpezi a evenimentelor revoluţiei nu este cel mai simplu lucru.

Scriitorii contemporani 48-lui care au evocat evenimentele n-au putut-o face cu detaşare. Dacă Al. Pelimon poate fi citit cu încredere pentru latura documentară a **Revoluţiunii române din anul 1848**, Gr.H. Grandea scrie în **Vlăsia sau Ciocoii noi** un adevărat pamflet cu cheie în care cititva revoluţionari sînt dezavuaţi. Caracteristica literaturii mai recente inspirate de 1848 este interesul pentru figura lui Nicolae Bălcescu văzut ca produsul cel mai pur al aspiraţiilor revoluţionii române. Toate încercările notabile văd mişcarea mai ales prin prisma atitudinilor lui Nicolae Bălcescu, ceea ce dă la o privire retrospectivă sentimentul unei oarecare monotonii. Bălcescu este eroul povestirii scrisă în stil cinematografic de Mircea Zaciu **Amiaza unei revoluţii.** Tot el este eroul scurtului roman, mai degrabă o nuvelă, scris de Cezar Petrescu : **Ajun de revoluţie 1848**, acelaşi revoluţionar stînd şi în centrul romanului lui Camil Petrescu. În două nuvele, care continuă de fapt portretistica din istoria lui literară, G. Călinescu se ocupă pe rînd de Nicolae Bălcescu şi de poetul Ion Catina. Predilecţia e însoţită, la aproape toţi cei citaţi, de o simplificare a liniilor care conturează epoca, revoluţia şi relaţiile între personalităţile ei majore, simplificare operată mai ales în favoarea reliefării rolului şi personalităţii lui Nicolae Bălcescu.

Încercarea lui Viorel Ştirbu de a rescrie romanul lui Bălcescu este cu atît mai interesantă. Romanul istoric este în fond o operă de maturitate şi verificarea forţelor unui tînăr scriitor care încearcă o mare temă merită toată atenţia. În cazul despre care vorbim el nu se confruntă numai cu un imens material documentar, începînd cu literatura propriu zisă a scriitorilor paşoptişti şi terminînd cu corespondenţa lor sau cu notele consulare, dar şi cu portretele pe care pînă acum timpul le-a făcut atît revoluţiei cît şi militanţilor ei. Ce constatăm din acest punct de vedere ? Documentaţia romanului este serioasă. Fără a fi minuţios cum este **Un om intre oameni**, **Marele sigiliu** trece în revistă principalele evenimente ale revoluţiei cu mînă sigură. Naratorul se află mai ales acolo unde se află şi Bălcescu şi o parte din preparativele revoluţiei la care acesta nu participase fese din sfera de interes a cărţii. Multe din personajele cu rol de seamă la Camil Petrescu nu ocupă nici un loc în **Marele sigiliu.** Numele lui Cezar Bolliac este, de pildă, cu totul absent. Înţelegem că autorul n-a intenţionat o reconstituire a epocii şi că nu cadrul îl interesează. Vastele tablouri de epocă, atît de numeroase în **Un om intre oameni** sînt cu totul străine **Marelui sigiliu.**

Camil Petrescu este interesat de mecanismul social de mecanismul revoluţiei, de justificarea participării revoluţionarului a fiecărui personaj. Tipul de roman pe care îl propune Viorel Ştirbu este încă altul şi singura asemănare cu romanul lui Camil Petrescu o dă doar substanţa istorică comună. Atît formula romanului cît şi interpretarea evenimentelor şi a personalităţilor revoluţiei, diferă. **Marele sigiliu este** un roman istoric fără „culoare locală". Viorel Ştirbu încearcă să realizeze specificitatea epocii nu prin policromia exterioară, ci prin urmărirea şi concepţia oamenilor revoluţiei şi în primul rînd, covîrşitor, pe aceea a lui Nicolae Bălcescu. Pînzele pitoreşti din Camil Petrescu lipsesc. Cartea are un singur ton şi o singură culoare şi această restringere de planuri şi diversităţi este, cel puţin teoretic, mai aproape de spiritul lui Bălcescu, aşa cum ni-l înfăţişează scrierile lui. În ele nu culoarea este importantă ci incandescenţa ideilor. Viorel Stirbu încearcă să scrie un roman al ideilor revoluţiei române de la 1848 văzute de spiritul ei cel mai intransigent Nicolae Bălcescu. Vocabula atotprezentă a cărţii este verbul „a gîndi". Pe Viorel Stirbu îl interesează în cel mai înalt grad, e chiar substanţa **Marelui sigiliu**, ce gîndesc revoluţionarii şi în primul rînd Revoluţionarul. Romanul se constituie ca o acumulare de dialoguri, monologuri, de fapt discursuri deghizate pe tema revoluţiei şi a României în revoluţie în care recunoaştem adesea textul istoricului Bălcescu înserate firesc discuţiei. Retorismul epocii fiind cunoscut am fi înclinaţi să acordăm prezenţei lor o intenţie de „culoare locală". Eroare. Pe autor îl interesează, alături de participanţii ei, clarificarea problemelor revoluţiei române. Pentru un cititor cu prejudecata romanului psihologic tradiţional în care fiecare gest trebuie să aibă o justificare aceste pagini pot părea mohorîte. Efectul lor îl dă însă acumularea. Ele vorbesc de drama istorică a unui personaj a cărui demnitate, independenţă şi realizare sînt ameninţate permanent de prezenta a trei vecini puternici şi ostili. Personajul este România la 1848 fărîmiţată în trei provincii care nu se pot uni din pricina intereselor străine.

Cauza acestei orientări a romanului care a fi impactul cu [illegible]. Absorbit de ele s[illegible] lor amorul a [illegible] [illegible] [illegible] **Marele sigiliu** e o carte care încearcă să descifreze îndepărtatul prim strat istoric, cel pitoresc, figuri, intrigi, cancanuri, sensul mai adînc al imprejurărilor şi întîmplărilor de la 1848. Depopularea parţială vine din această intenţie a decriptării profunde. Autorul elimină mulţimea de personaje care ne-ar fi îngreuiat accesul şi ne plasează în miezul dezbaterii propriu-zise a revoluţiei.

Noutatea cărţii este rezultatul decriptării realizată. Dacă înaintaşii, Camil Petrescu îndeosebi, vedeau în această revoluţie mai ales mişcarea socială, emanciparea păturilor de jos, caricaturizînd pe boieri, adesea şi pe revoluţionari, Viorel Ştirbu tinde să dea o înfăţişare complexă actului de la 1848 subliniindu-i atît latura socială şi politică cît şi pe cea naţională, pe care scrierile lui Bălcescu o afirmă de altfel cu patos. Revoluţia este privită din acest punct de vedere şi dintr-o perspectivă internaţională. Suveranitatea şi independenţa României, visate de Nicolae Bălcescu, obligau la această deschidere. Mişcarea dinăuntru e conectată la eventualele mişcări dinafară. Romanul face evident faptul că revoluţia a eşuat nu atît din pricina disensiunilor din sînul guvernului de care beletristică anterioară a făcut caz cît din pricina intervenţiilor externe.

Perspectiva fiind alta deosebirile faţă de romanul lui Camil Petrescu vor fi şi ele subliniate. Una din devizele secrete ale revoluţiei fiind unirea celor trei ţări, Transilvania şi problemele ei sînt una din prezenţele cardinale ale cărţii. Nici Eliade, nici Brătianu nu sînt văzuţi prin optica partizană a unor surse reactualizate uneori recent. Rolul excepţional al lui Ion Brătianu în întreţinerea febrei revoluţionare şi în ridicarea maselor de bucureşteni şi de ţărani este pus cu vigoare în evidenţă. Paginile descriind atentatul împotriva lui Bibescu, izbucnirea revoluţiei, jurămîntul guvernului, arestarea acestuia, conflictul cu mulţimea sosită în faţa palatului, tratativele cu Solomon, tratativele cu turcii sînt pagini trepidante cu aerul unor sobre gravuri în lemn.

Marele sigiliu se constituie aproape integral antitetic faţă de majoritatea scrierilor închinate de scriitori anului 1848 şi revoluţionarilor. Anume teze, revolute, din **Un om intre oameni**, sînt corectate fără insistenţă. Portretul lui Nicolae Bălcescu către care tinde întregul roman aflat abia la primul volum este unul scos de sub semnul idealismului, fanatismului luminat şi sub care era aşezat de obicei. Viorel Stirbu vede în Nicolae Bălcescu, întemeiat pe documente, un revoluţionar capabil şi de fapte, nu numai de teorii. Autorul a simţit falsul portretului anterior şi a încercat să fixeze o imagine nouă. Sugestiile vin, după cîte lasă să se vadă romanul, din chiar scrierile lui şi din corespondenţă. Nuanţa este [illegible] a unui revoluţionar pentru care acţiunea nu este ca la Ion Brătianu o vocaţie [illegible] unei deliberări [illegible].

Viorel Stirbu a scris o carte [illegible] perspectiva [illegible] care priveşte [illegible] şi N. [illegible] de aceea [illegible] Ip primul [illegible] [illegible] sînt [illegible] Următoarele [illegible] de [illegible] absorbite [illegible] de către narator.

M. Ungheanu

viaţa cărţilor

poezie

De la tentaţie la imagine

Dinu Flămând, mai aproape de pozitivismul laic al timpurilor moderne, ne propune în ultima sa carte*) o copilărie ceva mai puţin dispusă a se revendica de la proiectul virstei de aur a omului, preferind ca în locul noţiunilor, categoriilor disjuncte de înger şi demon, frumos şi urit, bine şi rău, să se limiteze la un jurnal de cinestezii infantile combinate (altoite ?) cu altele ţinînd de virsta sa prezentă, sau invers, cele prezente (sau recente) altoindu-le pe fragilele mlădiţe ale unui trecut incert. Poetul care dispune de o suficientă detaşare intelectuală cîştigată prin frecventarea răbdurie a cărţilor (uneori, ce-i drept, exagerată, ca în cazul celebrei inscripţii delfice asumată de Socrate ca deviză filosofică — **gnôthi seauton** — şi devenită într-o clipire ironică din ochi, **noti se auton**) oscilează între imaginea frustă, plină de savoarea energiilor elementare ale vieţii şi ecoul ei ca un joc secund al conştiinţei livreşti dobîndite într-o alchimie diacronică. Această pendulare, această absenţă a lianţilor între clipa trecută şi cea prezentă, între scintilaţia memoriei şi opacitatea fecundă a senzaţiei imediate, deşi se reclamă dintr-un program obişnuit al refuzului melodramei, al demitizării belcanto-ului, se constituie pînă la urmă şi în slăbiciunea fundamentală şi în farmecul particular al actualelor **Altoiuri.**

Ni s-a părut frapantă mai ales la un poet cu antrenamentul scrisului pus la punct (şi nu numai într-o singură direcţie), puterea irepresibilă de autodislocare a asociaţiilor, tragerea insolită a cuvintelor pe roata centrifugă a disparităţilor de tot felul, pînă cînd am ajuns la un text sunînd ca un autoreproş în melancolia lui confesivă : „Tu scoţi / cu mîna de abur pinze din copcă, / **Alhe ca gerul pinze, dar nu ale mele, / dar nu ale păcii absentă din mine**". Ultimele două versuri pe care le-am subliniat ar fi putut însemna o mărturisire de un oarecare dramatism a unui suflet neîmpăcat cu sine, zbuciumat pînă şi în prezenţa (spirituală !) a mamei, dacă sentimentul împăcării, şi, mai general, al contemplaţiei ca prag liminar al oricărei intuiţii estetice, nu ar căpăta la pagina următoare, în poezia **Zori**, o valoare grotescă, evident negativă în pofida începutului de mai neutră descripţie domestică : **„va veni / împăcarea în somn, ca un trintor / scos la marginea stupului, mort"** (s.n.)

Aşadar, spunînd un nu ! încruntat (sau gelos, tot una) repaosului şi contemplaţiei, armoniei cu sine şi ocrotirii păcii forţelor germinative, poetul va proceda şi cu forma abstractă a altoiurilor sale, ale altoiurilor de cuvinte, cum, probabil, va fi procedat şi cu cea concretă, evident părăsită de multă vreme, în zarea copilăriei. Cu alte cuvinte, Dinu Flămând ori nu are încă suficientă detaşare de virsta copilăriei pe care o evocă şi deci nu o poate **invoca** în imaginea sa particulară, irepetabilă, ori aspiraţia la imaginea concretă, opacă în candoarea ei frustă ţine de un simţ deviat în planul actelor volitive. În ambele ipoteze, însă, rezultatul este acelaşi. Impropriităţilor de percepţie (şi expresie) mimînd registre diabolice-crudel-moderne ale poeţilor primitivi, elementari („Măseaua — ştiu !— o crapi cînd te doare / ochiul bolnav îl striveşti şi îl scuipi, / dar sub viespar, sub un roi / capul meu este negru şi părul zumzet" : „Tu mă desfunzi. Eu trăiam năclăit. / tu încerci înviere cu mine, gură la gură" ; „ne rătăcim prin mare, ne răcim" etc.) le preferăm poeziile poate mai elaborate, mai „livreşti", dar incontestabil cu alte ecouri meditative precum în această împlinită **Convalescenţă** : „Cît de multe voci pentru atît de puţine auzuri, / cît de mică flacăra unei cărţi — pîlpîire / de rază prin gheaţă : / cît de stranie rana închisă, dar care / se-nchide şi pe înăuntru / şi ai putea să o lingi pe sub coajă ? / Şi cît de utopică sfiicIunea / răului scos la lumină (violenţă / sfioasă !) / şi cît de omenească, de zi cu zi / şi egală cu sine, puternică, / nepăsarea / şi energia vieţii dăruindu-se !"

Dan Laurenţiu

*) **Dinu Flămând : „Altoiuri", Editura „Eminescu", 1976.**

proză

Un roman al „privirii"

Noul volum al lui Norman Manea*), reunind două microromane, **Simona** şi **August**, stă sub semnul heterodoxiei. Un conglomerat de atitudini şi perspective, uneori funcţional stilistic, alteori doar confuz. Autorul invederează o practică a lecturilor moderne, o asimilare a cîtorva din procedeele retoricii noului roman (întreţăierea firelor naraţiunii, schimbarea alternativă a unghiului de percepţie, transformarea livrescului în fapte de viaţă, absenţa intrigii, exacerbarea amănuntului etc.), procedee pe care le exersează, nu cu destulă consecvenţă, în cele două naraţiuni.

Spunem „nu cu destulă consecvenţă", pentru că scriitorul nu ştie să păstreze tonul neutru, impersonal care este unul din parametrii romanului modern. Se face de prea multe ori simţită prezenţa sa în universul romanesc, prin îngroşări şi apăsări de ton. În schimb, multe din intervenţiile sale, să le spunem colaterale, sînt pline de interes, vădind ochiul unui romancier exersat pe amănunt.

Prima naraţiune, după cum am mai specificat, lipsită de scheletul intrigii şi al construcţiei proporţionale, este o astfel de reţea în ochiurile căreia se condensează masa informaţiilor şi a digresiunilor. Personajele nu prea există, sînt concepute unilateral, multe dintre ele parcă nici nu au nume, fiind indexate generic: Poetul, Studentul, Universitarul ,Eleva, Farmacistul etc. Iar acţiunea nu este decît un arc de cerc între două puncte: Banchetul dat de Poet şi moartea sa. În acest interval de timp se creionează destine, se refac amintiri, se confruntă situaţii, mişcarea în ansamblu dînd senzaţia de viaţă, deşi personajele sînt simple marionete, minuite prea vizibil de autor.

Ceea ce dă însă valenţe romanului este percepţia hipersensibilă a realităţii. Altfel spus, se poate vorbi în această carte de o veritabilă temă a privirii, mai bine zis a vizualizării. Orice fapt, orice senzaţie, orice gînd, orice stare psihică trece mai întîi prin baia privirii. Abstract sau concret, totul la forme plastice. Nu întîmplător una din vocile povestirii — pentru că este mult mai potrivit a vorbi de voci sau măşti decît de caractere sau existenţe, afirmă : „Soarele lumina atunci pe braţul canapelei roşii o pată prelungă de praf. Dintr-o pată de praf, care e, ca acum, şi o pată de soare răsar capetele de demon, lebede ninse, dinţii roşii de singe ai pruncilor, gîtul gingaş al vrăjitoarelor, verdele umed şi proaspăt al ierbii retezate de galopul cailor". De altfel, una din siluetele feminine, Sia Strihan, care ar fi trebuit să constituie centrul vital al acţiunii nu este decît un pretext pentru introducerea în text a unor consideraţii eseistice despre tabloul lui Pierro di Cosimo, portretul Simonettei Vespucci. Autorul interferează, aici cu subtilitate şi inteligenţă, cele două planuri, real şi fictiv.

Într-unul din eseurile sale. **Condei, cărbune şi otravă**, Oscar Wilde menţiona că (pornind de la identitatea originară pictură-literatură) unele dintre cele mai frumoase pagini de beletristică se datorese parafrazării şi poetizării pe marginea unor motive picturale. Şi pasajele cele mai reuşite ale acestui microroman sînt într-adevăr, cele inspirate de tabloul de o frumuseţe stranie a Simonettei Vespucci. Norman Manea creează mai viabil pornind de la un registru mediat, decît de la observaţia directă. Cînd părăseşte acest teritoriu, stilul devine uşor artificial, dacă nu chiar neglijent.

Cea de-a doua naraţiune dezvoltă aceeaşi tehnică a anvelopei, a liniei care se răsuceşte în jurul unui punct, fără a-l atinge vreodată. Un tînăr inginer intră prin concurs într-un invidiat institut de cercetări. Relaţiile lui cu acest mediu, la nivelul fluxului gîndirii, al senzaţiilor, al stărilor şi sentimentelor şi mult mai puţin al faptelor, formează substanţa povestirii. O perspectivă de ochi cameleonic disecînd cu precizie şi pătrundere, uneori cu fineţe, situaţiile, fără a le putea însă integra unui sens. Şi aici personajele sînt mai mult nişte ipostaze ale unei teme pe care am numi-o starea de zădărnicie, de torpoare. Inginerul A.P., ca şi toţi cellalţi care-l înconjoară trăiesc o viaţă de rutină fără şocuri sau tulburări, scurgîndu-se monoton şi previzibil. Reunite însă, experienţele şi trăirile tuturor personajelor nu se încheagă pe deplin într-o viziune coerentă. Norman Manea rămîne un scriitor deosebit de interesant pe fragmente, fără forţa de a le integra, deocamdată, unei arhitecturi împunătoare.

Paul Dugneanu

*) **Norman Manea : „Cartea fiului", Editura „Eminescu", 1976.**

cartea de debut

Investigaţie şi document

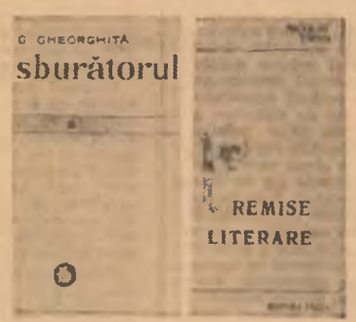

Autorul acestui volum*) avînd dimensiuni cu totul nejustificate (534 p.) este şi el victima unei mentalităţi destul de răspîndite în cîmpul cercetării istoric-literare de azi. Anume, ne referim la cazurile în care deşi apare destul de limpede faptul că efortul investigativ nu se poate solda decît cu întocmirea unor lucrări de profil strict documentar, totuşi, autorii în cauză dau la iveală tomuri ce uimesc prin dezarmanta lor masivitate. Expresia celei mai irepresibile îngrămădiri de materie brută, asemenea „lucrări" rezultă direct din nolanul de fişe ce curg, pur şi simplu, fără oprelişte în pagina (re)tipărită. Într-un atare context, volumul lui G. Gheorghiţă, constituie realmente o performanţă. Astfel, stupefiaţi de cantitatea citatelor ce-l invadează literalmente, nu ne-am putut reprima pornirea de a recurge la serviciile statisticii. Rezultatul, să spunem aşa, este concludent : sondajul arată că partea de „creaţie" critică a lui G. Gheorghiţă nu depăşeşte patruzeci-patruzeci şi cinci la sută din economia cărţii. Aceasta, evident, dacă facem abstracţie de întesatele trimiteri aflate la subsolul aproape fiecărei pagini şi de cele optzeci de pagini cîte însumează „tabla de materii" a revistei „Sburătorul", luată şi ea de-a gata, adică, folosind cuvintele lui G. Gheorghiţă însuşi, „aşa cum se afla tipărită la fiecare al 26-lea număr, iar în ultima serie la finele numărului dublu 11—12, mai—iunie 1927".

Constîncioasa explicitare, prin rezumare concisă, a textelor indicate aici ar fi dat şansă autorului de a întocmi o onestă bibliografie analitică, instrument de lucru atît de necesar pentru aceia care doresc să cunoască mai de aproape importanta revistă. Cît despre a doua parte a volumului, cea consacrată cenaclului „Sburătorul" — e adevărat, mai scurtă decît prima, p. 307—422 — constituie şi ea o întreprindere tot atît de hazardată. Cîndăţenia cea mai mare, de data aceasta, constă în faptul că deşi autorul însuşi, după propria-i formulare, este conştient de „imposibilitatea scrierii unei istorii a „Sburătorului" (cauza principală : necunoaşterea jurnalului lui E. Lovinescu în care este înregistrată cvasi-complet cronica cenaclului), totuşi în „cuvînt înainte" el speră ca în lucrarea sa viaţa cercului „să apară complexă şi variată, fără a ocoli în cel mai autentic spirit „sburătorist", partea anecdotică şi pitorească". Speranţă deşartă, evident, întrucît îngrămădirea de interminabile citate, aproape toate extrase din surse arhicunoscute (memoriile lovinesciene, articole omagiale, interviuri, mărturisiri şi amintiri de multe ori publicate şi interpretate etc.) nu cristalizează nicidecum într-o viziune epico-eseistică de sine stătătoare. Dealtfel, observăm în treacăt, capitolul intitulat **Revista şi cercul „Sburătorul"** din monografia lui Eugen Simion, **E. Lovinescu, sceptic mintuit**, face complet inutilă fastidioasa risipă de citate din această parte a volumului publicat de G. Gheorghiţă ; cu atît mai mult cu cît posibilităţile de caracterizare critică ale lui G. Gheorghiţă îşi află suprema împlinire în formulări de natura celor ce urmează : „fantastul Al. Macedonski" „ubicuul Al. T. Stamatiad", „atît de personalul volum de interviuri al lui Felix Aderca", Hortensia Papadat-Bengescu, „marea noastră romancieră, prietena spirituală, de o viaţă, a criticului", „această observaţie de remarcabilă fineţe" (a lui Tudor Vianu), „sociabilitatea sa, amabilitatea acestui european şi om de lume desăvîrşit" (care este E. Lovinescu), „acest maestru al răstălmăcirii" ş.a. Aceasta fiind, în ansamblu, „valoarea" lucrării, s-ar putea crede că discutarea ei în perspectiva temei abordate nu mai are sens. Dar cartea, din nefericire, există, circulă şi are în atenţie complexa problemă a raporturilor dintre E. Lovinescu şi contemporanii săi. Or, privită din unghiul obiectivităţii critice, al probităţii argumentaţiei, al capacităţii de a discerne între aparenţă şi esenţă faptelor etc., volumul **Sburătorul** este efectiv o eroare. Dar asupra întregei chestiuni vom reveni într-un viitor articol de analiză detaliată.

Prezent de multă vreme în paginile publicaţiilor timişorene cu articole, studii, cronici, recenzii, după cum şi cu poezii, Nicolae Ţirioi a publicat recent volumul **Premise literare** **), în care este adunată o parte din activitatea sa critică şi istoric-literară. Să observăm însă că, în pofida exerciţiului îndelungat, postura de interpret al textului literar lui N. Ţirioi nu-i convine aproape deloc. Închistarea în formulări uscat didactice, iată viciul fundamental al exegezelor sale.

Partea viabilă a volumului, de un real interes documentar, o formează secţiunea **Retrospective.** Mai ales studiul **Mişcarea literară din Banat între cele două războaie**, cu cele zece capitole ale sale, se recomandă ca un instrument de lucru necesar pentru aceia care se arată interesaţi de dezvoltarea istoriei literaturii române în totalitatea ei. Această parte a lucrării lui N. Ţirioi duce mai departe cercetarea lui I. D. Suciu cu volumul **Literatura bănăţeană de la începuturi pînă la Unire, 1852—1918, Timişoara, 1940.** Desigur, din unghiul judecăţii critice, nici această parte a cărţii lui N. Ţirioi nu este scutită de neajunsuri, cel mai de seamă fiind, fără îndoială, spiritul hagiografic. Cu toate acestea este cît se poate de interesant a urmări modul în care fenomenul literar-cultural din această parte a ţării cată a se detaşa tot mai mult de avatarurile regionalist-locale, spre a se integra în dinamica artei şi culturii naţionale.

Nicolae Ciobanu

*) **G. Gheorghiţă : „Sburătorul", editura „Minerva", 1976 ; **) Nicolae Ţirioi : „Premise literare", Editura „Facla", 1976.**

prezenţe

● Biunarul „Tribuna României" omagiază prin numeroase studii şi eseuri pe Ion Luca Caragiale, la împlinirea a 125 de ani de la naştere. Semnate de personalităţi ale istoriei, criticii literare şi teatrale, ale publicisticii, articolele găzduite de revistă dovedesc încă o dată inepuizabila sursă de comentarii critice pe care o oferă opera caragialiană. Autorul capodoperei „O scrisoare pierdută" e privit nu numai ca un clasic al literaturii noastre ci ca un scriitor ce aparţine lumii. „Caragiale ne apare excepţional de înzestrat pe plan naţional, scrie Edgar Papu, dar cu adevărat genial numai în perspectivă universală". Virgil Cândea, Marin Sorescu, Al. Hanţă, Ion Roman, Al. Piru, St. Cazimir, G. Ivaşcu, George Munteanu, Silvian Iosifescu, Nicolae Balotă, Al. Călinescu, Romulus Rusan, Gh. Bulgăr, Al. Rosetti, Şerban Cioculescu, Ioan Masoff, N. Carandino, Mihai Dimiu — iată cîţiva dintre cei care îl evocă pe marele scriitor.

● O apreciabilă contribuţie la cunoaşterea valorilor culturii româneşti în lume o aduce, desigur, „Revue roumaine" (tipărită şi în rusă, engleză şi germană). Numărul 1 1977 al revistei (1977 este al 31-lea an de apariţie) este dedicat creaţiei artistice populare. Interpretările sînt puse deopotrivă sub semnul tradiţiei şi actualităţii. Prima secţiune a revistei este dedicată traducerilor (în franceză) a unor nestemate folclorice. Excelente echivalenţe în grai lui Rabelais oferă D.I. Suchianu ca şi Andrée Fleury şi Ana Bentoiu. În celelalte secţiuni „Comentarii" (care reuneşte, printre altele, semnăturile lui Adrian Fochi, Pavel Ruxăndoiu, Dan Grigorescu, Paul Petrescu) şi „Dezbateri asupra creaţiei populare — prezent şi perspective" (semnează Ion Vlăduţiu, Harry Brauner, Romulus Vulcănescu ş.a.) sînt evidenţiate atît originalitatea folclorului românesc, cît şi vitalitatea, caracterul inepuizabil, amprenta pe care o lasă creaţia populară asupra celei culte. Interesant eseul „De la [illegible] la viitor" semnat de Ov. Papadima.

La împlinirea celor 30 de ani de la răscoalele ţărăneşti de la 1907, publicaţia oferă în talmăcire cîteva dintre cele mai cunoscute piese inspirate de anul marilor revolte.

● Teatrul atelier „Manuscriptum" al Muzeului literaturii române va prezenta luni 28 februarie 1977, ora 19, în sala Studio a Teatrului Nottara, în premieră, un spectacol-coupe ; „Răposatul postelnic" de B. P. Haşdeu şi „Cumineţăturea" de G. M. Zamfirescu. Acţiunea ambelor „acte dramatice" se petrece în vremea domniei lui Alexandru Lăpuşneanu.

Regia spectacolului, realizat în colaborare cu Teatrul Nottara, aparţine lui Romulus Vulpescu. Vor interpreta actorii : Cristina Tacoi, Ruxandra Sireteanu, Mircea Anghelescu, Val Săndulescu, Ştefan Radoff, Petrică Popa, Ion Siminie şi Radu Dunăreanu. Tudor Gheorghe va interpreta cîteva balade celebre.

● Muzeul literaturii române în colaborare cu Consiliul municipal al Organizaţiei pionierilor (Casa sectorului 5) „editează" cel de-al 20-lea număr (1/1977) al „Revistei literar-artistice pentru elevi" consacrat evocării evenimentelor tragice ale anului 1907. Prefaţa revistei va fi rostită de scriitorul Petre Sălcudeanu. Manifestarea va avea loc duminică, 27 februarie, orele 10 30 la sediul muzeului din str. Fundaţiei nr. 4.

O solie de prietenie şi pace

Urmare din pag. 1

Prestigiul politic al României este întărit de vizita tovarăşului Nicolae Ceauşescu în Africa şi prin voinţa de cunoaştere pe care o manifestă în acest fel ţara noastră, preşedintele român. Cunoaşterea reciprocă este cel mai bun temei al dialogului, iată una din premisele politicii noastre externe ! Vizitînd obiective industriale, centre culturale, cunoscînd la faţa locului obiceiurile, moile deprinderi, preocupările diferitelor popoare, poţi să înţelegi mai bine spiritul care trebuie să anime relaţiile reciproce. Sînt impresionante mărturiile de simpatie, recunoaşterea contribuţiei ţării noastre la instaurarea noului climat în relaţiile dintre state. Preşedintele român se duce acolo unde se află prietenii noştri, acolo unde interesele ţării impun prezenţa sa, acolo unde a cere voroba de cooperare şi sentimentele noastre internaţionaliste. Africa înseamnă pentru noi şi continentul unei culturi străvechi, al afirmării unor literaturi splendide, cu ecouri din mituri memorabile şi descoperiri de mîine. Promovarea conştientă de legături politice şi economice a constituit totdeauna preocuparea noastră şi a hotărîrii de a face mai mulţi pentru cunoaşterea reciprocă. Iată un alt motiv care face din vizita tovarăşului Nicolae Ceauşescu un moment de interes major pentru scriitorul dornic să participe la tot ceea ce este mai semnificativ în cultura de azi. Constatăm cu legitimă satisfacţie acţiunile sale de politică externă, activitatea neobosită de prestigios militant internaţionalist, de om de stat respectat pe toate meridianele. Călătoriile peste hotare ale Preşedintelui ţării noastre au reprezentat întotdeauna evenimente majore ale vieţii internaţionale, consemnate în declaraţii solemne, adoptate mai apoi şi de marile organizaţii ale statelor lumii, ca documente oficiale. Noua vizită în Africa este pe această linie un element de continuitate, un prilej de afirmare a prestigiului ascendent al României socialiste.

Vorbind despre adevăr

Urmare din pag. 1

zente şi viitoare prin spiritualitatea sa spiritualitate ce refuză regresul, oricît obstacole s-ar afla în iniţiativa unor forţe sau ale altora.

Progresul începe de la adevăr. Iar adevărul României contemporane, socialiste, este efortul „de a uni forţele creatoare ale poporului nostru în înfăptuirea programului de dezvoltare economică şi socială a ţării" este efortul de a spori civilizaţia noastră, inconfundabilă, determinată de două milenii de istorie.

Cu ocazia celei mai recente cuvîntări a sale, preşedintele României, tovarăşul Nicolae Ceauşescu, arăta : „În ce ne priveşte — vreau să fiu bine înţeles şi să se înţeleagă de către toată lumea — vom face totul pentru a asigura poporului nostru pacea, liniştea necesară realizării Programului elaborat de Congresul al XI-lea. Înfăptuirii societăţii comuniste ! Vom face totul pentru a apăra independenţa şi suveranitatea patriei noastre socialiste !" Dezideratul pentru care am pornit şi pornim de la faptul că problemele ce trebuie soluţionate într-o ţară, greutăţile de tranziţie se rezolvă nu fugind ci punînd umărul, unind eforturile tuturor pentru a înlătura lipsurile, pentru a înfăptui în comun o viaţă mai bună pentru toată lumea".

Acesta este adevărul de la care porneşte România de azi, socialistă. Acesta este adevărul pe care România îl cere respectat, aşa cum şi România respectă adevărul tuturor naţiunilor şi statelor lumii.

După douăzeci de ani

Urmare din pag. 1

În ciuda productivităţii editoriale, e un scriitor cu scrupul estetic. El nu admite perfectibilitatea operei ca întreg ci vede producţia izolată ca fapt absolut, imperfectibil. Observaţia directă nu-i place dacă e fotografică, abhoră reportajul sec şi voieşte a da operei dimensiuni universale. E celebră nota din „Jurnal" (p. 304) unde Eugen Zarbu dă în stil concettistic cheia romanului „Groapa". „Universalismul", înţeles ca idee a unei conştiinţe integrale, este iarăşi o notă fundamentală a celor mai multe producţiuni. De la „Groapa" la „Principele", ideea romanescă şi-a creat tensiunea : a inventat un termen de raport, încă obscur la intîia apariţie, şi a căutat să-l armonizeze. Două sînt asadar „stările" fundamentale la Eugen Barbu : vitalitatea şi livrescul, detectabile în amestec şi niciodată în aspect elementar. Ce este excentricitate, capătă o surdină intelectivă, ce este reconstituit cărturăreşte, dobîndeşte energie din instinct. Ce-ar fi fost „Groapa" în lipsa factorului transfigurator ? O colecţie de obiceiuri inedite, un muzeu de cuţitari, un roman lizibil, bun pentru omul comun. Însă, cum s-a zis, e aci şi o imagine în cadru simbolic, aproape redusă la un mecanism vid, al voinţei de putere şi al ascensiunii în planul social. Ceva din Balzac era aci însă trecut prin mediile slave şi prin literatura proletară. De altfel, prozatorul a făcut mereu experimente, sensibil la cîte o lectură deosebită, spre a depăşi succesiv înrîuriri din Malraux, Faulkner şi, în sfîrşit Marquez („Miresele").

„Metamorfoza" e una din temele prozei, însemnînd surprinderea umanităţii în epoci de tranziţie, cînd echilibrul e rupt şi ordinea — spartă, vreme într-un cuvînt de „facere a lumii". Ceea ce va fi spirit fantast mai tîrziu, e în „Groapa" una din capodoperele literaturii noastre contemporane, realism „pitoresc", spiritul mişcîndu-se în evoluţie cu sensuri felurite, potrivit temperamentului unui autor baroc şi teribil cum este Eugen Barbu.

● Deși se bucură de o răspîndire atît de largă în masa de cititori, trebuie totuși spus că literatura dedicată copiilor și tineretului nu stă în atenția criticii în aceeași măsură. Situația este cu atît mai de neînțeles cu cît tradiția literaturii române ne arată că „genul" s-a bucurat de o constantă atenție. Practic aproape că nu există scriitor român important care să nu fi dat la iveală opere remarcabile atît prin viziunea artistică după cum și în ceea ce privește universul tematic ce se adresează celor mai tinere generații. Cultivînd cu dăruire dragostea pentru frumos și sentimentele cele mai nobile, (iubirea de țară, de trecutul ei istoric, de frumusețile ei naturale, cunoașterea tradițiilor poporului, cinstea, omenia etc.), literatura marilor înaintași ce se adresează nemijlocit generațiilor tinere, tirește, obligă pe scriitorul de astăzi atras de „genul" la care ne referim la autoexigență, în așa fel încît criteriile de evaluare artistică să nu difere cu nimic de acelea la care se apelează în cazul literaturii majore în general. Date fiind aspectele specifice ale universului vieții omului de astăzi, inclusiv ale tineretului, avînd în vedere mutațiile ce se produc în psihologia, în puterea de percepere intelectuală a cititorului tînăr contemporan, într-un cuvînt luînd în considerare circumstanțele de un fel deosebit ale civilizației moderne în ambianța căreia se dezvoltă personalitatea omului de astăzi, întrebarea legitimă care se pune în legătură cu producția editorială curentă este dacă aceasta corespunde unor asemenea noi deziderate. Discuția pe care o inițiază revista noastră prin articolele ce urmează își propune să atragă atenția asupra acestor probleme de indiscutabilă însemnătate, menite în ultimă instanță să definească condiția morală și estetică a literaturii pentru copii și tineret.

literatura despre tineri

Adevărul personajului tînăr

Citesc, ca editor, destule manuscrise — deci cărți potențiale. Nu puține dintre acestea — circa 150 pe an doar la editura „Albatros" — își depășesc, de altfel, condiția ipotetică și devin cărți. Unele foarte bune, altele pasabile sau măcar „nenocive", cum eufemistic se spune, iar printre ele — se poate ascunde tocmai de cititor acest lucru ? — destule neîmplinite, ectoplasmatice, destrămîndu-se rapid sau treptat la lumina tare a zilei, ca orice fantome. Contrabanda valorică prin care aceste manuscrise au trecut granița ne este, desigur, imputabilă, dar deghizarea a fost cel mai adesea abilă, căci multe manuscrise se drapează într-o plastică exterioară de tip Kitsch, iar măsluirea nu e nici într-un caz ușor de depistat. Cu atît mai mult cînd vameșul, luat de iureșul ofertelor, lucrează somnolent sau rutinier. Căci cîteva ștampile tot au agonisit aceste pașapoarte trucate. Și sînt, la prima vedere, valabile. Ceva atmosferă, ceva culoare, cîte un personaj, niscaiva observație, un pic de indeminare legitimează pe ici-colo subprodusul. Numai că el sună a gol sau fals. Ceva nu e în regulă, cum se spune, dar fisura e mai greu de depistat și editorul, evitînd prea complicate analize, zurgatul primește „viza de ieșire" doar în temeiul ambalajului. Monstrul iese apoi în lume, se vîră cu insolență în vitrine, ba chiar verendică lansări, tămîie, premii.

Dar unde, în ce zonă ar trebui introdusă sonda de control ? Ce anume ar demasca cel mai adesea trucajul ? Cred că printre altele — și în primul rînd — examinarea organicității materiei de viață, analiza corespondenței cu aderărul vieții a datelor încorporate în manuscris. Se va observa că foarte adesea tocmai aici e „lipitura". Hic jacet lepus, de aici sare iepurele. Nu am încerca demonstrația pe toate coordonatele unei cărți. Mă voi limita la unele observații privind hibriditatea unor personaje, care întocmai șirenelor își arată la vedere doar trupul, ascunzîndu-și sub unde coada de pește. Și cîtă vreme pentru a ne trăji, de ani de zile, în destule patru variante aceleași cintece de adormit copiii-lectori. Iată, într-un asemenea manuscris un homuncul botezat tînără studentă. Dar autorul nu e în stare să transporte cu acest personaj nici o altă valoare a realității noastre în sfera micului bovarism matrimonial. Nimic, nici un punct cardinal al realității nu își trimite vectorul pînă la această studentă comunistă care așteaptă, se lasă tîrîtă, se chinuie, fără voință, fără ideal, prinsă parcă într-un sorb de mizerie și abulie. Ce are tineresc în ea această tînără ? La ce îi folosesc tinerețea, studiile, mediul ? Frivolă, slabă, dezorientată, nemotivată atît în îndărătnicie cît și în slăbiciune, personajul se afundă, inevitabil victimă, într-o veritabilă cloacă. Sau, cum glăsuiește autorul : „era ca un joc de-a baba oarba, în care partenerii nu reușeau să intre în ritm, să se găsească. Acest contratimp dădea, practic, vieții umane un contrast aspect de nefericire". Diagnostic perfect întemeiat, numai că nefericirea e a autorului care trișează cu nonșalanță adevărul personajului tînăr care omite, de dragul etajului narativ, tot ceea ce, inevitabil, un tînăr al zilelor noastre gîndește despre sine, despre alții, despre viitor.

Sau, iată un erou, dintr-un alt manuscris, activist pe linie de tineret și care, nimic mai firesc, iubește. Iubește... perlat și nefericit cînd pe o colegă, cînd pe alta. Nimic de obiectat, e cu putință și e firească ezitarea, indolala. Ba chiar salutară uneori. Numai că între personajul îndrăgostit și personajul activist rămîne o falie de netrecut cît vreme contorsionările lui amoroase nu se leagă în nici un fel, nu beneficiază cîtuși de puțin de maturitatea social-politică a aceluiași erou, dus de foarte epidermice și nesemnificative stări mult prea departe de luciditatea ce-i este concedată ca activist. Un Werther pitic, un Ladima complexat, se zbuciumă în interiorul unui tînăr care organizează viața altora, are idealuri, puncte de vedere, care vorbește tot timpul de satisfacții profesionale, de „viața ca o sărbătoare" și care rămîne un anacronic de tipul eroilor lui Brăileanu-Voinești, suferinzi și neînțeleși. Această miopie asupra întregului nu duce automat la eșuarea integrală a manuscrisului. Numai că autorii se încrîncenează pe fragmente și oricît ar izbuti, pierzînd din vedere țința, nu construiesc decît labirinturi fără ieșire, făcute din birfă mărunță și notații dispărate. Uneori această flagrantă disjungere a personalității eroilor, raportată la talentul real al autorilor, este aproape de neînțeles. Am în vedere de pildă, un manuscris în care eroul, un inginer de șantier, un formidabil organizator al muncii și disciplinei de echipă — conduce echipe de țărani-navetiști — nu trece de motivările larvare ale banului sau fricii. Dar poate cinera devenit constructor, atîntat pînă la performanță și abnegație, fără o zvîcnire de conștiință socialistă ? Sedus de naturalism, autorul și-a contrariat și înlănțuit și însăși premiza pusă ca temelie a cărții, în insăși ființa tînărului inginer : marea satisfacție a creației sociale, a înălțării „casei de pămînt" ca izvor al erosului ra sexual.

Sînt, desigur, și alte cauze de efect. Pe șantierul unei edituri zac destule structuri și cariase ambițioase ca niște transatlantice, dar care nu vor putea lua niciodată larg. Examinarea lor poate dovedi destule vicii de proiectare, de construcție, de „putere-rutabilă" ș.a. Dar, foarte adesea, vicial constă în însăși ignorarea lecțiilor ce vreele nu sînt făcute să navigheze pe ele. Că însuși rostul lor, spre deosebire de corăbioarele ce hîrtie, este să poarte o cauză incredibilă, spre o anumită destinație.

Mircea Sântimbreanu

MAC CONSTANTINESCU: „Răscoala din 1907"

Nostalgia fabulosului

Literatura pentru copii și tineret, despre care se discută de la o vreme la intervale aproape regulate, are un statut controversat. Urmărind cu atenție dezbaterile pe această gingașă temă, se poate depista un paradox : genul acesta de literatură se definește nu atît prin afirmații, cît prin negații. Mărturisesc că nu cunosc vreun critic care să știe „cum trebuie să fie" o carte destinată acestei categorii de cititori ; sînt numeroși însă, printr-o inefabilă lege a compensației, cei care îi circumscriu trăsăturile particularizante spunînd „cum nu trebuie să fie". Toată această incertitudine teoretică, definirea prin ricoseu, nu sînt lipsite de urmări pe planul literaturii înseși. Deși criticul nu influențează în mod direct creația, indirect o face întotdeauna. Incertitudinile lui au ca reflex incertitudinile scriitorului. Prejudecățile lui se transmit și acestuia printr-o osmoză al cărei mecanism nu este întotdeauna la vedere. O preconcepție recentă (soldată cu o literatură populată de roboți, mașinării calculatoare) denunță subtil incompatibilitatea dintre spiritul acestui ev tehnicist și „anacronismul" recuzitei tradiționale a literaturii pentru cele mai noi contigente de cititori. Feții Frumoși, zmeii, balaurii ar fi, zic unii, personaje revolute într-o lume dominată de febra expedițiilor cosmice. Și totuși, lucrurile nu stau chiar așa. Luciditatea, capacitatea de a vedea contradicția dintre lumea fabulosului și lumea reală nu sînt cuceriri de ultim moment. Cititorul român este înclinat spre fabulos, are gustul miraculosului (debarasat de accesoriu, de dozări și gradări organice) chiar atunci cînd are conștiința inautenticității faptelor narate, a caracterului lor fantastic. Un Grigorie, dascăl în Tîrnăuca, copiind la 1802 **Alexandria** (manuscrisul se află la Biblioteca Academiei), nu se poate reține să adauge pe marginea secvenței descinderii în infern : „Frate cititoriule, carte ți se va tîmpla a ceti pe această carte această istorie în car(e) scrie de unde ar fi intrat Alexandru într-o acea peșteră, carele zic să fie fostu iadul, eu n-am scris-o cu dovadă ca aceia care ți se va tîmpla a ce(i) dup(ă) cum am aflat și eu scris de alți istorici așa și eu am scris ca să s(ă) afle aice. Iară lucrul cu adevărat și cu dovad(ă) n-am pus". Scepticului copist nu i-a trecut însă nici un moment prin minte să elimine episodul, cunoscută fiindu-i setea de fabulos a semenilor. „Dar aceasta se petrecea acum două veacuri, s-ar putea replica. Într-o civilizație mașinistă există un alt **saeculum**". Da și nu. Cele mai bune cărți moderne pentru tinerii cititori tot filonul tradițional al fantasticului îl exploatează. John R. R. Tolkien, autorul fermecătoarei cărți **O poveste cu un hobbit**, era un riguros om de știință, trăitor într-o societate industrializată, cibernetizată. Personajul său, Bilbo Baggins, este un anti-erou care nu se simte stînjenit deloc de recuzita anacronică (spiriduși, gnomi, pitici, iele) a basmului englez. Și nici cititorii, mari sau mici, dovada supremă fiind excepționalul succes mondial de public. Într-o altă carte celebră (tradusă de curînd și la noi), **Ciberiada** de Stanislaw Lem, nu basmul tradițional este adaptat la lumea roboților, ci se produce fenomenul exact invers. Personajele Electron Blindatus, Cristalida, programatorii cibernetici Trurl și Clapautius se conformează logicii basmului, aceasta fiind dealtfel singura posibilitate a umanizării lor. Examinînd lucrurile și într-un alt plan, este o întrebare de pus dacă universul basmului este atît de perimat, dacă aceasta se află într-o stare de totală incompatibilitate cu spiritul modern. S-a publicat anul trecut, la Editura Minerva, antologia **Basmele călătorilor în timp**, identificîndu-se în cîteva povestiri la prima vedere desuete, noțiuni de o excepțională actualitate : fascinația timpului zero, paradoxul timpului, anularea cronologiei, transmutarea elementelor. Exemplele ar mai putea continua. Concluzia poate fi formulată, cred, însă și pe baza celor aferite. Sursa unei mari literaturi pentru copii trebuie căutată nu în abolirea categorică a fabulosului tradițional, ci în preluarea acestuia în spirit modern. Fiecare popor își are o mitologie. Morfologia oricărei culturi nu se poate dispensa de mit. Fundică mitologia este cariatidă ce susține sufletul unui popor, este, cum metaforiza un poet, „scutul lui de etern". Un autor celebru ne avertiza dealtfel într-un distih memorabil : **„Cînd de legendă o țară se desparte / Să moară sciadită-n frig va fi"**. Totul depinde deci de capacitatea scriitorului contemporan de a citi creator mitologia, nu de a o concura prin fantoșe cibernetizate.

O carte despre tineri se scrie, afirma un prozator cunoscut, la fel ca oricare alta, dar ceva mai bine. Riscul cel mare este copilăreala, corborirea deliberată spre un orizont de înțelegere presupus primar, redus. Cărțile pentru cei tineri, pentru copii chiar, sînt bune atunci cînd îl interesează și pe matur, cînd nu-l lasă indiferent, sau cu un zîmbet condescendent pe buze.

O sociologie a lecturii trebuie să țină, firește seama de dialectica generațiilor și a receptării. Literatura pentru copii și tineret se face de fapt cu gîndul la cei mari, luînd în calcul și o fertilă „degradare" ulterioară. **Călătoriile lui Gulliver** era inițial o parabolă tragică pentru uzul adulților, un roman scris de un iluminist decepționat. Cînd a scris **Robison Crusoe**, Daniel Defoe nu prevedea excepționala carieră viitoare a cărții în rîndul copiilor. Coborînd la o altă vîrstă a literaturii, am putea constata că și **Romanele mesei rotunde** au făcut întîi deliciul celor mari. Cine citește cu ochi neaburiți de preconcepții aceste volume frecventate cu frenezie de tineri, poate sublinia o trăsătură generală a cărții pentru tineret, îi poate izola germenele vitalității : explozia epicului, refuzul moralizărilor, deschiderea spre mister. Cititorul tînăr ascunde în tainițe lăuntrice nostalgia unui eu de compensație. El se îndreaptă din instinct spre proza comportamentistă, spre lectura care-l educă prin logica faptelor, nu printr-o morală insinuată — cu nereprimate satisfacții pedagogice — din exterior.

Ce poate învăța scriitorul contemporan parcurgînd aceste scrieri cu mare priză la tineri ? În primul rînd, refuzul „cărților de învățătură". Tînărul vrea **eroi** excepționali (supra-firești citeodată) nu copilări suspecte, false uimiri, voioșii mimate sau gravități confecționate.

Cartea pentru tineret nu înseamnă totuși, cum se crede, doar carte de aventuri sau științifico-fantastică. În treacăt fie spus, înșiruirii aride și previzibile „a aventurilor" specifice unei vîrste, trebuie să-i preferăm figurarea însăși a vîrstei aventurii, a vîrstei care caută. Cărți bune vor fi cele care rezistă la această probă de foc. La anii romantismului se citește tot : de la romanul istoric la basmul în care se inculcă fantasticul de tip intelectual sau ficțiunea parașiințifică, de la literatura de popularizare la cărțile de debut în proză sau poezie. Toată această literatură poate educa. Cu o condiție : să educe ca artă. Adevăratele cărți pentru tineri sînt cu Oameni. Iar dacă tînărul neagă ceva, acest ceva este subaprecierea lui de către scriitor. El nu vrea soluții confecționate, este alergic la didacticism. Tonul catedratic (fie el mascat sub o vervă de circumstanță), sfătoșenia, periculoasa dorință de a spune totul, astupînd astfel orice deschidere spre enigmatic, spre misterios, nu fac niciodată popular pe vreun scriitor, cu atît mai mult printre tineri ale căror reacții psihologice sînt extrem de mobile. Un adevăr de bun simț, s-ar zice, și totuși ce puțină lume-l înțelege. Mărturisesc că la numele lui Radu Tudoran, Constantin Chiriță, Mircea Sântimbreanu, Al. Mitru și n-aș putea adăuga decît încă vreo cîteva.

Ioan Adam

conceptie și atitudine în critica de azi

Datorii mereu actuale

Multe, poate chiar cele mai multe din marile romane ce s-au scris alturea și la noi sînt romane de dragoste ; dar dacă, pornindu-se de aici, s-ar scoate regula restrictivă că numai despre iubire se pot scrie romane mari și această regulă ar deveni criteriu inflexibil de selecție și de judecată, atunci cu siguranță că astfel îngrădit „genul proteic" ar dispărea într-un chip jalnic, sufocat de propria-i monotonă abundență.

Diversitatea — a unui gen, a întregii literaturi existente la un moment dat — este o condiție și totodată o expresie a elanului creator. Uniformitatea duce la apatie, la fals și la mortificare. Năzuind să conțină o imagine completă a omului, literatura nu poate fi unidimensională, indiferent de aspectul — stilistic, tematic, problematic, al situării spațiale sau temporale, al calităților „materiei" etc. — sub care s-ar manifesta limitarea.

Creația însăși implică depășirea marginilor stilute și acceptate : este, fundamental, un proces de deschidere a unor noi orizonturi și de lărgire a celor cunoscute : marea creație, spunea G. Călinescu, „e totdeauna revoluționară, surprinde prin noutatea ei, reface concepția despre lume și implicit judecă literatura veche".

Elementul dinamic al actului creator e spiritul critic, tot Călinescu zicînd că fiecare creator adevărat trebuie să-l aibă „neapărat" ; iar pentru a nu fi înțeles aiurea, că ar respinge „critica profesională", el menționa că spiritul critic lipsește creatorului care „disprețuiește opinia criticii contemporane".

Se poate face astfel observația că între lipsa de spirit critic și stimularea uniformității literare există o strînsă legătură ; este de altfel un adevăr elementar că epocile literar terne sînt și epoci de absență a spiritului critic, după cum în epocile de mare avînt creator spiritul critic înflorește.

Dacă în creația propriu-zisă prezența criticului nu este obligatorie explicită și documentată, în critică nu poate fi decît dinadins, vădindu-se în primul rînd în funcționarea de, cum se zice în chip obișnuit, orientare a criticii. Acest rol, care este de altfel dublu, e adesea înțeles într-o accepțiune cam sumară și cu efecte de fel acceptabile. Noțiunea de „orientare" este prefectă, în absența spiritului critic, chiar în contrariul ei, încît poate deveni curată dezorientare. Dar în ce constă, în fond, acțiunea de a orienta a criticii ? E limpede că, mai întîi, termenul se raportează la critica literaturii prezentului. E, astfel, vorba de orientarea publicului printr-o informare onestă, competentă și făcută cu discernămînt în privința mișcării literare în ansamblu, văzută în toată varietatea ei, fără a se semnala un aspect sau altul, cu o firească insistență asupra **noului**. Criticul este un **valorificator** și a trece sub tăcere, din prejudecată sau din neprocepere, întinse zone ale literaturii înseamnă a nu face orientare sau a orienta greșit. În același timp, cum, nu este o simplă registratură, o instituție de inventariere, ci expresia cea mai directă a conștiinței literare a unei epoci, așadar un factor activ al literaturii momentului, critica înrîurește inevitabil procesul creator. Și este, în rîndul său, influențată de mersul creației : spiritul critic este mobil și deschis, nu rigid și limitat. Critica prezumțioasă, care „dă lecții", și respingerea grosolan-arogantă a criticii sînt manifestări extremiste care, cu toată aparența contrazicere dintre ele, posesc din aceeași stare de spirit și au caracteristic faptul de a fi lipsite de spirit critic. În ambele aceste situații critica este scoasă în afara literaturii și văzută ca o unealtă, căreia fie că i se atribuie un rol atotputernic, fie că îi este negată orice îndreptățire. Într-un caz criticul e socotit un fel de pedagog absolut, în altul e considerat o inutilitate dăunătoare. Aceste moduri de a privi critica nu sînt noi și în forme variate există și azi, uneori cu agresivitate, alteori mai discret, semnalîndu-și însă întotdeauna prezența printr-o abdicare de la spiritul critic, dacă nu chiar prin ofensiva contra lui.

Fals critic, fiindcă spiritul implică reacția hotărîtă și consecventă împotriva oricărei absolutizări, criticul „pedagog absolut" are oroare de varietate și de nou, stabilind criterii și norme exterioare faptului literar, introducînd discriminări artificiale, încercînd să alinieze realitatea vie a creației după canoane sterile. Tipul cel mai răspîndit al unei asemenea critici mortificante îl reprezintă **critica fetișistă**, prețuind o scriere în funcție exclusiv de caracterele materiei înfățișate sau de importanța în sine a „problemelor" puse și rămînînd indiferentă față de modul cum acestea sînt puse „problematic" și cum este tratată „materia". Exaltînd, ca atare, romanele istorice, pentru simplul motiv tematic, e asemenea critică va respinge sau, mai frecvent, va ignora o narațiune de profundă semnificație literară și umană avînd ca erou, să zicem, un băcal trăitor din zilele noastre. O poezie a sentimentului sau a reveriei, o carte despre copilărie, un roman sau un nuvel atașînd vibrația unei subtilități, o inedită tensiune sufletească și existențială vor fi întîmpinate cu un gest ridicul în favoarea unor producțiuni care subpretind toate „problemele" mari și grave ale unui moment istoric, „dezbătîndu-le" cu o superficialitate voluntă care de fapt le trivializează și le degradează. În același timp, scriitori de mare gînd și care participă într-adevăr la zbaterea spirituală creatoare ai unei epoci sînt uneori doar consemnate în grabă și fără adîncime. Prin acțiunea acestui critici pelagici literar contemporan apare inevitabil sărăcit și aplatizat.

Mircea Iorgulescu

Arta deschiderii critice

„Este cel mai bun criticul, care nu este prizonierul unei singure structuri și acela care, reușind să se depășească pe sine, poate intra și răsfringe dinlăuntru structurile de opere cele mai diverse", scria Tudor Vianu în **Estetica**. Cuvintele sale pledau astfel pentru deschiderea comprehensivă și interpretativă a criticului și condiționau marea instaurare săvîrșită de cel ce se pronunță asupra artei, de putința de a stăpîni și impune o relație critică, conform deziderateului starobinskian, în contact cu opere și genuri de stiluri diferite, acoperind un spectru larg.

Paradoxal, într-o epocă în care granițele genurilor și speciilor literare sînt tot mai labile, într-o epocă ce proclamă deschiderea operei și polivalența lecturii, există o atracție pentru închidere a criticii, o tentație evidentă spre specializare și o intoleranță la diversitate, aproape o atitudine autarhică. Certurile între antici și moderni sînt înlocuite de cele între breslele critice specializate în „prizoniere ale unei singure structuri", cum ar spune Tudor Vianu. Dar criticul de valoare e un Proteu. Deschiderea aceasta proteică nu e aceleași lucru cu cameleonismul. Ea își asumă un adevăr vechi, transmis din generație în generație, care spune că arcașul, pentru a ochi bine, țintește mai sus, văd adică mai mult decît ținta simplă. De aceea, criticul de valoare, posesor al deschiderii, mi se pare asemănător unui specialist în arta bonsaiului, meșter în creșterea copacilor miniaturali din specii de arbori falnici. Căci imaginea despre literatură impusă de critic concentrează în spațiul cîtorva volume și surprinde la scara redusă clocotitoare vitalitate a arborelui înalt, bogăția ramurilor și echilibrul trunchiului, forța rădăcinilor și taina cu care acestea își hrănesc copacul. Bonsai vine de la **bon** care înseamnă **vas** și de la **sai**, care înseamnă **cultură**. Știința și arta criticului e de fapt **creșterea** într-un vas, într-o formulă critică a **unei culturi**. Construcția lui trebuie să fie **vie**, capabilă să sugereze precum bonsaiul, un peisaj, exprimînd în același timp frumusețea acestuia și eternitatea. Micul copăcel, bonsaiul, nu-și pierde cu nimic din monumentalitate. Nu întîmplător bonsaiul începe să capete o formă acceptabilă în cel puțin zece ani, tot astfel cum atitudinea unui critic, arborele lui literar, nu ne apare de la început, ci e rodul acestui grădinărit perseverent, dedicat cultivării unei plante perene. Deschiderea criticului e acest grădinărit complet, pe care-l presupune arta bonsaiului, ce reunește cunoștințe atît de diferite, pentru a deveni o cultivare a întregului și nu a fragmentului. O istorie literară, și orice text critic integrat în aceasta, e un monument natural. Respectă proporțiile și bogăția formelor, ține seama de toate elementele, de rădăcini și de trunchi de ramuri, de frunze și flori. Operele citate de critic sînt supuse în interpretarea sa, precum bonsaiul, la numeroase operații, dar dacă imaginea critică e perfectă nici unul din artificiile sau experiențele la care a fost supusă creația (lecturile, metoda) nu trebuie să fie vizibil, tot astfel cum pe coaja unui bonsai perfect nu se văd urmele grefelor sau ale tăieturilor. Orice imagine a literaturii e cu atît mai creditabilă cu cît poartă patina vremii sau altfel spus, judecata de valoare a timpului, ceea ce în cazul bonsaiului perfect este numit „sabi". Iarna bonsaii sînt transplantați în teren deschis pentru a-și reface forțele. Deschiderea criticului spre opere diferite nu poate nici ea exclude formele naturale de dragul celor artificiale sau invers. Tot de deschidere ține armonia imaginii critice, care, asemeni artei bonsaiului, trebuie să prețuiască în aceeași măsură dirijarea rădăcinilor și a ramurilor. Orice neglijare a formelor artistice tradiționale sau moderne strică echilibrul imaginii critice. Dar armonia acesteia, ca rezultat al deschiderii nu înseamnă simetrie, fiind greșită așezarea operelor pe tulpina istoriei literare, simetric precum niște ramuri cu dispoziție opusă, adică înțelegerea lor doar ca tragice sau netragice, realiste sau nerealiste, ironice sau neironice. Deschiderea criticului e acest act de supraveghere permanentă și integrală a literaturii, ce nu poate fi neglijat nici o singură zi. Ea rezidă în continuitatea unui gest de devotament și presupune sentimentul întemeierii unei legături între generații. Bonsaiul e plantat de tată, dus la maturitate de copii și crescut de generațiile următoare. Ramurile lui nu vor ascunde niciodată trunchiul și nu-l vor lăsa descoperit, iar rădăcinile se vor vedea puțin totdeauna pentru a da sentimentul că arborele e viu și nu artificial. În același mod imaginea criticului va transforma literatura fără s-o distrugă, îi va impune personalitatea sa, fără s-o usuce, ci păstrînd-o vie. În fața lui va sta exemplul naturii, care, oricît de debordantă și tumultuoasă, poate fi ținută în frîu, ruptă de pămîntul inițial, smulsă sălbăticiei și ignoranței și crescută într-un vas închis, dăruită culturii. Într-un bonsai e concentrat timpul și vibrează frămîntările specifice naturii alături de dimensiunea eternității. Într-o imagine a literaturii, născută din deschiderea criticului descoperim aceleași atribute : liniile contează mai mult decît culoarea, sensul lor mai mult decît simetriile fade, semnificația subordonează cantitatea. Arta criticului, deschiderea lui, e arta de a păstra vie literatura, de a răsădi în spiritul altora copacul ei monumental, taina de a ține în viață acest arbore falnic, reducîndu-l la o structură, mai aproape de înțelegere. Arta deschiderii critice e arta de **a crește valori**, generozitatea privirii care renunță la contemplare pentru a construi, „reușind să se depășească pe sine".

Doina Uricariu

Din poemele lui 1907

florența albu

In memoriam

Semănă
să răsară floarea soarelui,
să răsară ochii, să se bucure ochii,
uciși de primăvară, semănații,
rumânii purtind nume de țară,
ispășind pentru noblețea de țară.

Îi așez în eternitate,
în spițele, în roata pământului,
rotindu-se în stele,
plugari, semănători, secerători,
veghetori, la pragul cîmpiei.

Închinăciune, nemuritarilor,
soclul vostru, pămîntul,
semințele, rădăcina perenă,
piinea hrănindu-ne pururi,
la Dunăre ;

Ianuri de floarea soarelui
ochii voștri
înflorind după soare.

Legendă

Plecăciune la munți, la clară legendă

Oamenii își fac semne de rămas bun.
Se depărtează căruța pictată cu faraoance
și caii de fum.

Tu care stai liliac înflorit
în ochiul ochiului meu,
te micșorezi acolo, te faci
piatră, pietricică mirositoare :

pînă la vama de argint
se spulberă frunză și întrebare,
pînă la vama de-aramă
se mai aude marea —
crește nisipul pînă la vama zăpezii —
intră, mireasă, sara luna,
lasă la prag întîmplarea cu nume.

Oamenii își fac semne de rămas bun.
Se depărtează căruța pictată cu faraoance
și caii de fum.

Mergînd

Și mergînd, și mergiind,
și mirosind pămîntul umed, bun,
pămîntul putrezind
înverzind, înflorind
— mamă, îl strig.

Acolo, înăuntru se petrece lumina,
alchimia,
cernerea soarelui, apei, sării,
singelui viu

Și mergînd, și mergiiind,
aud pasărea, plinsul, eu,
bucuria, durerea adunate bine
între aripi, cu ouăle.

Și mergînd, și mergiiind,
văd plinsul, stinsul, asfințitul,
curge pe față ființa luminii,
respirația lumii,
răsare iarba, astfel răsare iarba,
mă ridică iarba la cer.

Hore

Încep să mă-nvîrt, să mă-nvîrt
în horele prea fericiților, prea fericitelor
ierburi, capaci, stele, celestele
apele morților, viilor ;

soare, fîntîni, grîne, fîntîni,
nepomeniți, nepomenitele
noastre iubiri, rădăcini,
setre de foc, așezări, părăsiri,

nepomeniții, nepomenitele,
vreme la sud, la nord, la apus!
pămîntului tras pe roată, pe roți,
cu drumul roților, dorului,
Dorobănțului,
cîmpia cu iernile, verile

Încep să mă-nvîrt, să mă-nvîrt,
în rotirea
de ceruri, de stele căzătoare,
semănătoare de stele
pe cînd mai cad, pe cînd mai suie
vestile noastre, solii noștri, în vîrfuri
de spice, la cer.

Himera pămîntului

Himera pămîntului, duhul pămîntului,
șoimul, pasărea cu fire de om !
Trecerii în vreme,
șede în eternitate —
coada ei și ghearele ei cuprind pămîntul
îl întretaie și-l mănîncă,
îl ucide în ritmul înfrățirii.

Ceas ori bulgări ori fluiere
stinge cu ghearele
stinsul și luminii ființă în straturi

Țărnă, praf și pulbere,
flamă de răzmeriță
răsare colo și colo
sub tălpile ucise să pășească.

Himeră cu stea în frunte,
eternită,
trenuri, pe pămîntul, același etern.
Cîți inși înșeuați de mult,
să te mînii, să stăpîni, să pîrjolești,

Și ne ești șoimul fantastic,
fuga înfiorată de stihii tristeți
cum stai între baloșeni
și-n jurul tău, morții răsar, înfloresc
singele veșnicului, rodul pămîntului.

a trăi pur și

marin sorescu

O căută la școală. Eram mai multe școli la T. Merse și el la întîmplare la una dintre ele, se duse la cancelarie și-ntrebă de profesoara Diana-Ioana. „E la oră" — i se spuse, „abia a intrat, va trebui să aștepți cam mult". Asta nu-l deranja, era bucuros și oarecum surprins c-a avut noroc, așa dintr-o dată. Nu era obișnuit să-i reușească vreun lucru, cît de mic ; se mira întotdeauna cînd, scăpărînd, vedea că într-adevăr chibritul ia foc : „La te miră !". Nu rămase în cancelarie, îi era jenă-mte să intre în vorbă cu cele cîteva persoane aflate acolo, în general profesori tineri. Privea spre ușă ca și cînd ar fi așteptat pe cineva, cînd, deodată, se auzi un țipăt ascuțit, ca de femeie, și el simți flatul. Adică presa se interesează de modul în care se predă la T., ori s-or fi aperte dumnezeu știe ! Întrebă cînd mai de ieftre și spuse că revine. Se întoarse în fundul școlii. Orașul, cît se vedea de acolo, era mic. Un oraș de provincie — cu provincia în el — se gîndi. S-o văzuse pe Diana din ziua aceea, cînd cu — muzeul — nimbi — și nu putea zice că nu-i fusese dor. Dor e un fel de a aștepta. Se ținduse la ea, și atît. Îi era teamă c-o găsește încurcată (ce cuvînt urît îi era acesta, mai mult pentru ea venise. Ea nu era tipul de femeie care, poată pe o bancă în parc, poate rămîne singură mai mult de zece minute. Se alese imediat amator, să se ducă aibă, hotărîrea a intra în vorbă. Nu că nu ar fi fost o „provocatoare", dar atrăgea atenția. Atrăgea atenția de la o poștă. Toți bărbații voiau să fie în nevăstă-i. La cancelarie nu-l priveau urît cum, lung și subțire acolo cît se interesează de ea ?

— O recunoști ? întrebase.

— Bineînțeles... Și voiau să adauge „E soția mea" — să vadă ce mască va face dobitocul de matematică, deși nu-i foarte bine să fie de geografie ori de caligrafie și desen și nu neapărat doctor.

Cînd auzi sunetul clopoțelului, mai stătu vreun minut și intră. Cardioul se umplu de zeci de perechi de ochi curioși. Nu știu de ce au arătat toți așa pînă atunci. Femeie parcă nu erau prezentate cu lumea, sudomenie căzeau rău pe ele, le fierbea sîngele — numai observă vreo două-trei „mai stete la carte", iar băieții porcii se duceau acasă la W.C. să tragă un fum. Își aminti de multii tineri în care colegii ăștia, care fumau tot, îi admiră o dată să fumeze și el apoase o țigară întreagă, arătîndu-i în „colțul fumătorilor" și tușindu-i de pulpană să nu piară. Mai rămînă, mai bineînțeles, atunci luară cunoștință de acești tineri... care nici nu era răi... dar nu aveau nevoie să persevereze. Profesoara sui, cu catalogul sub braț, încoiurată de mulțime — era de așteptat — care sub pretenții că ar vrea examenul ; se virau în sufletul ei reci să-i ia la palme. Apoi se gîndi că n-au zis o vină — dacă ei înșiși se înghesuie. Ce caută el aici ? Putea să-i dea el o palmă, și să plece. Asta ar fi fost de pomină, s-ar fi comentat în toată școala — „A venit bărbatul profesoarei Dănilă — măcar că ea pretindea că e divorțată — și i-a dat o palmă, de față cu clasa și tot corpul profesoral. A rămas consternată". Tudor uitase că n-a spus că e bărbatul, avusese intenția, dar nu se pronunțase. Totuși, poate putea fi dată, retroactiv, ca să ne exprimăm astfel, cu și cînd acum ea i-ar fi făcut figura din urmă cu mîna azi, cînd fugise cu Constantin... și el acum vine indignat și se poartă bărbătește. Gînduri, gînduri, gînduri...

— Diana !

— La te miră ! (Pe stradă o umbră în îmbujorare).

Ar fi vrut ca ea să-i aștă de gît, dar nici pomeneală de așa ceva. Putea face el gestul, era timpul de prezența elevilor, însă nu era tocmai el omul unor asemenea inițiative.

— Stai puțin, să dau catalogul, spuse profesoara. Ai venit bine... locmai am o fereastră.

— Am venit pe fereastră...

— Exact...

Prima „fereastră" pe care o escalada în viața lui sentimentală, romanul lui de dragoste nu era prea aventuros. Un Casanova fără memorii și memorie, un Casanova ramolit înainte de cunoaștere și... interiorizat.

Părea că se așteptase la o astfel de vizită. Era sincer bucuroasă că-l vede... însă cam încurcată. Îl luă de mînă și-i prezentă tuturor profesorilor din cancelarie — „nu era nevoie", se gîndi Tudor. Spuse că e acela care... ca și cînd toată lumea trebuia să-l cunoască și-i făcu să se simtă stingherit. Era învățat să se strecoare prin viață, nu-i plăcea să fie centrul atenției, nici măcar pentru un minut. Ar fi dorit un colț liniștit de unde să observe viața. Iar în cazul concret, un colț liniștit unde să fie singur cu ea. Îi propuse să iasă să ia puțin aer, „pe fereastră". Plecară, dar în dreptul porții, ea se opri și-i ruga să aștepte un minut. Sosi și tînărul profesor, cel care îl întrebase la început dacă o cunoaște. Diana i-l prezentase în cancelarie, dar el nu-l luase în seamă, nici nu era atent la numele pe care le spuneau cei cu care dădea mîna. Un tip destul de bine legat de altfel, însă acesta nu era un motiv să i-l facă mai simpatic. Mai ales cînd înțelese că vrea să-i însoțească în plimbarea lor, întrucît și el avea o fereastră. „Te privește" — îi replica Tudor, în gînd bineînțeles. „Vedea-te-aș spînzurat în clasa-ntîia primară, la ora de dirigenție". Deci — după cum bănuise, Diana... tot femee !...

— E cumva băiatul tău ? o întrebă el, neputîndu-și stăpîni răutatea. Data trecută, cînd ne-am văzut, am uitat să te întreb dacă ai copii.

— Tudor ! tot așa ai rămas. Îl doleni ea. Îi spuse că domnul Mărăcinescu e un fin intelectual, un om cu o conversație aleasă... (Ca și cînd pentru asta venise el de la București... că acolo nu putea întîlni tipi fini și cu conversație ?).

— Uite care e chestia... eu n-am mult timp (...de pierdut..." s-ar fi subînțeles ?)... mergem spre gară și în drum discutăm... ce avem de discutat. — De ce am venit ? Mi-ai spus de existența unei „stafii" în Cluj... doamna aceea blondă... pe care a cunoscut-o Nucu Constantinescu. Zi-mi unde ar putea fi găsită, pentru că... ți-am spus atunci... e iubita... logodnica, mă rog, a prietenului meu... De la fuga el... a intrat într-o criză...

— ...financiară, spuse domnul cu conversație aleasă.

—Nu, nene ! Nu e vorba de bani, ci de suflet ! replică Tudor tăios. De-asta am bătut atîta cale ! spuse el, spre a șterge orice echivoc (..Sper că proasta asta vede că m-am înfuriat ? Ori e atît de îngrămădită, încît nu-și dă seama ? Bine era dacă o pocneam din capul locului. Acum sare idiotul ăsta la mine".)

Diana își aduse aminte și... mărturisi pe tonul cel mai natural că fostu-i bărbat, coleg de altfel cu dumnealui... arată spre Tudor — era cel mai mare crai din lume.

— Lasă asta, spuse Tudor. Unde stă ?

— Cine ?

— Omul acela...

— A, da ! Spuse strada și numărul, dar îi atrase atenția să nu facă vreo gafă, întrucît el e acum recăsătorit și bineînțeles că persoana aceea nu poate sta la el ; e pe undeva pe la vreun hotel... dacă n-o fi plecat. La el o aventură nu durează mai mult de trei săptămîni... nu din cauză că s-ar plictisi, ci pentru că... găsește altceva. Persoana „nouă" nu trebuie să fie neapărat mai drăguță sau, mă rog, să aibe cine știe ce calități în plus față de cea precedentă. Ba, citeodată, chiar dimpotrivă. Însă, așa e el, mereu în mișcare.

— Cui pe cui se scoate ! rosti domnul Mărăcineanu.

(„Și mărăcine pe mărăcine").

Mărăcinescu mai încercă să atragă atenția asupra situației precare a reporterului, care... ce face dacă nu găsește eroi ? Ce pune-n ziar ? Nu era, desigur, o îndeletnicire de invidiat să alergi de colo-colo, cu carnetul de notițe în mînă, să vinezi întîmplări, care, de cele mai multe ori, n-au nici o semnificație. Pentru că faptele în sine — aproape întotdeauna — n-au absolut nici o semnificație, și peroră pe ideea asta încă vreun sfert de oră.

— Faptul c-am venit să discut c-o veche cunoștință de facultate pentru o jumătate de oră, și în loc să vorbesc cu ea trebuie să-mi pierd timpul cu dumneata, eu îl socotesc, totuși, foarte semnificativ, zise Tudor. Se miră și el că-i sărise totuși țandăra. Uneori, putea răbda astfel de martirii pînă la capăt.

Mărăcinescu se făcu roșu... dădu să zică ceva și cum Diana intervenî, apărîndu-l oarecum pe Tudor, mînia lui se orientă spre aceasta. O făcu cu ou și cu oțet, o insultă ca un derbedeu și plecă.

— Să nu crezi că mă trag pe sfoară ! îi mai aruncă el peste umăr. Cu mine faci pe mironosița și între timp mergi pe la București și-ți dai întîlnire cu pretinși colegi.

Dispăru după colț, așa că, în caz că Tudor, care își revenise cel mai greu, ar fi vrut să fugă după el, să-l... ce să-i facă ? era foarte solid — de două ori cît el... nu era sigur că-l mai putea prinde...

— A șters-o, măgarul...

Îi păru rău de ea... ultîndu-se, cît fusese de umilită, înțelese situația, cumplită, de-a fi regina balului la T... Ce a sperat, ce-a visat și ce-a ajuns ! O iubea și în sfîrșit rămăseseră singuri... Ca și cînd atît ar fi așteptat, fata îi căzu în brațe... se lăsă moale în brațele lui... erau acolo pe stradă... și dintr-o dată el se simți responsabil...

— E vina mea ! rosti încet.

(Diana începuse abia acum să plîngă, iar lui nu-i mai veneau alte propoziții ori fraze în cap.) Lumea — deși rară — le lua seama... Tudor văzu o bancă, se așezară.

— E vina mea ! tot spunea într-una.

— E vina ta ! zise în sfîrșit Diana, cu o mare claritate, apăsînd pe cuvinte... și Tudor înțelese că dacă viața acestei femei frumoase avusese această curbă nenorocită... responsabil era într-adevăr el și numai el. O iubise, poate că și ea... se prăpădea după dînsul, dar el, în loc să ia inițiative... o deruta pur și simplu, o ținea încurcată...

— E prietenul tău ? întrebă, pe tonul cel mai firesc.

— Nuu ! spuse ea, printre sughițuri. Îmi face curte ! Atît. Și, stringîndu-se lîngă el... ce bine c-ai venit ! Te-am așteptat... o, cît te-am așteptat...

Lui Tudor nu i se mai făcuseră mărturisiri așa directe... și chiar de către ea... Parcă nu-i venea a crede...

— Zici și tu așa...

— Tu ești altfel de om... Acum cunosc viața, pot aprecia...

Stăteau acolo la marginea străzii pe o bancă, era primăvară... și dintr-o dată tîrgul acesta mic și cu bube-n cap i se păru foarte simpatic. Între șipcile spetezii observă un păianjen care își țesea pînza în formă de X... Dacă ar mai face un X ar ieși secolul douăzeci.

— La te uită... ce păianjen enigmatic... zise el, arătîndu-i fenomenul.

Diana se uită însă la ceas...

— Aoleu... peste cinci minute sună de intrare... mai am două ore... Și repede, spre a lua-o înaintea lui Tudor, care se pregătea nu știu ce să spună. Să nu-mi pomenești nimic de gară... Acum nu te mai las să pleci... Pînă la unu te plimbi, cunoști și tu orașul... du-te la librărie, poți găsi cărți pe care nu le prinzi la București. Și la 1 mă aștepți în fața școlii. Dacă fugi, să știi că-mi fac seama... mă arunc înaintea trenului...

— Ca Ana Karenina, spuse flăcăul, care nu putea să scape astăzi, nu știu de ce, de tirania literaturii.

O conduse pînă la școală, cu grijă, ca și cum i-ar fi fost teamă ca ea să nu calce greșit și să-și scrîntească vreun picior, ori cine știe ce să i se-ntîmple. Era prima dată cînd o femeie i se încredința spre păstrare (sentimentul îl mai în-

1907: Două documente inedite

Preocupat de salvarea și valorificarea unor vechi mărturii asupra istoriei și culturii noastre, rămase în posesia unor persoane particulare, am avut norocul să descopăr cu peste un deceniu în urmă un impresionant pachet de mărturii despre anul 1907, telegrame originale adresate fostului prim ministru G.G. Cantacuzino supranumit Nababul. Aceste telegrame, au fost predate de subsemnatul Muzeului de istorie al orașului Ploiești prin directorul muzeului, regretatul profesor Nicolae Simache. Ele au apărut între timp în publicațiile documentare privind anul 1907. Ulterior am descoperit încă două telegrame din același pachet, pe care le donez Muzeului de istorie al Republicii Socialiste România, și al cărui conținut îl comunicăm mai jos, deoarece nu este lipsit de semnificație pentru modul cum au reacționat factorii de represiune la mișcările țărănești.

Prima telegramă este adresată de prefectul din Roman, C. Balaure. Este mențională numai atît : 24 și ora 11, fără nimic cu adausul „Extra Urgent". Textul sună astfel :

„Dlui Ministru de Interne, București.

Rog bine voiți a-mi răspunde de urgență dacă putem vorbi telefonic de pe la circiumile care sunt unele din cele mai mari cauze a tulburei revoltelor. Aștept și vă rog să-mi răspundeți cît de curînd deoarece la anul 1888 această mișcare au fost foarte folositoare. Prefect Roman, C. Balaure".

Telegrama a fost predată primului ministru, care pune următoarea rezoluție : *„Răspuns tele grame nr.%. Luați toate măsurile trebuincioase pentru apărarea ordinei publice. Prim ministru Gr. Gr. C".*

A doua telegramă, datată 23/3, ora 10.40 și având numărul 160 este adresată „Dlui General Manu, Ministru de Război, București" de același prinul ministru (textul autograf) și are următorul conținut : *„Deoarece spiritele au început să se agite și în județul Vlașca, vă rog a dispune trimiterea pe loc a regimentului din acel județ. Prim-ministru, Gr.Gr.C".*

Părîndu-i-se încă insuficient, adresă cu o mai mare nervoasă scrie mare, cu un semn care trimite în josul paginii :

„și de orice — ai se cere necondiționat cavaleria din Moldova, vă rog a mobiliza regimentele de călărași din toată țara".

Prim-ministru ss. Gr.Gr.C

Ambele documente oglindesc starea de spirit a cercurilor guvernante și totodată naivitatea de a crede că se pot rezolva contradicțiile fundamentale ale unei societăți vărsînd țuica din crișmă. Este totodată semnificativă memoria încă vie a răscoalelor de la 1888, premergătoare marilor răscoale din anul 1907. În sfîrșit, se vede clar din telegrama primului ministru că ridicarea țărănimii n-a avut caracterul unor acte săvîrșite sub imperiul consumației alcoolului, ci a fost precedată de „agitația spiritelor" cu alte cuvinte de o reflecție asupra unor stări de lucruri la care nu se mai putea face față decît pe această cale. Prin aceste noi mărturii putem pătrunde în realitatea tensionată a unei epoci și în mentalitatea celor ce au ucis în numele „ordinei publice" stăpînii de țărani !

N. Vasilescu-Capsali

teatru **t**

Potopul

Orice premieră cu o lucrare dramatică semnată de Mihail Sebastian (chiar și atunci cînd este doar o prelucrare după Berger) firește că nu ne poate lăsa indiferenți. **Potopul**, spectacolul Teatrului evreesc, merită atenția noastră.

De ce a ales Sebastian, pentru prelucrare, tocmai **Potopul** lui Berger ? Din mai multe motive. O dată, așa cum mărturisește chiar el, din admirație pentru trupa de la Vilna (care a jucat, cu succes, piesa) ; apoi, pentru adînca semnificație umană a textului, nu lipsit de imediat ecou în epocă (1944) ; și în fine, deoarece frumusețea replicilor, tristețea lor, melancolia și regretul cuprins în situațiile-limită ale lucrării, sînt calități familiare autorului, întîlnite în **Insula** sau **Jocul de-a vacanța**. Căci și în **Potopul**, fraternizarea, solidaritatea, prietenia, iubirea, sînt posibile doar în timpul accidentului, care uniformizează pozițiile sociale ale personajelor ; depășirea stării de excepție reinstaurează relațiile meschine, alienarea, injustiția. Îmi permit, de aceea, să nu cred în **spectaculozitatea** situației, în atu-ul **de gen** al piesei (literatura catastrofică), ci în mesajul ei peren, universal valabil. De altfel, potopul din textul lui Sebastian nu este primordial fizic, ci moral, el existînd mai mult în conștiințele eroilor și mai puțin în realitatea „meteorologică".

Și aici cred că regizorul George Teodorescu a descoperit cheia contemporană a piesei : „În spectacolul nostru Potopul începe abia atunci cînd această omenire egoistă și mediocră (e vorba de lumea piesei, n.n.) consideră că stihiile s-au îndepărtat". Ploaia de pe banda magnetică, introdusă în finalul reprezentației ca un memento, ca un sol al unei neliniști responsabile, nu se pare ideea cea mai bună a spectacolului. Interesantă este și sugestia scenografică (decorul arată ca o cursă de șoareci), deși Mihaela Demetriade, autoarea lui, i-a dat un aer — paradoxal ! — agreabil. Ambilor însă, li se poate reproșa — repet, pînă în momentul finalului — lipsa unei tensiuni scenice, a unei anxietăți menită să susțină conflictul.

Cît privește distribuția, aș vrea să citez o idee a lui Sebastian publicată chiar în 1944, în programul de sală al spectacolului de la Barașeum : „Actorul e responsabil de ceea ce joacă și solidar cu ceea ce joacă". Într-adevăr, se poate spune că o parte a distribuției montării Teatrului evreesc a înțeles această necesitate : mă gîndesc la Carol Marcovici (Avocatul — avantajat și de un frumos costum), Aby Kitzl (Actorul — remarcabil prin mobilitate), Rudy Rosenfeld (Desenatorul — expresiv) și Mano Rippel (Omul de afaceri — convingător).

Bogdan Ulmu

film **f**

Răscoala

Peliculizarea cu filmul lui Mircea Mureșan în relief color, ne oferă prilejul de a constata că avem de a face cu un film neașteptat de bun. Cu siguranță că gravitatea conflictelor dramatice, pe care romanul lui Rebreanu le abordează, asigură o bună parte a succesului filmului dar meritele ecranizării sînt numeroase.

Selectarea elementelor celor mai sugestive în desfășurarea acțiunii este cît se poate de inspirată, imaginile nu trenează, dialogul — cam declamatoriu ca interpretare, adesea stîngaci (nereușind să fie altfel nici în filmele recente) nu are încărcături inutile ci operează cu comunicări esențiale. Regizorul are excelenta idee de a specula prestanța cinematografică a actorului Ilarion Ciobanu în rolul lui Petre Petre și, departîndu-se de roman, face din el un element de legătură între imaginile ce se adună pregătind scenele răscoalei din final. Petre Petre devine astfel personajul-cheie, într-un film cu mari implicații sociale, liantul între multiplele și variatele scene de la conac, din sat, de la camera deputaților, etc. Filmul își creează astfel o independență față de romanul care l-a inspirat și prin aceasta o adevărată valoare artistică.

Adesea un gest, un portret, o pereche de mîini aspre împreunate, o privire, sugerează o poveste, prin capacitatea de a sugera și implica, pentru că sînt folosite exact în momentul în care puteau avea o asemenea capacitate.

Meritul regizorului Mircea Mureșan este de a fi realizat un film unitar pornind de la o operă majoră, greu de concentrat în limitele peliculei și timpului rezervat desfășurării unui film.

Răscoala este unul dintre puținele filme românești în care țăranii ca masă sînt verosimili, în care satul există firesc, nu sub jenante senzații de butaforie și operetă, pe care o dau alte filme. Colindătorii, jaful de la Babaroaga și ospățul bogat înfăptuit cu mirare și timiditate, vizita la București la casa Nadinei, curajul înfruntării personalității bolerului Miron Iuga (curaj rezultat din mizeria unei vieți oprimate dar și din psihologia țăranului care crede că îndeplinește o poruncă revoltîndu-se) deruta dureroasă din fața plutonului în atac, uluirea că totuși soldații trag, fuga nedemerită spre o salvare imposibilă, sînt scene de mare emoție artistică. Dar parcă nici una nu vibrează la o atît de înaltă intensitate ca aceea a dansului, o ciuleandră crispată, bătută în norol de opinci înfundate cu paie, legată de picioare osoase, unsuroase, o ciuleandră cu iz de disperare, rotită de oameni cu fețe schimonosite de nemulțumire, grave ca la îndeplinirea unui ritual al tristeții.

Toți actorii sînt bine distribuiți. Veritabile creații de interpretare au avut **Emil Botta** și **Nicolae Secăreanu**. Muzica lui **Tiberiu Olah** și imaginea lui **Nicu Stan**, unul dintre cei mai buni operatori de film pe care îl avem, fac din filmul **Răscoala** un film românesc de **mare gală**.

Corina Cristea

televiziune **tv**

Început de săptămînă

Cum săptămîna televiziunii se încheie duminica, ne-am putea aștepta ca ziua de luni să fie o zi mai cenușie, cu emisiuni nici prea, prea nici foarte, foarte, potrivit circumstanței că exigențele telespectatorului sînt ceva mai atenuate lunea și excesive duminica. Televiziunea ține însă să ne contrazică începînd săptămîna cu un program bine echilibrat, la scara de sus a pretențiilor. Bunăoară „Panoramic", („economia și viața") este una din cele mai reușite emisiuni ale televiziunii. Secvențele și rubricile emisiunii militează pentru inteligență, hărnicie și bun gust și condamnă neglijența, lenea, birocrația, lipsa de inițiativă. Modalitățile reportericești ale emisiunii sînt foarte diverse. Despre Gara de Nord se vorbește cu mijloacele rafinate ale reportajului literar (planuri îndepărtate irizate de lumina dimineții, trenuri care vin și pleacă, oameni care așteaptă, chipuri nevăzute răspunzînd în off întrebării : ce reprezintă pentru dumneavoastră Gara de Nord ? totul trecut prin filtrul încețoșat, ușor melancolic al camerei de luat vederi ; despre sticlarii din comuna Tomești-Timiș vorbește aproape numai imaginea, reflexele fulgerătoare ale unor minunate cristaluri care le egalează pe cele de Murano. Cînd reporterii și imaginea se opresc asupra unei firme șchioape sau asupra unor ambalaje hazlii sau analizează aplicarea incorectă a unor tarife într-o cooperativă, tonul este de o ironie sarcastică. De reținut promptitudinea cu care emisiunea răspunde scrisorilor cetățenilor.

● Alexandru Balaci, Al. Ivasiuc, Szász János, Ioana Diaconescu, Geo Dumitrescu, Adrian Păunescu, Frantz Storch, Radu Beligan, Constantin Lucaci, Marin Constantin, Zeno Vancea, Ion Dumitrescu sînt tot atîtea personalități care au reafirmat în cadrul unei dezbateri găzduite cu generozitate de televiziune adevăruri importante despre rolul literaturii și artei în societate. Dincolo de conținutul dezbaterii în sine, bucuria noastră pură și simplă a fost aceea de a fi văzut și revăzut pe micul ecran chipul unor scriitori și artiști puternic afirmați în peisajul creației contemporane. Emisiunea a plăcut, fie și numai pentru faptul că o întîlnire cu un număr atît de mare de oameni ai artei reprezintă în sine un eveniment, un spectacol.

● Odată cu trecerea prin fața camerelor de luat vederi a reprezentativei județului Buzău, s-a încheiat prima fază a emisiunii-concurs pentru tineret „Drum de glorii". Se cuvine să adresăm felicitări tuturor realizatorilor acestei emisiuni interesante, antrenante și educative : C.C. al U.T.C., consiliile U.A.S.C., Consiliul Național al Organizației Pionierilor, Muzeul R.S.R. și evident Televiziunea, care au realizat timp de mai bine de un an una din cele mai reușite emisiuni ale micului ecran. Cele 40 de ediții de emisiuni, însumînd circa 53 de ore de emisie reprezintă un frumos omagiu adus țării și marii sale sărbători, Centenarul Independenței, fiind totodată un minunat prilej de exprimare a potențialului artistic al tineretului, a dorinței de cunoaștere, de afirmare și de întrecere. Așteptăm cu interes și emoție etapa a doua

Mircea Florin Șandru

simplu

[illegible] totuși, tot cu ea, cu ani în urmă, și [illegible], ca prostul, chiar o păstrase pentru alții, [illegible] gata !) și dintr-o dată crescu în pro[illegible] ca și cînd ar fi fost numit șeful [illegible] în vestul sălbatic ori în bălțile [illegible]. Își dădu seama că viața are și mo[illegible]. E plăcut să fii tînăr — și alte [illegible] de felul acesta — care îl făceau fe[illegible] Încercu să-și scrie în gînd demisia, și așa [illegible] să fie dat afară, să le-o ia el înainte, și [illegible] aici la T... un oraș foarte frumos, cu [illegible] unic... N-ar fi de mirare ca pe [illegible] pe aici să se găsească niște vestigii ro[illegible] chiar numele să derive de la Titus Andronicus... ori Titus Livius... Fu întrerupt din [illegible] Dianei. Întîlnise un profesor mai în [illegible] — deci simpatic — și răspunzînd salutu[illegible] politicos al acestuia, găsise cu cale să i-l [illegible] pe Tudor, care auzi ca prin vis aceste cuvinte :

George Apostu : „Compoziție"

— Logodnicul meu !

(„Eu sînt sau ăsta o fi ?")

— Deci la prînz, la ora unu, mă aștepți aici — pa !

Diana îl sărută în văzul elevilor care, dînd să intre în clădirea școlii, întoarseră capul mirați. Tudor se gîndi cu spaimă fericită că soarta lui a oarecum pecetluită.

În ziua aceea fu într-al nouălea cer. Descoperi o mulțime de calități provinciei românești, își dădu seama că numai acolo se poate lucra în liniște, zidit între cărți, cu femeia iubită, dedicîndu-se studiului serios și renunțînd la orice agitație exterioară, care însemnă pierdere de vreme. Zeci de prieteni, telefoane, fuga de colo-colo prin sălile de spectacole, citirea ziarelor, care au menirea de-a te ține într-o stare de încordare artificială. Gata, s-a terminat ! Va trăi ca un călugăr, ca un filozof ! Un alt om simțea cum intră în pielea lui, era ca un șarpe năpîrlit, în prima zi după năpîrlire. Pînă să termine Diana cele două ore de predare, scrise chiar un poem în gînd — plimbîndu-se pe străzi și dînd cu piciorul într-o cutie goală de conserve. Felul lui de-a se concentra. De mult nu mai avusese inspirație ! Venea de la sine — atît de ușor ! Se opri să-și noteze poemul pe un plic mototolit, în care își primise ultimul salariu, în așa fel încît după titlul „Avînt" — se putea citi „1050 lei". Poezia bine-înțeles era stenografiată, numai el o putea descifra.

Odaia mobilată, închiriată de tînăra profesoară, se afla pe undeva pe la periferie, noroc că periferia nu era departe de centru. O casă modestă pe dinafară, dar intrînd înăuntru arăta mult mai bine, impresia ți se mai lumina, parcă s-ar fi deschis o fereastră în impresie. Camera era destul de spațioasă, cu un pat vechi cu tăblii de lemn, un dulap cu cărți și un preș țărănesc, întins pe jos de la ușă pînă la pat. Diana se scuză pentru dezordine. De fapt, totul sclipea de curățenie ; profesoara avea un fel de manie bolnăvicioasă cu privire la asta : ce vedea freca. Dacă trebuia să plece la operă și observa o pată pe tăblia mobilei, întîrzia ca s-o scoată. Spuse că toate lucrurile le lăsase la Cluj — mobila și celelalte. Și opera. Își aduse aici doar strictul necesar. Îi puse în mînă o perie și-l trimise în hol să-și curețe pantofii. Ea însăși veni cu o perie de haine și-i dădu pe spinare. Gulerul lui era aproape alb. „E felul meu de a protesta contra secolului agitat", se scuza Tudor de obicei. „Mă cojesc ca un sfînt de pe o frescă veche". Acum sfîntul fu luat la frecat, „pus la punct", și se gîndi că n-ar fi de mirare dacă s-ar pomeni dus la biserică.

Plecară însă după cumpărături. El îi propuse să mănînce undeva la un restaurant, dar ea se opuse. Voia să-i arate cît e de gospodină. Cumpărară ouă, ardei, o sticlă de șampanie, niște cotlete. Bucătăria era și aici comună — cu gazda — niște bătrînei simpatici și Diana îl prezentă iarăși drept logodnicul ei. — „Înseamnă că nu le-a mai adus altul" — se gîndi el cu plăcere. Nu se poate să le prezinte logodnicii așa unul după altul, în șir indian.

Discutară pe larg despre viitorul lor. Sigur, era dispus să se-nsoare. N-o făcuse pînă atunci, pentru că... o așteptase. Acum cînd lucrurile se limpeziseră, ce-i mai împiedica să dea curs unei iubiri vechi — dar nu învechite — dar nu învechite ? (Repetiție cu efect : Diana îl sărută pe frunte). Numai că el nu stătea mai strălucit decît ea. E drept că avea un post la București, dar deocamdată îl cam bătea vîntul (postul), din cauza unor certuri. Dacă și-ar fi pus mintea, ar fi putut găsi, pînă la urmă, altceva. Era important că acum avea buletin de București și, de bine de rău, o casă. Însă în această casă nu stătea singur. Asta era problema. Ea ar dori să vină la București ? Dacă nu, el parcă ar fi tentat să se mute la T., sau la Dolhasca, sau în satul acela din Oltenia, unde activase ca profesor cunoștința lor comună, Burculeț, și fusese impuns de-o vacă.

— Sper că vaca nu mai există ? zise Diana.

Ea ar fi fost dispusă să-l urmeze oriunde. Desigur, pentru el, ideal ar fi să se fixeze la București.

— Nu mai scriu... m-am lăsat. Abia azi am mai pus pe hîrtie o poezie, după foarte multă vreme. I-o citi.

Ea se declară încîntată, făcînd doar obiecții în ce privește folosirea unui cuvînt cam prozaic. Însă Tudor tocmai la aceste cuvinte ținea foarte mult. Tinăra luă din dulap un caiet cu linii, ne-nceput, scrise pe el „Tudor Frățilă — Opere" — și-l transcrise citeț „Avîntul". După masă îl scoase în tîrg să-i arăte bîlciul. Nu era o glumă. Exista într-adevăr un fel de bîlci la o margine a orașului, cu tiribombe, călușei, trageri la țintă, loz în plic, cîștiguri la belciuge — aruncai un belciug pe gîtul unei sticle și dacă nimereai umflai sticla. Mergeau ținîndu-se de mînă, să nu se piardă, doamne ferește, în atîta lume și își amintiră de-un bîlci asemănător, vizitat de ei în timpul excursiei aceleia din studenție. Undeva în Moldova, da, la Fălticeni ! Numai că atunci nu mai voise s-o țină de mînă. Mai bine nu-și mai amintea ! De ce-ai fugit întotdeauna de mine ? — o întrebă, dacă tot își adusese aminte. Dacă tot făcuse drumul în direcția aceasta a reproșurilor. Nu era acela locul unor mărturisiri totale. Însă Diana îl opri undeva între niște tarabe și, în îmbrînceala lumii pestrițe, care se vîntura încolo și-ncoace, ca și cînd n-ar fi fost vorba de-un orășel, ci de o mare metropolă — ceva în genul Place Pigalle —, atît de mulți gură-cască erau, îi explică ce mult ținuse la el. Și dacă, totuși, îl ocolise, fusese ca să nu-l distrugă. Ea nu e făcută să aducă fericire cuiva. Poartă ghinion... chiar și „bietul" Nucu Constantiniu ce de zile fripte mai îndurase din cauza ei !...

— De ce-i zici „bietul" ? Spuneai că, în general, se descurcă băiatul.

— Da, dar... poate tocmai de aceea a apucat-o pe drumul acesta, pentru că m-a iubit... Și eu n-am fost capabilă să-i răspund cu aceeași monedă.

„Lasă-l, că nu e numismat" — gîndi Tudor. Apoi, tare :

— Nu-ți mai găsi tu vini închipuite. El era pe drumul acesta înainte de-a te cunoaște. Ai fost a cincea roată la căruță — iartă-mă că-ți spun — care i-ai făcut traiul amar, e drept, dar din alte motive : că i te-ai agățat de gît și n-ai vrut să-i mai dai drumul. A trebuit să se căsătorească peșe voința lui. Și apoi tot scandalul acela...

Merseră la un magazin și-și cumpără pantofi. Acasă îi probă și Diana mărturisi că îi vin foarte bine, e cel mai bine bărbat încălțat.

Încălțat sau descult — cum se pomeni mai apoi — refuzînd să mai pună ceva-n picioare și mergînd descult prin casă, sub pretext că e prea plin de electricitate, Tudor se simțea bine, mai bine ca niciodată. Parcă avea aripi, și nu degeaba poezia lui din acea dimineață se numea cum se numea. Aceste aripi erau însă cosmice, își descoperi un zbor interior, în casă. Observă c-ar putea fi un soț ideal. — „Dacă mă vei numi soțul tău, aș fi atît de mîndru încît voi atinge cu creștetul tavanul".

Fericirea nu e interesantă ca literatură. E o lumină intensă, care tocmai pentru că e intensă, concentrată, nu are nuanțe și pare banală. Însă nu mai voia, ii era lehamite de imaginea literară, năzuia să trăiască pur și simplu, ieșit din coordonate, ca un animal. Simplitatea cu care se purtă Diana cu el îl umplea de o uimire plăcută și caldă, un sentiment de dulce lesin, asemănător celui pe care trebuiau să-l încerce patricienii romani în cada fierbinte, cînd apa se înroșea treptat cu sîngele lor.

(Fragment din romanul „Trei dinți din față" în curs de apariție la Editura „Eminescu").

cenaclul revistei «luceafărul»

A XLI-A ȘEDINȚĂ

Conducînd cea de-a 41-a ședință a cenaclului nostru, poetul Grigore Hagiu, remarca, pe bună dreptate, că aceasta a avut darul de-a ne arăta cam la ce nivel se află cîțiva din poeții și vorbitorii cenaclului. Firește, vom începe cu poeții. Ei au fost trei : **Ion Stratan, Gheorghe Băjenaru** — care au mai citit în cadrul cenaclului, și **Vasile Andronache,** autor a două plachete de versuri. Din cele spuse de cei doisprezece vorbitori, portretele celor trei autori ascultați ar fi cam următoarele :

ION STRATAN — Poezie intelectuală, intelectualistă chiar ; multă construcție, mai puțină emoție. (Valentin F. Mihăescu). N-are o suferință pe față. (Valter Hristescu). Din poezia lui Stratan lipsește subiectivitatea. Între aspirația poetului și realizarea programului propus există azi o discrepanță care se face simțită la nivelul performanței atinsă de această poezie. (Grigore Georgiu) Tot ce pot spune despre poezia lui Stratan e : tot mai mare e Cehov ! (Florian Grigoriu) Din punct de vedere geometric „Descercuind triunghiul" e greșit. (Același) Stratan scrie sub dicteu. În poezia „Nord" l-am bănuit de sărăcie tematică, de sărăcie metaforică. (Ion Roșu) Să mai sedimenteze din haos, să se apropie de cristalul metaforei, să nu prăvale haosul ; este un poet bun în sensul lui. (Neagu Vulcănescu) Stratan este un poet foarte interesant, mai bine zis, un om foarte interesant. Sigur, e adevărat, în acest stadiu la el este mai puternică știința versului decît emoția, sensibilitatea. Uneori pare a-și sugruma pur și simplu această emoție. Dar metaforele poeziei sale, de mare vigoare, mă fac să cred că orice va scrie de-acum Stratan se va afla sub semnul unui bun control intelectual. (Grigore Hagiu) Poetul mi se pare preocupat de cuvînt, vădește o anumită plăcere pentru a urma modele ilustre din aria poeziei ermetice. Are însă conștiința ieșirii din automatismele creației și mi se pare că se află într-o situație dramatică : dorința de a construi un anumit edificiu liric nu se conjugă prea bine cu puterea de-a reuși acest lucru. (Nicolae Ciobanu)

GHEORGHE BĂJENARU — Înarmat cu dragoste față de patrie (Valeria Deleanu) Bun versificator. (Valentin F. Mihăescu) Tonul folcloric bine asimilat. (Florian Grigoriu) Poezie la antipod de cea a lui Stratan. Rima, ritmul îi frînează imaginația. (Valeriu Perianu) Convinge. Să fie mai atent la titluri. (Mircea Roșoga) Să nu vorbești, cînd nu stăpînești verbul ; Homer n-a făcut așa. (Neagu Vulcănescu) Poet cu oarecari resurse, dar mi se pare că, de o vreme, bate pasul pe loc. De-asta l-am și programat să citească, pentru a vedea cum rezistă poezia lui la o nouă întîlnire cu membrii cenaclului. (Grigore Hagiu) Din punct de vedere al dificultății asumate de poezia sa, Băjenaru se află în cea mai comodă situație : versificație comună, metaforă la îndemînă, lipsă de sfială în fața marilor teme. Se observă un mare apetit pentru locurile comune. (Nicolae Ciobanu)

VASILE ANDRONACHE — Poetul mi se pare mai sincer decît ceilalți doi colegi ai săi (Valentin F. Mihăescu) Andronache cîntă frumos pe-o singură strună, dar are mai multă sevă decît ceilalți doi. (Valeria Deleanu) Poetul așteaptă vești din lume ; deci mi se pare atent. (Florian Grigoriu) Și bune și rele, mai bine zis și bune și mai puțin bune poeziile sale. Confirmă un sunet curat de poet. (Ion Roșu). N-am reținut nici o poezie anume. (Mircea Roșoga) Cum trăiește așa și scrie : cînd bine, cînd rău. (Neagu Vulcănescu) Mi se pare că Andronache n-a citit astă seară lucrurile cele mai reprezentative pentru stadiul poeziei sale de-acum. Oricum, cred că reușește cel mai sigur în lucrările miniaturale, în care forța unei singure metafore reușește să concentreze și să transmită mesajul. Poeziile mai lungi, precum cea dedicată lui Eminescu — ați observat cu toții — sînt mult mai puțin reușite. (Grigore Hagiu) Poezia din seara aceasta face din Vasile Andronache, cel puțin pentru mine, un poet straniu, greu de prins într-o formulă. Mă gîndeam să-l încadrez în acea familie de poeți de dinaintea lui Eminescu, de fapt, de dinaintea lui Grigore Alexandrescu, în poezia cărora cuvintele se bat cap în cap, provocă și întreține dizarmonii la nivelul versului, dar vorbesc despre un suflet poetic ardent. Aș mai adăuga și faptul că Vasile Andronache mi se pare încă un poet nedecis, încîntat citeodată de stadiul în care se află și lipsindu-i dorința de a se autodepăși. Pare a încerca să dea cu tifla unor exigențe de care orice poet trebuie să țină seamă. (Nicolae Ciobanu)

Cititorii noștri vor înțelege, fie și numai din această selecție a opiniilor exprimate, care este și stadiul la care au ajuns (ori au rămas) unii din vorbitorii cenaclului. „Perlelor" selectate de noi le-am alăturat fragmente din luările la cuvînt cele mai „la obiect", tocmai spre a-i face, încă o dată, pe vorbitorii improvizați să aspire către un limbaj critic, cît de cît perfecționat, propriu unui comentariu de poezie. De aceea am și păstrat pentru finalul acestei cronici sublinierea foarte exactului, informatului și aplicatului cuvînt rostit de tînărul critic Mihai Coman, nu întîmplător premiat de revista noastră anul trecut.

Cronicar

Vasile Andronache

Poem

Îmi place să vă întîmpin
Cu ochi iscoditori și să vă-ntreb
Dacă prin buzunare mai aveți
Un petec înflorit de lume

Dacă fîntîna pur-a ochiului
N-a tulburat-o încă nevoia de-a minți
Dacă mai țineți minte
Zăpada fragedă a mîeilor de-acasă

Vă întreb dacă un crin
Atins de mîna voastră
Nu se-mbujorează de rușine
Și pentru-aceasta viața
Mi-e un cearcăn friguros

Eroul necunoscut

Cîntau pădurile în depărtare dureros
Cînd te-a lovit în frunte glonțul la Smîrdan
Și erai tînăr, dîrz și viforos

Clopotul unei flori îți atingea obrazul
Parcă era o mînă ca umbra de ușoară
Dorul de-ai tăi a început prin rană să te doară

Vedeai vulturi prin cețuri de opal planînd în slavă
Și-un curcubeu în trei culori ținînd
Ca-ntr-un inel hotarul țării

Prin viscol sîngele era o lavă
Pe buze-ți pîlpîia un nume sfînt
Și-n jur se adîncea răcoarea nopții
Intrai în nemurire îmbrăcînd cămașa de pămînt
Cu partea dinspre țară aprinsă de culori

Și peste ani o punte se întinde
Sufletul meu te caută ca pe-un tipar
Rupt de un glonț și risipit pe-alunea
În brațe pulberea mai strînge-un crin de var
Și faptul e-o mireasă așteptă un mire
Ce nu s-a mai întors mă tulbură și doare

Statuia din Bazaltul Carpaților își ține locul
Și trîguroul gol între ai tăi încălzit
De steaua recunoștinței noastre
Boț trandafir ți-aprindem de sărbători pe soclu.

Gheorghe Băjenaru

În leagănul verde al ierbii

Eroilor Patriei

Au venit mai întîi păsările,
Ca și cînd ar fi vestit anotimpul etern.
Din aripile lor țîșnea sevă,
Iar trupurile noastre se preschimbau
În grădini suspendate pe boltă.
Și cerul tremura ca o frunză de cedru
Adunîndu-și mireasma în murmurul lumii.
Au venit apoi prin iarba părinților
Sunete lungi răsfoindu-ne inimile
Din care ne-am făcut cetăți
Pentru puii ce se vor întoarce
Ca și noi în același cerc.
Au venit apoi visele într-un rîu
De galaxii neștiute ducîndu-se.
Numai noi am rămas aici, fără teamă de timp,
Cu capul sprijinit de cîte o piatră,
Scînteind în leagănul verde al ierbii.

Prin glasul tăcerii

Coborî anzul prin pori de pămînt,
Pe treptele lui pieptul ierbii respiră...
Se-nalță, se frînge în cîntec de liră,
Imperiul ierbii hăituie de vînt.
Se-aprind candelabre și flori de fagar,
Pustiul devine imensă pădure,
Cresc arbori flexibili pe stepele dure
Și riul ne poartă lumina-n talaz.
E aerul tropot și veacul se duce
Ca umbra gonită de soarele verii,
Precum este iarba însemn primăverii
Vom fi peste veacuri uniți la răscruce,
Rostind adevăruri prin glasul tăcerii...

Ion Stratan

Zi pămîntească

năpîrlești
pe gît cercurile copacilor
un melc ți-a furat toate durerile
sernăitoare

prin rufele-ntinse trec gesturile
celor ce n-ar să le poarte

a rechin ca un pește ud
se usucă în palmă

fagii caută o pădure să se iubească

doar stelele
acoperă mierla de aripi

și ți-o lasă pentru o
zi
pămîntească

Umblet

vîntul s-a ghemuit într-un boh de piper
apele se usucă plîngînd
iedera leagă morți și cai
cheamă-mă, cheamă-mă să îi desprind

adu-mi un vierure să rodă timpul
de ce nu este să mă desprinzi
lasă-mă singur, singur cu umbletul
împins de ripe, scos de oglinzi

radio

r

Literare...

— **Momentul poetic** de pe programul II și-a continuat prezentarea „peizajelor" din „1907" de Tudor Arghezi, iar ediția radiofonică „1907 în pagini de literatură și publicistică" (marți, pr. I, orele 9,20) a avut ca temă : «Răscoala în paginile „Vieții românești"». Nu numai utile, dar și foarte interesante, la un ridicat nivel profesional, cele două emisiuni au făcut dovada certă a pasiunii cu care au fost realizate.

— **Limba română** (redactor Ana Mihaela Ciobanu) de vineri, pr. II, orele 14,30, s-a ocupat de „capcanele" în care cad cei mici (elevii clasei a VIII-a) sau cei mari (cei care au trecut de această clasă) din pricina normelor gramaticale. Ele (capcanele) au fost de felul acestora „da-ți-i-as", „spu-su-ți-s-a" „flicele și fiii", dar și „doi de i" (sau „doi de e") așa cum spuneau elevii clasei a VIII-a și pe care reporterul nu-i corecta („doi i", „doi e") pentru că spunea la fel ca ei. Ocupîndu-se de probleme de cultivare a limbii, emisiunea a prezentat un test (o dictare) cu diverse construcții gramaticale pe care copiii au încercat să le explice. Uneori au reușit, alteori nu. În sprijinul lor a venit conf. dr. Ion Diaconescu care, metodic, a stabilit de fiecare dată relații între gramatică, ortografie și punctuație. Cu tot caracterul ei didactic, emisiunea s-a urmărit (datorită montajului) cu mult interes atingîndu-și, pedagogic vorbind, scopul.

— **Studioul de poezie** (marți, pr. II, 19,10) s-a deplasat la Hîrlău și a adunat poezii sub genericul „Poeme ale luptei pentru libertate și independență, pentru făurirea societății socialiste".

— **Teatrul radiofonic** a prezentat o premieră : „Soarele alb" de Elisabeta și Adrian Munțiu (luni, pr. I, 20). Multă vreme nu ne-am dumirit : voiserâ autorii să culeagă toate șabloanele unui dialog ? greșisem noi la citirea programului ? Pînă la urmă ne-am lămurit : se confundă, regretabil, teatrul cu vorbăria goală.

Programul III a adus una din cele mai bune piese ale dramaturgiei noastre contemporane : „Acești îngeri triști" de Dumitru Radu Popescu. Ascultată, văzută sau citită această piesă probează din plin talentul protejat al autorului. La polul opus romanelor sale ce cultivă barocul, ascunzînd în fapte disparate o aceeași trama epică, piesa lui D.R. Popescu se apropie prin violența limbajului, prin agresivitatea de care dau dovadă personajele pentru a-și ascunde adevărata față (sensibilă, vulnerabilă) de teatrul englez „al tinerilor furioși". Sperăm că va fi reluată cît de curînd și pe programul I.

— Sub titlul **Itinerar moldav. Pagini de istorie și Spiritualitate românească** emisiunea retrospectivă a concursului **Cine știe cîștigă** aflat la aproape două decenii de existență, a confirmat încă o dată largul său ecou, efortul permanent către inventivitate creatoare. Evocînd sutele de concurenți bine pregătiți, devotați unor teme dintre cele mai diverse, aducem un firesc omagiu realizatorilor acestei populare emisiuni, între care s-a impus prin profesionalism și dăruire redactora Tereza Pisarciuc.

Constantin Stan

plastică

p

Din nou despre sculptură

Am mai remarcat și cu alte prilejuri că în [illegible] cele mai reprezentative expoziții nu sînt prezenți, de regulă, unele personalități marcante ale sculpturii noastre actuale. Faptul trebuie să îndemne la reflecție (pe organizatori), căci este greu de presupus că pentru inițiative de anvergură națională aceștia nu ar avea lucrări adecvate în cazul în care nu le-au făcut special. În cronica la municipala de pictură și sculptură semnalam, cu regret, absența lui Maitec și Apostu. În expoziția de acum de la Dalles *) ar trebui să remarc alte absențe. Sigur că aria tematică și spațiul de expunere — fatalmente restrîns — implica și o limitare a numărului artiștilor prezenți. Întrucît însă s-a apelat și la lucrări mai vechi ale unor artiști maturi, sau încă aproape de tinerețe, nu văd motivul pentru care nu ar fi putut fi prezent un Iliescu-Călinești, să zicem. În general, cu unele excepții, nivelul calitativ al sculpturii expuse este mediu, deși nu ne îndoim că ar fi putut fi și mai bun. Pentru aceasta erau la îndemînă două posibilități : fie să se fi punctat mai mult pe opere deja intrate în patrimoniu ; fie să se fi făcut — cu un interval de timp rezonabil înainte — sondaje în atelierele artiștilor. Oricum, nu de critici și organizatori ducem lipsă. Remarc în această expoziție cîteva sculpturi care, cred, mărturisesc atît interesul unor artiști de virste diferite pentru o problematică generoasă cît și largile lor disponibilități în interpretarea datelor realului. Relieful, în lemn, al lui **George Apostu** are toate caracteristicile artei acestui sculptor care ar fi trebuit de mai multă vreme să facă și monumente. Fermitatea contururilor este dublată de o anume dulceață a lor, dar și de un aer de provizorie odihnă a imaginii în materie. **Mihai Buculei** realizează o imagine dramatică, de o puternică forță expresivă, în chipul țăranului martirizat și răstignit de un copac. **Ion Iancuț** vădește aceeași capacitate, semnalată de noi și cu alte prilejuri, de a modela cu știință și de a da o încărcătură emoțională reprezentării. Din păcate preferă în continuare materialele nedefinite. **Paul Vasilescu** schițează un portret al lui Horia conturînd volume ferme și încărcate de energie. Trebuie să mărturisim însă că, în general, sculptura prezentă în expoziția de la Dalles nu confirmă constatarea făcută în repetate rînduri, conform căreia în acest domeniu al artelor plastice disponibilitățile existente pot fi valorificate pe măsura unor împliniri deja afirmate în multiple ocazii.

Grigore Arbore

*) **Țărănimea — puternică forță socială și revoluționară.** Expoziție de pictură, sculptură și grafică. Sala Dalles.

muzică

m

Răgaz de amintire

Începînd cu compozitori în viață. **Portretele camerale** văzute ca acte de deosebită gratitudine, au ajuns firesc să la drumul invers, să se adreseze de cităva vreme clasicilor naționali. Reconsiderările acestea au și ceva demonstrativ, căci pilonii interbelici a ceea ce denumim astăzi școală de compoziție românească au fost chemați, poate mai rar ca în alte domenii artistice, să depună mărturie pentru ce se întîmplă astăzi în muzică. Referirea curentă se face la muzica populară, ca și cum nu ar exista deja o tradiție cultă ce va fi asimilat la vremea ei modelul arhaic. Nu credem să existe o singură posibilitate de referință (și nici aceasta nu este imuabilă, imaginarea ei se schimbă, destul să ne gîndim ce însemna folclorul înainte de Constantin Brăiloiu și ce înseamnă de atunci, ori, nu avem nici un motiv să presupunem că s-a spus tot ce era de spus), ci doar că viziunea diacronică este prea timidă.

Desigur, un medalion Alfred Alessandrescu pune în acest sens probleme delicate de lămurit, filiațiile sale franceze fiind de necontrazis, aportul la proprietatea stilistică națională — mediat. Dar, consecvenți în privirea istorică, îl vedem pe compozitor ca încheind o etapă — a asimilării modelelor — fiind primul, dacă îl separăm pe Enescu, unde aceste modele sînt cu deplină virtuozitate re-create.

Dar poate însuși Alfred Alessandrescu, în suprema sa modestie artistică, a dat tonul categorisirilor pripite ulterioare. Există un mod de a fi național, un dat structural inalienabil și care nu se poate măsura cu nici un etalon exterior compoziției însăși. Reaudiat în grupaj (nu lesne de alcătuit din opus-uri camerale, pentru că Alfred Alessandrescu a strălucit în orchestră), o dată trecute de cea mai intimă familiaritate intonațiunile și armoniile Franck-Faure-Debussy, o vădită fată autohtonă, se relevă ascultătorului atent. O pulsație intimă a muzicii sale rezonează cu muzica spațiului românesc pe deasupra mijloacelor endogene : acolo unde modelul fragmenta discursul, la compozitorul român găsim o continuitate specifică, un sens de arc a cărui tensiune nu slăbește pînă în finalul ce întrerupe, adesea cu o surpriză studiată (Adagio pentru două viori și pian), fiorul incantatoriu. Ținuta exemplară a lucrului muzical, profesionalismul impresionant prin sinceritate se argumentează astfel într-o paginație subtil proprie, națională.

În general, aceste Portrete camerale, mai ales cele comemorative, fiindcă se adresează unui public ce nu a avut un contact direct cu personalitatea compozitorului, au nevoie de a fi cu dăruire traduse în fapt sonor, spre a nu părea o prestație culturală de ocazie. Ori, ceea ce caracterizează mai deplin interpretarea muzicală actuală de la noi este tocmai dăruirea. S-a văzut și acum o plăcere a actului concertistic, o devoțiune ce leagă peste generații pe compozitor și interpret.

Costin Cazaban

r e m e m b e r

Heidelberg

II

Ruprecht a fost un principe elector care a ştiut să profite de conflictele din sinul Sorbonei şi să întemeieze, cu ajutorul indezirabililor de la Paris, întîia universitate germană în Heidelbergul de lemn al sfîrşitului celui de al paisprezecelea veac. Oraşul de pescari de pe Neckar, vegheat de spiritul sfîntului Johann Nepomuk, patronul tagmei, devenea astfel dintr-odată simbolul viitoarei Germanii savante, patria gîndirii şi a ştiinţelor, a rigorii şi a gravităţii melancolice, pe care aveau s-o admire peste patru sute de ani cei mai de seamă poeţi şi învăţaţi ai Franţei de la Hugo la Taine, de la Michelet la Gérard de Nerval, de la Renan la Musset, de la Quinet — ale cărui scrisori din Heidelberg sînt adevărate imnuri către Germania — la M-me de Staël sau Lamartine. Întemeind această universitate, Ruprecht devine astfel ctitorul unei alte ţări, a unei Germanii a spiritului, ţară în sine, mai presus de istorie şi geografie, ce şi-a avut la Heidelberg întîia ei capitală. Despre această ţară suprapusă spusese Holderlin : „...aus deiner / Tiefe die Fremden ihr Bestes haben !..." el cel mai străin de contingent, cel mai abstras dintre poeţii germani, cel mai dureros captiv al unor înălţimi pe care liricii Europei rareori le-au atins. Şi Ruprecht care doarme subt o lespede veche, cu impenetrabilul său surîs gotic pietrificat, îşi va fi visînd urmaşii în deriva unor timpuri imprevizibile şi va fi visînd şi castelul acesta pustiu, năpădit de turiştii ce profanează totul cu ireverenţa lor jovială, năpădit de amurguri la fel de somptuoase şi de sălbatice ca şi altădată şi de amiaziile dizolvate în negrul ce patinează tăcutele şi oarbele ziduri.

Dar Liselotte ? Numele acesta ce mi-a rămas ca un ecou îndepărtat din paginile lui Saint-Simon, era al unei fete suave şi tranda firii asemenea Clotildelor ce-l urmăreşte pe marele nostru Eminescu în anii tinereţii când studia el însuşi la o universitate din lumea germanică. O fată născută prin secolul al şaptesprezecelea în acest castel, fiică de principe palatin, pe care fratele lui Ludovic al XIV-lea o lud de nevastă, ducînd-o în ţara lui, unde viaţa la curtea Regelui-Soare nu avea să-i pară decît un exil aurit. Ce imensă virtute, ce demnitate exemplară la această „si rogue et fière Allemande" cum o numeşte memorialistul francez, povestind cum odată, spre stupoarea martorilor scenei, în timp ce monarhul îi făcea „une révérence très marquée et basse" Liselotte sau Madame, cum îi spune Saint-Simon — în intorsu pur şi simplu spatele, indignată de intenţia lui de a-şi căsători o fiică nelegitimă cu fiul ei... cum altădată acelaşi fin, nefericitul duce de Chartres, după ce acceptase în principiu căsătoria cu respectiva bastardă a lui Ludovic, fusese pălmuit în public de orgolioasa şi inflexibila mamă. Şi în această instanţă, cîtă personalitate va fi avut această femeie care trăind la cea mai fastuoasă şi mai ilustră curte a Europei baroculu, îşi permitea luxul de a rămîne impasibilă şi de a duce dorul pădurilor natale, al berii şi al cîntecelor de pe valea Neckarului ! Mă gîndesc la dezolarea ei cînd îşi dădea seama că devenise pretextul sub care mercenarii lui Ludovic al XIV-lea distrugeau Heidelbergul şi prefăceau în ruine castelul strămoşilor ei spre indignarea de mai tîrziu a lui Victor Hugo ce va vitupera împotriva soldaţilor francezi : „Ils violerent la famille, ils violerent la religion, ils violerent la mort..." Pe Liselotte însă moartea a găsit-o departe de ţara ei, bătrînă, singură, luptînd zadarnic să scape din subtila pînză de păianjen a intrigilor Doamnei de Maintenon, frisonînd de răceala presimţită a pămîntului străin ce avea s-o îmbrăţişeze cu nepăsarea lui rituală. Dacă ar fi existat un François Villon modern, ar fi trecut-o cu siguranţă în rîndul acelor „Dames du temps jadis" către care tîlharul medieval privea cu admiraţie şi nostalgie, cinstindu-le cu nepieritoarea lui metaforă a zăpezilor de odinioară.

* *

În pragul amurgului acest conglomerat de construcţii îşi dezvăluie splendorile care-l alcătuiesc : de la romanicul tîrziu pînă în vremea barocului, ruinele castelului ilustrează o întreagă istorie a artei europene... nu voi uita perfecţiunea tăieturii gotice de la ferestrele vechii aripi a lui Ruprecht... e ca şi cînd meşterul anonim ar fi compus o savantă ecuaţie a luminii şi a cerului, ale cărei necunoscute planează şi azi în văzduh. Faţada clădirii lui Ottheinrich e unul din cele mai desăvîrşite exemplare de arhitectură renascentistă din cîte mi-a fost dat să văd în întregul spaţiu germanic şi poate unicul în care nu se implică aproape deloc penchant-ul spre formă deschisă, acel baroc imanent al arhitecturii germane, derivînd dintr-o structură deschisă misterelor şi anxietăţii obscure... germanii nu au perceptia orizontalului în artă şi tocmai de aceea faţada aripii lui Ottheinrich are pentru mine ceva insolit, cu toate că se păstrează esenţialmente în aria tiparelor lor stilistice şi pare a fi mai curînd produsul unui moment de interferenţă italică decît al unor influenţe propriu-zise... cred că insolitul vine şi din contrastul amplasării : o armonie de forme şi linii de un desăvîrşit echilibru meridional, situată în mijlocul unei păduri teutone copleşită de umbra zeităţilor nordului şi de proiecţiile fabuloase ale unei ontologii abisale... de altfel întregul ansamblu al castelului are o aureolă de legendă mai mult decît o patină istorică, pare a veni mai curînd din timpul transcendental decît dintr-un ev mediu circumscris şi concret... evul mediu germanic îl simţi în preajma superbei şi sumbrei Festung Marienberg de la Würzburg... aici mi-am dat seama însă că — asemenea barocului în artă — romantismul în lumea germanilor e o categorie ontologică şi nu o simplă etapă a evoluţiei universului lor moral şi sensibil... de aceea marii romantici germani formează o familie aparte şi scrisul lor se sustrage mirajului faţadului coeficient de desuetudine ce singerează, de şi imperceptibil, literatura europeană a romantismului.

a. e. baconsky

fragmente critice

poezia lui emil botta

I

Volumul de versuri **Un dor fără saţiu** (Ed. Eminescu, 1976) atrage atenţia asupra unui poet pe care critica, după ce l-a îmbrăţişat cu ardoare şi a văzut în el „poate cea mai frumoasă nădejde a noului nostru lirism" (Vladimir Streinu, 1937), l-a ignorat multă vreme. A contribuit la crearea acestei atmosfere de linişte neprielnică în jurul operei poetul însuşi, om delicat şi singuratic, iubitor de himere şi închinător, ca Nerval, la steaua neagră a Melancoliei. Aceasta este cel puţin imaginea pe care o lasă poemele sale elegiace străbătute de sarcasm şi sparte, din loc în loc, de comedii verbale în stilul fantaştilor simbolişti, elemente ce fac şi mai apăsătoare, întunecate reveriile şi meditaţiile lui Emil Botta. Lirismul este în primele volume (**Întunecatul April**, 1937 ; **Pe-o gură de rai**, 1943) mai muzical şi, în ciuda numeroaselor semne de dezolare aspră şi a unei mitologii crepusculare, el lasă o senzaţie de transparenţă, de lumină subţire, tremurătoare în niste versuri ce n-are nimic de-a face cu suprarealismul (cum s-a spus). Versurile sînt, dimpotrivă, clare, bine articulate, imaginea rară şi căutată, cu multe abstracţiuni livreşti plasate într-un decor romantic. Poetul este un El Desdichado care somnolează în solitudinea camerei sau se pierde prin codrii umbroşi unde izvoarele bocesc iar păsările fac previziuni funeste :

„Singur umblam prin desime, / prin a Rusalelor codru vestit. / Negru de tristeţe, tristeţii sortit, / singur umblam prin desime. / Cînd auzit-am auzit / glas ca de zimbri, metalic, ascuţit : / Briareu ! / Aici în desime nu-i nime. / doar păgînească treime, / tăcutele doar elocinţi vegetale şi ziulica şi eu. / Ah, e codrul, titanul cu braţe o mie. / strămoşul codru e Briareu. / Şi mi-a dat domnul neliniştea setei nebune, / rubedenia vulcanelor crăpate de sete, / simpatin stîncii, a focarelor bete, / purtam pe buze munţi de cărbune ! / Aţi băut a vieţii şi a morţii frumuseţe toată, / codrule mare, Briareu ! / Dar gura mea e gură de cîntec, fîntînă secată, / gură de iad cărela îi e sete mereu" (**Briareu**).

Reminiscenţe, desigur, din Poe, Eminescu, Lafforgue, Keats, imaginaţie romantică spiritualizată şi voit teatralizată, patetism îmblînzit de o ironie repede convertită într-o atitudine de îndepărtare de lucruri pînă a da sentimentul unei existenţe disperate. — toate acestea se văd numaidecît în poeme, dar forţa lirică adevărată a lui Emil Botta vine din iubirea lui tragică pentru himere. Poezia configurează o ţară mitică de păduri profunde şi fluvii întunecate pe care plutesc nave rimbauldiene, un ţinut de amiezi faunesti prin care aleargă minotauri şi cîntă mierla mistică, pe solul lui cresc maci „haotici" şi răsăresc într-o dezordine lumească renovată „sfeşnice bizarilor, haita de îngeri", în timp ce deasupra, pe bolta cerului, strălucesc palid „boiernicele însemnitele" stele.

Acest spaţiu poetic (unul dintre cele mai originale pe care le oferă poezia românească din ultimă) este, încă o dată, produsul unei imaginaţii lirice dominate, fecundate de cultură. Literatura poate fi şi ea sursă de emoţie lirică şi, dacă avem de-a face cu un talent puternic, simbolurile celebre intrate odată în constiinta noastră pot reapărea într-o mitologie poetică nouă. Este cazul lui Emil Botta, care, în cele mai reuşite poeme, introduce — lîngă emoţia directă — o sugestie trasă din lecturi. Noaptea va fi, atunci, ossianică, cîntăreţul din flaut va fi fugărit prin păduri de Eumenidele, zei silvani ademenesc spre locuri ascunse Driadele, vulpile decolorate de soare vor aduce în minte imaginea infantelor, iar urşii greoi şi solemni pe

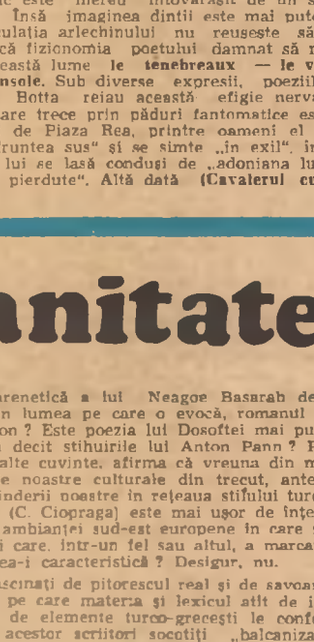

Desen de Teodor Bogat

accea a Granzilor de Spania. O fată ce aleargă prin poiene urmărind idilic un fluture nu-i, în imaginaţia prolifică a lui Emil Botta, decît o miss Anabell fluturînd un drapel negru etc.

Imaginaţia lirică urcă, mitizează prin mai multe rînduri de referinţe livreşti obiectele comune ce vin în atingere cu poemul, pentru ca, în altă parte, aceeaşi imaginaţie să coboare, printr-o silită luare în rîs, modelele. Lirismul trăieşte astfel între două stări extreme, poetul lunatic este mereu întovărăşit de un saltimbanc. Însă imaginea dintîi este mai puternică, gesticulaţia arlechinului nu reuşeşte să umbrească fizionomia poetului damnat să rămînă în această lume **le ténébreaux — le veuf — l'inconsolé**. Sub diverse expresii, poeziile lui Emil Botta reiau această efigie nervaliană. Cel care trece prin păduri fantomatice este urmărit de Piaza Rea, printre oameni el merge „cu fruntea sus" şi se simte „în exil". În fine, pasii lui se lasă conduşi de „adoniana lucire a stelei pierdute". Altă dată **(Cavalerul cu mîlc de aur)** creatorul la înfăţişarea unui cavaler urmat de **Scutierul Tristeţe** sau pe aceea a călătorului ce trece în rădvan negru, printre copaci care plîng, spre „curtea Craiului Amurg". Imaginea cea mai profund lirică a acestui sentiment de melancolică damnaţiune o aflăm în poemul **Un dor fără saţiu** din volumul **Pe-o gură de rai :**

„De un dor fără saţiu-s învins / şi nu ştiu ce sete mă arde. / Parcă mereu, din adînc, / un ochi răpitor de Himeră / ar vrea să mă piardă. / Şi pururi n-am pace, / nici al stelei vrăjit du-te-vino în spaţii, / nici timpii de aur, nici anii-lumină / izvoare sub lună, ori dornică cîntă, / nimic nu mă stinge, nimic nu m-alină / şi parc-aş visa o planetă pierdută. / E atîta nepace în sufletul meu, / bătut de alean şi de umbre cuprins... / Un dor fără saţiu m-a-nvins, / şi nu ştiu ce sete mă arde mereu".

Temele şi figuraţia poetică nu se schimbă în ciclul **Vineri** (1971) şi în poemele recente : **Un dor fără saţiu** (1976) care repetă numai titlul nu şi versurile ca atare din 1943. Nouă este doar înfăţişarea materială (ca să spunem astfel) a poemului, transpus, acum, în versuri libere şi cu o imagistică mai săracă. Mitologia poetică a lui Emil Botta capătă o notă mai apăsat naţională, deşi trimiterile la alte spaţii de cultură nu lipsesc. În inscenări lirice aproape copilăreşti în simplitatea lor poetul stringe la un loc **mieii şi mielele** din Ţara Bihorului şi, reluînd de mai multe ori imaginea mielei, face din ea simbolul unei păsări sfinte („îngereasca mierlă"). Mierla este numită într-un vers „doamna mea", deci mierla cu glas dulce poate simboliza şi iubirea (sincretism romantic răspîndit). La uşă îi bat zmei ce se cheamă „Balaşul, Zamfirul, Berbantul", la o nuntă cosmică participă „toţi Crinii", scrişi cu majusculă, în alt loc e vorba de o Dînsa, fără altă determinare sau de „acea Ţară" şi „acel Ţinut" etc. Orice element trecut în poezie capătă prin această ridicare la putere simbolică o nuanţă de sublimitate. Prozaicul adverb **înăuntru** devine un maiestuos, înfricoşător **Înăuntru, vîntul** la înfăţişarea mitică a Vîntului, o stea, care poate fi identificată şi cu iubirea. Intră în această mitologie ce spiritualizează totul ca o zeiască „Lucitoare". După acelaşi principiu poetic (care în fond, este vechi, poeţii conceptualişti îl foloseau în chip curent !) o abstracţiune ca **ternarea** poate să personifice fiinţa mitică a **Ternarei** şi Emil Botta scrie un poem („Împresurarea") în ton de ironie afectuoasă unde vine vorba de „silvestre oştiri", de copaci metamorfozaţi, de „ume şi mume" etc. El formează, astfel, cadrul liric concret pentru abstracţiunea pe care a inventat-o. Poemul în discuţie nu mi se pare profund şi nici altele care mizează prea uşor pe putinţa lucrurilor de a sugera, printr-o simplă antropomorfizare, o realitate lirică adîncă şi misterioasă. Nici elementele de mitologie populară (ielele, Joimăriţele) nu dau, aici, consistenţă poemelor abstracte, sufocate de prea multe clişee estete şi rarefiate de prea multă sentimentalitate : „Cercelus de venin, / inelus de venin / oh, multe carate / are Dînsa mea, flusturateca, / La răsărita soarelui / orchestra de iarbă, / la pupitrul de iarbă, / dirigentul orchestrei / în fracul de iarbă / a izbucnit / ca din pămînt. / Este a III-a, Eroica, / a spus Dînsa, flusturateca, / primăvăreteca. / Aceste sonuri multisolemne, / acest diminuendo frenetic, / acest crescendo vertiginos, / totul şi totul e Summa, / e a III-a, Eroica, / simfonia de iarbă, / de April majestuos". **(Ielele, dinsele).**

Lirismul redevine, în schimb, profund cînd reapare ironia protectoare **(Witz-ul)** şi sugestia unei realităţi ermetice vizionare, ca în **Cervantes** : „Fiţi foarte atenţi / cu acest manuscris. / Fiţi atenţi cu litera T. / cu acest manuscris. / Fiţi atenţi cu litera T. / cu înţelesu-i profund. / cu fragila-i structură. / Eu evoc un secol de aur, / un instrument de tortură : / între eroare şi teroare / stă subtila, suava literă T. / Pe o cruce în formă de T. / a fost răstignită Himera : NUESTRO SENOR / DON QUIJOTE / EL CRISTO ESPANOL".

sau, în alt poem, unde îşi fac loc ideea timpului ce creşte în urmă şi nostalgia eminesciană de eternitate : „Mă duce dorul către umbre iară, / străbune codru, vechiul meu Alcide. / cu gure dulci m-au sărutat silfide, / m-a prins, în plasa ei, plăcuta seară, / Nu-s astre-n cer cîte visez iubi, / nu-i noapte atîta cîtă ard să port, / departe-s, vai, de-al veşniciei cort ; în umbra lui regească vrere-aş fi ! / / Veste s-a dus că nu mai sîntem tineri, / s-a istovit al tinereţii pas... / Din focul clipei stinse ce-a rămas ? / Lacrime doar, ce-s partea crudei Vineri. // Război am vrut, mă rog acum de pace, / străbune codru, vechiul meu Alcide. / în poartă bat şi te implor : deschide. / Sînt. tot, o noapte. Frig mi se mai face !" **(Soledad).**

Eugen Simion

Fără crez uman, arta rămîne un fluture cu aripi scuturate

Urmare din pag. 1

o învolburare învîrtejită locală [illegible]. Timpul a dovedit-o din plin : 1. S-a [illegible] la Şcoala de literatură a Uniunii Scriitorilor din generaţia lui Labiş, ca să dau un mai [illegible] punct de reper ; 2. Au avut loc marile sărbătoriri naţionale Eminescu şi Caragiale, iar apoi s-au făcut importantele reconsiderări Arghezi, Goga, mai apoi Blaga, ca să nu mai pomenim de Bârlea şi Bacovia ; sau de colosalul sprijin meritat întru toate de Mihai Sadoveanu, N. D. Cocea, Hortensia Papadat-Bengescu, Perpessicius, Gala Galaction, G. Călinescu şi alţii. Şi toate acestea înainte de 1954 sau 1956 ; şi toate atestau [illegible] sprijinul P.C.R., ca să nu-şi facă nimeni iluzii că minunile au plouat din cer.

Fireşte că structura spirituală a generaţiilor de literaţi a început să se schimbe după aderare, impregnîndu-se tot mai mult de ideile socialismului. Încă din şcoala de literatură se credea că nu numai Labiş, ci şi Andrieşan, Ion Gheorghe, la care se adăugau cei din Cluj, ca Aurel Rău, sau din Iaşi, ca Horia Zilieru, vor constitui o nouă generaţie de poeţi, modelîndu-şi formele de creaţie artistică după noile conţinuturi ale vieţii. După ei au venit, realizînd un important pas de originalitate înainte, cu mai artistice maduri de exprimare, un Nichita Stănescu, un Ioan Alexandru sau un Marin Sorescu, ca să amintesc numai români ; caci la drept vorbind maghiarii şi germanii din ţară n-au rămas mai în urmă.

Azi avem un nou atlas liric în faţă, sub a cărui vegetaţie bogată şi variată, murmură izvoarele patriotismului socialist, însumate sub nume generice ca Epopeea Naţională sau Cîntarea României, punctate de aniversări cu incandescenţă istorică.

Cînd mi s-a cerut să pun degetul pe unul sau altul din numele semnificative care s-au impus ori răsar zilnic, am şovăit şi nu am putut lua o decizie. Constanţa Buzea, Nicolae Dragoş, Ana Blandiana, Adrian Păunescu, Dumitru M. Ion, Mircea Dinescu sau care altul ? Cum spun francezii : L'embarras du choix ! De altfel şi din cronicile, recenziile şi eseurile criticilor noştri mai tineri reiese că simţiem în zodia unei mai mari efervescenţe şi eflorescenţe lirice. Cui din aceste fenomene originare, ca să folosesc limbajul lui Lucian Blaga, şi originale, dar incompatibile fără îndoială, să mă adresez ? Şi cu ce anume ?

Cu laude ar fi prea ieftin. Iar „reţete" n-am dat niciodată, nici măcar mie însumi. Cînd mi s-a spus că sînt eminescian sau arghezian, m-am apărat crîncen, spunînd că e vorba de poeţi mult mai mari ca mine. Cînd mi s-a spus că aş fi un continuator al lui Goga, am zis : „Exagerat ! E mult mai mare". Între noi doi însă e o diferenţă. Goga nu era comunist. Iar pe turnul meu e flamura comunismului, care se simte şi în modestele mele versuri cum sună şi flutură în vîntul vremii. Dar i-am citit pe toţi aceşti poeţi şi pe mulţi alţii

Fiind un înveterat cititor de versuri, aş putea trasa drumurile pe care le-au străbătut ori au navigat pînă au ajuns în rada numeroaselor porturi ale poeziei. De corăbiile poeţilor s-au lipit aloe de aur şi scoici cu perle, nici ei nu mai ştiau bine de pe unde. Dar lîna de aur pe care au adus-o le aparţine : magia strecurată în semantica maleabilă a cuvintelor, condimentate cu pulberea stelară a frumosului ce le-a umplut de farmece steagul convingerilor şi crezului uman. Fără acest crez arta rămîne un fluture cu aripi scuturate, strălucinde şi şterse, incapabile de zbor. Dar aceia cărora aş fi vrut să le spun un cuvînt, o ştiu la fel de bine ca şi mine, prietenul lor.

balcanism şi balcanitate

Puncte de vedere

[illegible] de vremea cînd „balcanic" era calificativul de dispreţ şi batjocură, dacă nu de ocară, aplicat acelor expresii ale complexului de inferioritate culturală, acelor fenomene de inadvertă reală în formele luate adoptate ale unei civilizaţii superioare ce părea să fie pentru Sud-Estul european. Nimeni nu se mai gîndeşte azi să-i folosească astfel o atare sfruntată impostură în slăvitele anotimpuri ale Cavalerului Sărbătorilor ale Cavalerului Sărbătorilor de Vînt. S-a constituit în schimb în prezent o mentură a principiilor tuturor balcanologilor, care, cu multiplele şi multele adevăruri, încearcă să surprindă caracterele complexului de viaţă sud-est european sau balcanic, de a cărui relativă unitate putini ar mai îndrăzni. Între-adevăr, prin însăşi geografia şi istoria, prosperele din Peninsula Balcanică, plăsmuite-şi fiecare fizionomia proprie, sînt gîndite supuse unui destin comun : cultura şi civilizaţia lor au dobîndit trăsături în multe privinţe asemănătoare.

Oamenii de cultură şi-au luat sarcina de a explica de ce şi în ce măsură anumite aspecte proprii ale culturii lor nu fac şi ele parte din ansamblul unele de altele, cum au subliniat acestea fiecăruia în parte şi aceste trăsături le un loc factorii istorici de unitate, ca şi, dimpotrivă, cele ce fiat şi le fac din ele o entitate distinctă. Factorii de diversificare în rînd. Rămîn trăsăturile comune, influenţa [illegible] şi realităţile expansiunii romane, aportul Orientului, efectele migraţiilor „sălbatice", ale stăpînirilor de [illegible] în Balcani, mişcările [illegible] care a dominat Peninsula şi, apoi, al [illegible] otoman care pe [illegible] şi [illegible] [illegible] [illegible]

atelier literar

poșta redacției

L. LETCA : Prea multe plicuri, nerăbdătoare (și nu tocmai lizibile !). Citeva dintre ele, neinteresante (inclusiv ultimul). Unul, cu semne bune : „Călătorind, pădurile", „Moment". „Cai" „Incearcănă-mă". Ar fi : de scris mai puțin mai „strins". mai supraveghiat, de citit și studiat mai mult, de trimis mai „economic". mai selectiv și, oricum, mai citeț. Bună ziua !

D. BORCEA : In ultimul plic, lucruri mai ingrijite, mai de substanță, cele mai multe. In penultimul, mai slăbuțe (de citat, doar „Copil și veghere"). Incercarea, dacă ați făcut-o, va avea și ea, desigur, sansele și învățămintele ei. Succes !

A. DE CHAMONIX : Ne pare rău, dar n-am găsit, nici de data asta, elemente care să sugereze o probabilă extindere a zonelor de experiență și a modalităților, dincolo de ceea ce pare să fi devenit o manieră, un joc singular și insingurat, inaccesibil, ocult, care-și ajunge sieși, refuzind orice participare sau asistență. O manieră, cum ar zice foarte expresiv și „à propos" personajul din „Rodeo" (de altfel, singura pagină care permite relația firească, elementară, literatură-cititor) de a conditiona „funcționarea haotică a modului inform", de a arde „pe dată orice insemn dat in vileag de arcuirea zgomotoasă a mecanismului", etc. (Cit privește generosul semn de egalitate pe care-l așezați intre **mit și mitologicale**, veți recunoaște că e cel puțin imposibil; sensurile, clare, nu vă pot scăpa, iar eludarea lor n-are cum să vă fie de folos).

LUCIAN PETRESCU : Excelentă scrisoare ! Versurile, mult prea elaborate („la rece") intr-o formulă predominant ermetică, incifrată. Dar nici ermetismul nu se poate dispensa de spontaneitate. Sperăm să primim vești mai bune, mai „deschise", la nivelul unor aptitudini care se intrevăd sau se bănuiesc printre rinduri.

AL. PRIBOIENI : Versurile, in cea mai mare parte, alunecă spre cronica rimată, ușoară, superficială (mai bune, „Peste coline", „Felicitări"). Scrisoarea, insă, e cit se poate de justă, plină de idei și proiecte binevenite. In ultimul plic, lucruri din ce in ce mai slabe.

EMILE AJAR : In general lucruri modeste, fără nerv, fără vibrație. Pe ici, pe colo, cite un vag ecou liric, care lasă unele speranțe („După creație", „Toamnă", „Măști").

IULIAN MOCANU : Sinteți primul, in istoria „Atelierului literar", care vă bucurați că un prieten al dv. a fost publicat la „Antologia negativă" ! „In anul acesta — mai spuneți — voi lupta să am și eu aceeași satisfacție care a avut-o prietenul meu". O mai fi cineva, in afară de dv., care să nu fi inteles ce reprezintă această „antologie negativă" („vitrină de rebuturi", cum am numit-o adesea) care-și propune de fiecare dată să demonstreze practic cum **nu** trebuie să se scrie versurile ?... In orice caz, judecind după nivelul textelor pe care ni le-ați trimis pină acum, se pare că aveți toate șansele să vă vedeți visul implinit !...

S. SECELEANU : Nu sint lucruri noi, revelatoare. Am putea spune chiar că impresia de-acum e mai puțin favorabilă decit data trecută, printre pagini de elaborări greoaie, fără tensiune lirică, cu iz desuet, didactic. O „primă" de optimism ar părea să existe, totuși, aicolo, mai ales in „Anatomie" și, oarecum, „Ipostază".

DONICI 20 : Redacția nu consideră că textele dv. sint publicabile in „Luceafărul".

N. POPA : Dacă ați reflecta un pic, ați intelege destul de ușor de ce nu putem trimite răspunsuri „la domiciliu". Nu, nu putem face nici o excepție (e de la sine inteles).

Petre Lazăr, Adina Werther, Meda Mușat, Dobre Enache, Lavinia D., Gheorghe Sterpu, Spălatu Marin, Bobirc Gică, Florian Neamțu, G. Georgescu, Alexandru Ion, Bălașa Elena Maria, Petre Lobrezan, Coco, Cesig Ioan, Dincă E., Sergiu Someșan, Florian Florea, Ela Gavril, C. Cornel-Bucovineanu, Natalia Ilmen, Lenk Sivynn, Inc Inculeț Bălan, V. Marcel, Nestor Ioanid, Stoica Ovidiu, Costel Alexandru, Constantin Cerna-Drăganu, Icar, Marinescu, Alexandru Rodica, C. Dimitrion, Marin Purcărin, Zaharia Vasile, Grig. Ionescu-Eforie, Ionel Bătrinu, U.U., Urucu D. Constantin (ceva, in „Laudă arborilor"), **Gh. Barbu Aristide, D. Chiseleteanu, Roman Dacian, Mihalache Julieta, Rolland Filip, Jill Kinmont, Lupuleasa A.R., Jean-Paul, Emanuel Santis, Veli Nejdet, Cănean M. Gavril, Gh. I. Ungureanu, Florin Mirea, Savu Florica :** incercări de nivel modest, fără calități deosebite.

Geo Dumitrescu

Tinguirea lui Manole

O, dacă-aș fi-ntrebat,
Dacă-aș fi aflat,
Că zidul acela trist, neisprăvit
De pasărea Phoenix n-are mărturie,
Nu-mi zideam pe Ana in adinc de piatră,
Nu-mi scoteam din singe apa și lumina
Ca să leg nisipul riurilor frinte
Pentru inălțare pe-o străină vatră,
Intr-o semeție rece și ostilă
Se ridică-n zare ce-am fost, ce nu sint,
Sperieți stejarii ca de-un rece vint
Se destramă-n cete și s-ajung la ei
Azi nu-mi mai cresc aripi ca de-atitea ori
Cind mi-erau deajuns două-trei scintei.

IOANA CIOANCAȘ

Cintare Patriei

— Ca un fir de iarbă-mpodobit de rouă
pasărea să-și stingă setea cind nu plouă,
ca in miez de noapte, bintuiți de lună,
mugurii-n explozii cind se incunună,
ca o-nfiorare și o alinare
un cireș sălbatic luminind de floare,
prin pădurea arsă de singurătate
ca un cerb chemindu-și ciutele-nstelate,
ca o prăbușire, drumul să se vadă,
cursul implinindu-și limpedea cascadă,
ca un zvon de aripi, zorii cind se crapă,
care inspăimintă liniștea toropă,
ca un salt in vis prin faptă și cuvint
imi iubesc pămintul, patria mi-o cint. —

PETRE VLAD

Privirea prin lupă

Citeva zile trebuiesc omului să ajungă
in lună
Citeva ore pentru a străbate pămintul
de la un pol la altul
Citeva minute trebuiesc omului pentru
a minca o pasăre
Citeva secunde pentru a o ucide.
— E mai ușor să ucizi
viața implică responsabilitatea de a creste —

Citeva zile trebuiesc omului să ajungă
in lună
Citeva sute de ani trebuiesc oamenilor să se
salute,
să se respecte,
să se cunoască,
să se iubească,
dacă bat cu aceeași inimă
dacă vorbesc cu aceleași ginduri
dacă se intilnesc...
unul cu celălalt.

MARIAN C. ROMANOVSKI

„Nicolae Labiș" —
ulei de Mircea Barzuca

Imaginea ta

Ce vis ți-ai așternut sub pleoape
cind noaptea ți-a pus pecetea peste ele,
ce sunet a intonat inima ta cind
liniștea a infierat-o cu semnu-i
și degetele de ce s-au strins apăsat
peste piept mamă, ca o ușoară mingiiere
viața a plecat de lingă tine
trecindu-te in liniște și-n minerală stare.
Ce gind ți-a incremenit sub frunte
buzele lăsindu-le intr-un zimbet nemișcat
ți-aduceai aminte de copilărie
de oameni, de timpuri, de locuri,
cite lacrimi au rămas neplinse
cite cuvinte nerostite, cite mingiieri,
cite lucruri invățate cu mina ta
n-au trecut in uitare, pierdute.
Pămintul cuprinzindu-te pecetluiește-n
ochii mei imaginea unei movile
acoperită cu toate culorile florilor.

VICTOR CROITORU

Părăsește cupola sunete O

Părăsește cupola sunete O cea fără
margini a trupului tău
Tu oul cuvintelor țeasta și regele lar
Gura mea te așteaptă
Căci vreau a nu te incredința invocațiilor
searbede
Nici vitrinelor muzeale nici
Marilor războaie masmedice sau acelor
fleșcăite poeme
De seară ridicate odată cu trupul tău la
rang de Europă
Cu schele constructorii inconjoară cenușa
păsării Phoenix
Cerul e un paianjen uriaș și ochiul te umple
De binecuvintarea luminii
Toate acestea-s lingă miinile mele
Alung mustele așezate pe pintecul tău
portocal
Mă dezbrac in fața ta să implor
In toată puterea și strălucirea trupească
a vieții
Literă mare sunet zeule O
La umbra schelelor păsării Phoenix Inflorese
Odăile nopților prin care pină la tine
Am străbătut atitea ciudate meleaguri
Grabnic sosind asfințitul mă lași
contemplindu-te
Să-ți depun la picioare aceste multe cuvinte

Ciinii nordului latră numele tău scris
acolo pe ceruri
Te-a răpus somnul te-au mușcat vulturii
Semințele zorilor infloresc pe marginea
rănilor tale
Si tu nu-mi răspunzi
Gura mea rontăie nudul amar ci imaginii
despre tine
Poamă pentru un alt anotimp — semn
că nu cugeți
Părăsește cupola sunete O cea fără
margini a trupului tău
Și tu schelele false ale acestor
meridiane pe drajdie
Pasăre Phoenix

ION DUNCA

Grîu sub vis

O să verde deasupra norilor
Gardul de lacrimi care păzește ființele ce
comunică prin somn
pace inmiresmată
sau țintirim lovit de proiectile
Din orice crăpătură a amintirii
va sări afară grîul
Un moșneag se va pleca să rupă
neghina și macii
pentru a perpetua glasul recoltei in cor

CORNELIU VALMA

cultura românească în lume

Informații riguroase în Meyers Lexikon

Apărut în prestigioasa editură din R.D. Germană „VEB Bibliographisches Institut", cel de-al 11-lea volum din enciclopedia „Meyers neues Lexikon" (ediția 2-a revăzută) se adaugă serioaselor instrumente de lucru datorate acestei instituții. Printre articolele cuprinse, optsprezece pagini sint inchinate **României.** Un mare stoc de informații vin să lămurească problemele esențiale : natură, populație, economie, stat și societate, istorie, literatură, artă plastică și arhitectură, muzică, teatru și film. Ilustrații numeroase, vederi din România, scene istorice, portrete, reproduceri după cele mai valoroase opere de artă, tabele cu statistici minuțioase...

Despre industrie și agricultură, capitole ample, cu tabele ale principalelor produse industriale, ale dezvoltării tuturor ramurilor, ale producției agricole, reflectă ritmul viu al industrializării și intensificării agriculturii.

La paragraful „Structura statului" — o definiție concisă : „România este o republică socialistă care construiește societatea socialistă multilateral dezvoltată. Este un stat suveran, independent și unitar al celor ce muncesc de la orașe și sate, în care intreaga putere aparține poporului" (p. 680). Se accentuează participarea tuturor oamenilor muncii, țărănimii și intelectualității, fără deosebire de naționalitate, la făurirea vieții și dezvoltării societății socialiste.

Dicționarul face loc unor pasaje ample despre P.C.R., U.T.C., sindicate, ocrotirea sănătății, generalizarea învățămintului de 10 ani, „legăturile mai strinse ale școlii cu viața" (p. 681). milioanele de volume din biblioteci, răspindirea radioului și televiziunii, a cotidienelor și periodicelor „multe din ele scoase pentru cetățeni de naționalitate maghiară, germană, etc." (p. 682).

Capitolul „Istorie" cuprinde explicații detaliate — aproape un sfert din articol. „Intre 1900—1700 i.e.n. s-au așezat aici tracii care s-au contopit cu populația băștinașă. In epoca de bronz (1800—800 i.e.n.) s-au format triburi care in sec. 5 i.e.n. au primit denumirea de geți și mai tirziu daci (...). La Marea Neagră existau in acest timp cetăți grecești — Histria, Tomis, Callatis. In sec. 1 i.e.n. Burebista a creat un stat de mare intindere sub numele de Dacia (...). Imparatul roman Traian a purtat impotriva dacilor două războaie, i-a supus cu toată impotrivirea desfășurată sub conducerea regelui Decebal. Cea mai mare parte a Daciei a devenit provincie romană in care civilizația și limba latină au inlocuit treptat pină la romanizarea deplină limba și obiceiurile dace. Atacurile goților și răscoalele sclavilor din interiorul provinciei i-au determinat pe impăratul roman Aurelian să-și retragă armata și administrația, pe malul sudic al Dunării. "

Este tratată cu rigoare științifică formarea poporului român și a limbii române ; despre alcătuirea statelor feudale și luptele cu turcii, despre unirea țărilor române sub Mihai Viteazul ; despre dezvoltarea culturală din secolul XVIII, formarea conștiinței naționale românești. „In Transilvania, Școala ardeleană se străduia să dovedească unitatea și continuitatea poporului român prin argumente istorice și filologice" (p. 683). Principalele evenimente, revoluția de la 1848, Unirea, Independența, **sint pe larg lămurite și ilustrate.** Un punct de vedere just este adoptat in legătură cu realizarea statului național, a evenimentelor care au precedat și condus la implinirea acestei aspirații de veacuri a poporului nostru : „România a participat din 1913 la al 2-lea război balcanic și din august 1916, de partea Antantei, la primul război mondial. Trupe germane și austriece au ocupat două treimi din țară. La 7.V.1918 puterile centrale au incheiat cu România o pace inrobitoare, care a fost anulată după victoria Antantei. Forțele victorioase au recunoscut prin tratatul de la Trianon (1920) Unirea Transilvaniei și Banatului răsăritean cu România, realizată incă din 1918 prin mișcarea burghezo-democratică — ceea ce a implinit procesul de formare al unui stat unitar național român"... (p. 684).

Astfel se trece mai departe prin toate treptele care duc la edificiul istoriei noastre moderne — mișcările muncitorești, formarea P.C.R., a frontului patriotic antihitlerist : Eliberarea de la 23 August 1944, instaurarea republicii, naționalizarea, etc. — pină la prefacerile zilelor noastre, construirea societății socialiste multilateral dezvoltate.

Un amplu capitol este dedicat literaturii. După o succintă istorie literară, incepind cu scrisoarea lui Neacșu și enumerind toți marii noștri scriitori, precum și curentele literare, se fac referiri și la literatura contemporană.

Un accent deosebit este pus pe muzica populară : sint remarcate influențele trace, bizantine, orientale, se comentează genurile de folclor muzical precum și cercetările muzicologice efectuate in acest domeniu (Brăiloiu, Breazul). In aceeași măsură sint amintite influențele artei populare in plastică, unde infrățirea mai multor suluri a creat trăsături cu totul specifice. Arhitectura oferă perlele sale, burgurile din Transilvania, bisericile de lemn din Maramureș, cele pictate din Bucovina etc. Urmează insiruirile celor mai de seamă pictori, sculptori, compozitori și dirijori — precum și un paragraf dedicat dezvoltării teatrului și filmului in țara noastră.

In incheiere este publicat un capitol intitulat „Rumänische Sprache" — „limba română". Este „una din limbile romanice formate in timpul creșterii și decăderii imperiului roman" (p. 691) — dar pentru noi, care o vorbim și o iubim atit, cum ar putea fi definită ? Iată incă un folos al lexicoanelor... să ne gindim in ce fel am putea demonstra lumii incomparabila frumusețe a limbii române.

Grete Tartler

● **MAI VECHI TRADUCĂTOR DIN LIMBA ROMÂNĂ, MICHAEL IMPEY** a realizat o versiune engleză a poemelor lui Tudor Arghezi, in colaborare cu Brian Swann, un reputat autor de short-stories. Volumul se intitulează **Selected Poems of Tudor Arghezi** și a apărut in editura Universității Princeton din Statele Unite. Intr-un comentariu din **România literară,** Dan Grigorescu incheia suita aprecierilor sale asupra acestei noi versiuni datorate profesorului Impey : „Cartea publicată de Princeton University Press consemnează un moment plin de semnificații din istoria cunoașterii in lume a unuia dintre marii poeți români. Lui Michael Impey și lui Brian Swann li se cuvine, pentru aceasta, omagiul celor care cred in valoarea universală a acestui poet care — cum se spune in prefață — „aparține mai presus de orice, secolului al XX-lea"."

● **EDITURA VARȘOVIANĂ LUDOWA SPOLDZIELNIA WYDAWNICZA** a publicat romanul scriitorului român Mihnea Gheorghiu, **A venit un om din răsărit.** Versiunea poloneză este realizată de Janina Wrzoskowa și a apărut intr-un tiraj de masă. De asemenea, consemnăm apariția unui articol de Valentin Silvestru, consacrat spectacolului cu **Matca** lui Marin Sorescu in cadrul festivalului Teatrului Național din Paris, publicat in volumul dedicat de editorii polonezi acestui eveniment.

● **PROFESORUL MICHAEL IMPEY** de la Universitatea Kentucky publică in revista **Books Abroad** un articol dedicat liricii feminine din România, cu mai multe traduceri foarte reușite. Tot **Books Abroad** numără de mai mulți ani intre colaboratorii săi pe criticul Virgil Nemoianu, care in același număr recenzează romanul lui Ion Lăncrănjan, **Calolanul.** Este discutat și romanul **Delirul** de Marin Preda.

● **PREMIUL PUBLICULUI** pe anul 1977 a fost dedicat la Festivalul filmului de televiziune din Monte Carlo peliculei **Nadia Comăneci, nașterea unui miracol,** aparținind televiziunii române. Filmul a fost turnat de Nicolae Oprițescu, după scenariul Manuelei Gheorghiu și s-a bucurat de calde aprecieri din partea juriului și a tuturor celor care l-au vizionat, devenind cea mai populară peliculă a festivalului, cum atestă și titulatura premiului obținut.

● **UN MARE SUCCES** a obținut ansamblul **Dolna** al tineretului capitalei in emisfera australă. Un lung turneu a purtat pe artiștii români in Australia și Noua Zeelandă, unde au fost aplaudați cu frenezie de spectatorii care au apreciat acuratețea costumelor, ritmul dansurilor și nostalgice melodiilor cintecelor din Carpați. Televiziunea din cele două țări, precum și presa scrisă, nu și-au precupețit elogiile la adresa artiștilor români.

● **CORUL „MADRIGAL"** a obținut in aceste zile premiul internațional **Una vita per l'arte David Michelangelo.** El va fi decernat in ziua de 6 mai cu prilejul celei de a patra ediții **Saggitario d'oro** cind **Madrigalul** va da un spectacol la teatrul **Fanu din Fiuggi.** Această prestigioasă distincție se acordă o dată la doi ani și constituie incă un diamant in cununa de mărgăritare a **Madrigalului.**

revista străină

● **DRAMATURGUL ENGLEZ BEN TRAVERS** este incă foarte activ la cei 90 de ani ai săi, cunoscind in această stagiune un val de popularitate. In acest an, el are patru piese in repertoriul britanic, dintre care una la Național. Longevitul scriitor este incă foarte activ, organizind intilniri cu cititorii, la care nu se dă in lături să-și demonstreze capacitatea fizică, prin exerciții de gimnastică. Cuea ce este insă și mai important, cum scria Michael Billington de la **The Guardian :** „Poate că are intr-adevăr nouăzeci de ani, dar este adevărat că noua sa piesă este așteptată de toată lumea (și ea se pregătește deja), și că ești sigur de faptul că va fi la fel de primăvăratecă și de alertă cum erau cele scrise de Ben Travers cel de demult".

● **A FOST REALIZAT UN INVENTAR COMPLET AL MONUMENTELOR CULTURALE** din valea Katmandu, remis intr-un cadru oficial secretarului general al UNESCO, Mahtar M'Bow. Este vorba de o nouă acțiune de protejare a bunurilor culturale, prin cunoașterea lor și punerea sub egida organizațiilor internaționale. De altfel, volumul a fost intreprins sub egida Națiunilor Unite de către M. Rimal și Dr. Sharma, două personalități nepaleze, impreună cu M. Prusha, expertul O.N.U., și Dr. Sekler de la Universitatea Harvard. Sint inregistrate opere de arhitectură și sculptură unice in lume prin valoarea artistică și vechime.

● **PENTRU OPERĂ SE PUNE INTREBAREA : „A FI SAU A NU FI ?".** Intrebarea a fost dezbătută in numeroase rinduri de muzicologi din diferite țări, dar ea nu este actuală pentru scena lirică sovietică. Dimpotrivă, in U.R.S.S. interesul față de operă crește. Dacă in stagiunea 1970—1971, spectacolele celor 49 de teatre de operă au fost vizionate de 12 milioane de spectatori, in stagiunea trecută numărul spectatorilor a ajuns la 14 milioane.

Și mai este ceva. Spectatorul de operă a intinerit. Intotdeauna s-a considerat că genul operei este greu accesibil și cere o pregătire specială nu numai din partea artistului, ci și a spectatorului (virsta medie a spectatorului de operă era apreciată la 30 de ani). Acum insă, la spectacolele teatrelor lirice vin și tineri de 18 ani, care se interesează de operă in paralel cu muzica modernă.

● **IN URMĂ CU MULTE SUTE DE ANI** au fost plăcute scene reprezentind sosirea unor soli la Samarkand. Astăzi aceste imagini își trăiesc a doua tinerete, culorile lor au fost complet improspătate. De fapt este vorba de fragmente de pictură murală datind din secolele VI—VII, descoperite in urma unor cercetări arheologice efectuate pe locul vechiu așezări Afrasiab.

Improspătarea picturii vechi se face cu ajutorul unei substanțe polimerice realizate la Institutul de arheologie al Academiei de științe a R.S.S. Uzbece. Pentru realizarea operațiunii de improspătare este suficient ca pinza tabloului să fie impregnată cu substanța respectivă. După impregnare, operele de artă antică se mai pot păstra timp foarte indelungat.

● **ARAM HACIATURIAN, CUNOSCUTUL DIRIJOR ȘI COMPOZITOR SOVIETIC** a obținut un succes de zile mari in fruntea orchestrei simfonice din Londra. El a dirijat două concerte, la Royal Albert Hall și Royal Festival Hall, unde a avut in repertoriu propriile sale compoziții **Simfonia a 3-a,** un concert pentru pian și fragmente din baletele **Spartacus** și **Galaneh.** După douăzeci de ani de la prima sa apariție londoneză, compozitorul sovietic a fost literalmente copleșitor, apreciază criticii muzicali din capitala britanică.

● **MARELE ROMANCIER BOLESLAW PRUS,** cunoscut la noi din traducerea celebrului său roman **Păpușa,** apărut in tiraj de masă, este considerat a fi cel mai varșovian dintre scriitorii polonezi. Cu toate acestea, el nu a avut pină in ultimul timp un monument in capitala poloneză. De curind a fost dezvelită o statuie in plin centrul Varsoviei, operă aparținind sculptoriței Anna Kaminska-Lapinska, reprezentindu-l pe cunoscutul autor intr-o ținută meditativă. Boleslaw Prus este unul dintre cei mai autentici reprezentanți ai realismului european, fondatorul romanului polonez modern.

● **JERZI PUTRAMENT, UNUL DINTRE AUTORII DE SUCCES AI CONTEMPORANEITĂȚII,** declară in legătură cu viitoarea lui carte : „Scriu un roman ce se ocupă de trei generații din aceiași familie. Istoria incepe in 1832 și se termină in zilele noastre. Titlul provizoriu este **Aleși.** Lucrez intotdeauna la o singură carte și nu am altceva pe masa de lucru. De asemenea, am predat editorilor continuarea amintirilor mele, **Jumătate de secol".**

● **PROBLEMA TRADUCERILOR** este una dintre cele mai importante dintre cele care confruntă cultura actuală, consideră publicația vest-germană **Die Welt.** Titlul articolului este semnificativ pentru condiția traducătorului in societatea capitalistă : **Traducătorii — oamenii cel mai săraci.** Intr-o societate supusă banului, munca celui care lucrează la echivalențele literare in alte limbi nu are nici o valoare, suferind legile dure ale pieței, care prețuiește mai mult icrele negre decit romanele lui Joyce. Este un apel de un mare dramatism intelectual, aruncind o lumină crudă asupra statutului artistului din Occident.

● **ANUL ACESTA SE IMPLINESC [illegible] DE ANI DE LA NAȘTEREA LUI HEINRICH VON KLEIST** marele dramaturg german, reprezentant caracteristic al romantismului european, atit prin operă, cit și prin viața incheiată printr-o sinucidere de tip wertherian. In Franța se tipărește opera sa, intr-o nouă traducere, iar orașul natal al scriitorului, Frankfurt pe Oder, va găzdui o serie de manifestări omagiale, atit pe plan academic, prin conferințe și simpozioane științifice dedicate lui Kleist, cit și artistic, prin reluarea pe scenă și in lecturi dramatizate a unor lucrări ale sale. Va fi lecturi dramatizate a unor lucrări ale sale.

● **IN CADRUL BIBLIOTECII MOLCIANOV-SIBIRSKI DIN IRKUTSK** se păstrează un caiet din pergament ingălbenit de vreme care nu este altceva decit un manuscris in limba italiană cu numeroase desene de păsări, care au o vechime de cinci secole. Manuscrisul murdar și uzat este anexat la o ediție de lux a traducerilor textului in limbile italiană și franceză moderne care se numește „Codul despre zborul păsărilor" scris de unul din marile genii ale omenirii, Leonardo Da Vinci.

In luna aprilie 1892, manuscrisul lui Leonardo a fost vindut in cadrul unei licitații, la prețul de 4 000 de lire, proprietarului de mine de aur din Siberia de răsărit, Fiodor Sabasnikov, imediat după ce a făcut achiziția, el s-a adresat unor renumiți meșteri poligrafiști din Austria, directorului muzeului Luvru, Ravesson și prof. Giovanni Piumati. A fost confecționat un pergament asemănător celui pe care scria Leonardo. Piumati a făcut traducerea in limba italiană modernă, iar Ravesson in limba franceză. Maeștrii vienezi au realizat un facsimil excepțional de pe versiunea originală, despre care specialistul sovietic S. Belov scria : „Ediția realizată de Sabașnikov reprezintă o raritate bibliografică și un model neintrecut de confecționare de facsimile de pe manuscrise din secolele XV—XVI". Copia se găsește la Torino.

sport

Daciada — sănătate și performanță

Iată o descoperire a timpurilor moderne că sănătatea unui popor reprezintă unul din bunurile sale fundamentale. Dacă ar fi să ne gindim fie și numai la anticul *Mens sana in corpore sano* și tot ne-ar fi ușor să intelegem că, de-alungul timpurilor, oamenii s-au dorit nu doar deștepți, ci și sănătoși. Sănătatea omului este sănătatea *Cetății*, fără de care zidurile acesteia ar fi mai șubrede. Deși am luat cunoștință de acest adevăr, deseori, noi oamenii moderni, am uitat mijloacele cele mai directe și naturale de a ne intreține și cultiva sănătatea. Am renunțat, nu de puține ori, la mișcare, la simplele și plăcutele exerciții fizice și ne-am repezit, in schimb, spre tratamente cu medicamente și intărîtare ce nu ne pot oferi decit simple paleative pentru atit de precara noastră condiție fizică. Mai mult, aceeași lume modernă a făcut din sport doar sursa atingerii unor performanțe uluitoare, la indemina celor care-și sacrifică mulți ani pentru a lupta cu secunda, centimetrul, gramul. Am uitat, deseori, că sportul nu trebuie să fie, in primul rind, o industrie, din care „manageri" iscusiți să stoarcă venituri fabuloase, ci că menirea fundamentală a sportului este aceea de a forma oameni sănătoși, cind le facem chibzuit ele se numesc *educație fizică*, adică educația trupului care să infrunte boala, zgomotul, noxele de tot felul, moartea prin prematură degradare fizică.

In acest spirit, de inaltă responsabilitate față de sănătatea poporului, a fost concepută — din inițiativa secretarului general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu — și marea competiție sportivă „DACIADA", care va incepe, in toate localitățile țării, la 20 martie. Și iată, nu e o simplă coincidență, ci una fericită, că manifestările „DACIADEI" debutează intr-o perioadă in care, Festivalul național „Cintarea României" se află in plină desfășurare. Căci formarea și afirmarea calităților fizice și morale ale tinerei generații nu pot fi concepute la noi, decit in strinsă legătură cu afirmarea spiritului artistic, creator de frumos al acestor oameni. Și asemeni „Cintării României" și „DACIADA" se va desfășura in mod diferențiat, avind sarcini precise pentru sportul de masă și pentru cel de performanță, adică, ceea ce in „Cintarea României" reprezintă manifestările susținute de artiștii amatori și, respectiv, cei profesioniști. Pentru a se constitui intr-un adevărat sistem unitar de desfășurare, „DACIADA" este patronată de mai multe organisme : Consiliul Național pentru Educație Fizică și Sport, Uniunea Generală a Sindicatelor, Comitetul Central al U.T.C., Uniunea Asociațiilor Studenților Comuniști, Consiliul Național al Organizației Pionierilor, Uniunea Națională a Cooperativelor Agricole de Producție, Ministerul Educației și Invățămintului, Ministerul Apărării Naționale, Ministerul de Interne, Uniunea Centrală a Cooperativelor Meșteșugărești.

Deocamdată, regulamentul acestei competiții nu este definitivat și, tocmai de aceea, sperăm că propunerile in vederea alcătuirii lui pot incă sosi. Și aici, tinerii pot avea un rol determinant : prin inițiativă, prin deschidere spre nou, prin pasiune ei pot contribui la alcătuirea unei *Carte* pe măsura marilor obiective ale acestei competiții naționale.

DACIADA este un bun prilej de imbinare, de „reconciliere" a *Performanței sportive de inaltă valoare* cu *Bunăstarea fizică*. Nu avem de făcut, decit să fim credincioși unui program ce vizează la consolidarea unui *tonus vital* atit de necesar zilei de azi ; și, mai ales, celei de mline.

O carte și șapte personaje

Urmare din pag. 1

Chasles din B.A.R.S.R. ; o scrisoare a auditorilor români inminată lui Chasles la 16 aprilie 1868 la College de France (arhiva Chasles) ; o scrisoare a lui Bolintineanu către Philarete Chasles (aceeași arhivă) ; o scrisoare a lui Bolintineanu către Philarete Chasles (ibid.) ; zece scrisori ale lui Philarete Chasles către George Marianu din B.A.R.S.R. ; o scrisoare a lui Leon Plee către George Marianu și alta a lui George Marianu către Elias Regnault, ambele aflate la B.A.R.S.R. In sfirșit, in anexe se dau două conferințe ale lui Philarete Chasles despre literatura română apărute in **Revue de cours littéraires de la France et de l'etranger** la 16 iunie și 13 octombrie 1863. Numai prima dintre acestea, ocupindu-se de Bolintineanu in special, a fost reprodusă in traducere in limba română in **Buletinul instrucțiunii publice** din 30 iunie 1866 cu note de V.A. Urechia și de aici in ziarele **Ordinea** (16 octombrie 1866) și **Trompeta Carpaților** (20 octombrie 1866).

Intrucit despre ecoul stirnit in Franța de poeziile lui Bolintineanu s-a mai vorbit (comentariile lui Henri Lavoix in **Le Moniteur Universel** din 8 mai 1866, A.G. in **Atheneum Français** din 15 mai 1866, Andre Lefevre in **L'Illustration** din 19 mai 1866, Theodore de Banville in **Revue du XIX-e siecle** octombrie, 1866, Virgile Rossel, **Histoire de la litterature française hors de France, 1895**), e cazul să ne ocupăm mai indeaproape de cele două prelegeri despre literatura română ale lui Philarete Chasles.

Pornind de la convingerea ilustrată in operele lui Michelet și Quinet că sufletul unui popor se reflectă cel mai bine in literatura populară și in operele marilor scriitori, Chasles se intreabă care este caracterul specific al literaturii celor opt milioane de români urmași ai colonistilor lui Traian. Temeliile in ceea ce priveste limba, poezia și viața i se par indubitabil latine. „De la Traian care a implintat cohortele sale in Dacia, geniul roman, agricol și războinic, a plămădit obiceiurile și a disciplinat sufletele... Cu toate vicisitudinile timpurilor, civilizația **română** trăiește și persistă in Dacia **românească".** Pentru a da o idee despre armonia „naivă și solemnă" și „gravitatea muzicală și dulce" ale limbii române, Chasles analizează cavalcada nocturnă a eroului din basmul **Mihnea și baba** pe care o citează in românește, in traducere franceză literală și in traducere latină, constient că limba română este urmasa latinei populare, nu clasice. Sigur, in lipsa unui dicționar etimologic al limbii române, autorul comite și unele erori scuzabile și anume : consideră cuvintele **balaur, elatină** și **crivăț** de origine dacă, desi in realitate sint slave. Tot dac e consideral onomatopeicul **sfirlie** și latinul **sfisle** (din **exfasciare**). Cuvintul latin **tare** (din **talem**) e considerat de origine greacească, la fel cu **iad,** care e slav. Cuvintele de origine latină **palid** și **pădure** (din **padulem**) sint socotite primul slav, iar al doilea dac. Cuvintele **hahă** și **trapută** sint considerate de origine maghiară, cind in realitate sint slave. Tot slav e cuvintul **haină,** socotit germanic. A **fiifi** nu e de origine slavă, ci o formație onomatopeică, la fel cu **fisle** și **bubue** redate prin corespondentele latine **fremunt** și **reboat.** Cuvintele **a trece** și a **bate** nu se traduc prin **transire** și **percutare** și prin **traiecere** și **battuere, insă** tradus **autem,** vine din **ipsa,** iar **incălecare** și **intunecare** traduse : **in caballum ire** și **in tenebras ire** vin din **incabalicare** și **intunicare.** Mai departe Chasles dă echivalentul citorva expresii românești : moartea e logodnica oamenilor ; bunătate — sin matern ; un om in minie : se face Dunăre ; Napoleon sau geniu : cu stea in frunte ; o femeie frumoasă : ruptă din soare. In concluzie : „limba vorbită in Dacia traiană a rezistat la toate invaziile, iar obiceiurile, suferind alterări inevitabile, au conservat o personalitate neinfrintă".

Cea de a doua lecție a lui Chasles, adusă acum intiia oară la cunoștința noastră, debutează tot printr-o observație privitoare la latinitatea României : „Am văzut, scrie Chasles, populațiile române păstrind obstinat peste catastrofele și suferințele istoriei, elementele limbii latine. Acest frumos idiom roman pe care colonistii lui Traian și fiii lor l-au vorbit sub vechii stejari ai Daciei sălbatice, servește incă de bază solidă dialectelor Principatelor dunărene". Sint socotite vestigii latine dansurile populare **hora** (care insă nu vine din lat. **chorus, cum credea** Alecsandri, ci din ngr. **horos**) și **călușarii** derivat din **cantus saliari** (de fapt din **călus cal + us + ar**), pentru a se vorbi apoi de baladele populare din colecția Alecsandri (versiune franceză apărută la Paris in 1855) **Soarele și luna** și **Mama-tirea Argeșului.** In prima, autorul regăsește mitul nupțiilor nelegiuite dintre frate și soră, dintre Phebus Apollo și Diana, introdus, după credința sa, in momentul cind creștinismul a distrus tradițiile păgine. In a doua e vorba de momentul cind spiritul nomad se află in fața unei noi civilizații : „Dacii, scrie Chasles au resimțit o triplă durere, cind invadarea cohortelor armate, apoi opresiunea dură a disciplinei creștine, in fine construcția mănăstirilor, au distrus una după alta toate meterezele libertăților lor nomade". Mitul jertfei necesare pentru ca zidul să trăiască, a soției lui Manole ingropată impreună cu pruncul ei, inspiră acest comentariu indrăznet : „Blestemate fie mănăstirile care nu fac decit victime ! Blestemați arhitecții, meșterii, lucrătorii, asupririi ! Orase și mănăstiri, fiți blestemate ! Temeliile voastre se scaldă in singe ! Zaceți de suferințele umane. Orice edificiu e construit pe cheltuiala săracilor : orice societate face victime ; orice dezvoltare a civilizației se răspășește..." „Nu cunosc, incheie Chasles, comentariu filozofic mai redutabil și mai dramatic asupra fundării societăților o mai falnică plingere asupra marșului totodată necesar, dureros, al civilizației umane !".

Prin numeroasele documente și precizări pe care lucrarea celor doi profesori le aduce in legătură cu dosarul traducerii și ecoului poeziilor lui Bolintineanu și a literaturii române culte și populare in Franța se incheie incă o problemă de istorie literară și literatură comparată, bogată in consecințe și sugestii cu privire la studiile de acest fel la noi.

Cartea unor prezențe

O netă impresie de soliditate, de adecvare și probitate profesională oferă volumul al doilea al lui Eugen Simion din „Scriitori români de azi". Este, după părerea noastră, cartea cea mai matură a criticului, îmbinînd armonios receptarea literaturii și expresia personală a valorilor ei cu o privire calmă și larg cuprinzătoare. Stăpînind materia pînă în cele mai mici amănunte ale ei, citind și recitind totul cu o conștiință limpede și nesofisticată, amatoare de clarități și de expuneri directe, preluînd și disociind informații diverse cu spirit critic, dar mereu însoțit de un ton al deplinei civilități, autorul se așează temeinic și, am putea completa, **gospodărește**, în mijlocul operelor analizate, fără grabă și fără complexe, cu acel simț al proprietății legitimat atît de demnitatea și gravitatea cu care tratează orice fapt literar, cît și de sentimentul convingător al lucrului bine întocmit, firesc și sigur asamblat. O asemenea siguranță în atitudine poate ieși din frivolitate și orgoliu, din inconștiență și hipertrofie a eului. Dimpotrivă, la Eugen Simion o simțim acoperită, asumată și proiectată în afară de ceea ce știe și de ceea ce a citit fără dubii și dincolo de prejudecăți, de ceea ce a consultat și de ceea ce a trecut, mizînd și atent, prin filtrul propriei personalități. Criticul nu ne înșeală, nu face gesturi emfatice și grandilocvente și nu emite ieftine paradoxuri de dragul unei simple gimnastici a minții. El are acut sentimentul valorii, al valorii scriitorului și al valorii literaturii în ansamblu, ca și al lucrului care merită cu adevărat atenția și creditul nostru, permițîndu-ne să lărgim metafora gospodărească, se comportă ca un gospodar cu hambarul și ograda pline de roadele muncii sale, în spetă de imaginea totalității operei și a întregului ei traiect critic.

Ceea ce însuflețește conduita critică a lui Eugen Simion este, prin urmare, sensibilitatea deosebită pentru firescul lucrurilor, sensibilitate care înainte de a fi transformată în metodă și raționament se manifestă ca un instinct securizant. Criticul nu zăbovește în sterile probleme și discuții raționinante, și asta nu pentru că n-ar poseda apetit teoretic, ci pentru că găsește că e mai normal și mai aproape de miezul adevărului de a judeca după criteriile infailibilie ale întregului, ale plenitudinii și normelor firești de existență și comportament. Firescul nu exclude, de asemeni, îndoiala, dar o face fructuoasă și dătătoare de soluții comparabile cu ordinea și limpezimea manifestărilor naturale. Astfel, autorul acestui masiv și substanțial tom de critică găsește că e normal, firesc de a include pe cîțiva din marii scriitori de dinainte de război în compartimentul **scriitorilor rămîni de azi**, din moment ce ei constituie o **„prezență spirituală** vie și fecundă, cu o mare influență asupra generațiilor noi" : după cum, este tot atît de firesc, înainte ca vreo metodă critică să ne invite cu necesitate, să le privim operele nu prin prisma unei rupturi survenite în contact cu ideile și ale timpului postbelic, ci prin aceea a continuității și a evoluției în cadrul unei structuri unitare. A insista și a argumenta mai mult asupra acestei evidențe ar reprezenta o abatere de la coerența și normalitatea lucrurilor. Din sensibilitate la ordinea specifică a firescului, din rezistență la clișee și adevăruri necontrolate, din spirit critic continuu prezent și manifest și care, el însuși constituie o garanție a seriozității și onestității proprii se cuvine să semnal întrebări a unor atenții mai clarificate și incrementate, a unor puncte de vedere din bibliografia marilor scriitori de care Eugen Simion are în vedere. Supunerea unora din acestea „sensibile" la o mai bogată și la o mai judecată, exprimată clar și direct, chiar și atunci cînd criticul nu poate întruni toate aderințele noastre, nu înseamnă altceva decît a te instala în normalitatea comportamentului critic, mai străin decît orice de stagnări și de false pudori sau false legitimități. Aceeași normalitate de comportament critic elimină hagiografia și obnubilarea simțului valoric și deși criticul are în față cîțiva dintre „idolii" literaturii noastre el nu se sfiește de a formula rezerve și aprecieri critice. Demnitatea literaturii se naște și din demnitatea cu care știm s-o privim și s-o considerăm. Se înșeală cine crede că aceste păreri reținute sînt operațiuni de „demolare", pentru că Eugen Simion posedă ca puțini alți critici acel grav sentiment al valorii scriitorului și, implicit, al valorii scriitorului clasic. Dacă luăm un exemplu, de pildă, nimeni de bună credință, sperăm, nu se va îndoi de faptul că Blaga figurează negreșit printre marile „iubiri" ale criticului (în paranteză fie spus, capitolul dedicat lui Blaga reprezintă unul din cele mai complete și mai serioase capitole ale întregului volum). Cu toate acestea, sînt și porțiuni unde criticul se desprinde, se desprinde aproape dureros, din vraja lirismului blagian pentru a se situa într-un punct de observație din care poezia să fie scrutată nu numai în acest caz particular, ci prin lentila măritoare a unor mai generale opțiuni de viață și de literatură : „Știința de a privi amănuntul (cum cerea și Novalis și, în genere, romanticii germani) în perspectivă cosmică face din Blaga un mare poet, însă obstinația pe care el o pune în a descoperi în orice element o dimensiune a universalului obosește după un număr de pagini spiritul nostru, dornic din cînd în cînd de propoziții mai simple, de expresii mai directe ale existenței. Aerul veșnic grav, privirea aruncată neîntrerupt dincolo de zare dă repede o impresie de **literatură** în poezie". Să remarcăm că aceste opțiuni care temperează aici elanul criticului nu înseamnă nicidecum inapetență la grandios și sublim sau la vasta perspectivă a privelиștilor universale, ci sînt urmarea aceleiași supuneri la normele firescului, simplității și adecvării, reieșind din percepția directă a vieții, din experiență individuală în limitele umanității, din atenție la pulsul unic și inconfundabil al existenței. Înțelegem, în cîteva cuvinte, că departe de a fi circotase minimalizări ori pedante obiecții, frazele criticului citate mai sus participă la modul său propriu de a valorifica literatura și sînt un indiciu, coerent reperabil, al criteriilor de care se folosește gustul său estetic, mai sensibil la faptele care se pun în slujba existenței vii decît în slujba conceptelor uscate.

În fine, tot un comportament firesc, ferit în genere de exagerări și fanatisme și cultivînd o anume distanță a bunului-simț îl determină pe Eugen Simion să uzeze, deopotrivă, în demersul său de metodele critici tradiționale și de metodele noi de critică modernă, în special de cele aparținînd tematismului în accepțiunea lui Jean-Paul Richard. Portretul literar (excelent e, de exemplu, cel al lui T. Vianu), descripția operei, rezumatul și analiza ei (unul din punctele forte ale criticii lui Eugen Simion), trimiterile de ordin mai general se asociază, asadar, și nu vedem nici o incongruență în asta, cu căutarea și punerea în relație a „temelor" și „figurilor" unei mitologii subiective, făcînd astfel ca investigația criticului să se înfățișeze ca un ansamblu arhitectural cu mai multe caturi. Critica sporește în profunzime pe măsură ce-i sînt atașate toate nivelele și, dincolo de preferințe sau idiosincrazii, lasă mereu impresia seriozității în construcție și a imaginației în joc.

Aprecierile lui Eugen Simion, fiind vorba, în genere, de scriitori reprezentativi, cu lungă carieră interpretativă, intră indeobște, în ce privește valoarea de ansamblu a operelor discutate, în consensul mai general al criticii. Față de alte interpretări, comentariul criticului la poezia lui T. Arghezi face un pas mai hotărît, și pe merit deplin, după părerea noastră, spre viziunea unui Arghezi al profunzimilor, după cum ciclurile „Cîntare omului" și „1907" sînt citite acum cu un ochi surprinzător de proaspăt și puse într-o legătură mai strînsă cu mouvele obsedante ale poetului. Cîteva mici injustiții se pot, totuși, semnala, mai cu seamă în interiorul valoric al operelor. Astfel, e greu de susținut că „Scrinul negru" e „indiscutabil" cel mai slab roman al lui G. Călinescu și așezat, prin urmare, sub cota estetică a „Cărții nunții" : tot așa, e amendabilă afirmația că romancierul „Camil Petrescu a voit să scrie o operă despre un mare spirit și, amestecînd documentul cu fantezia, a dat o biografie ce nu convinge epic". Nu numai că biografia lui Bălcescu, prin patosul și dramatismul cu care e înfățișată în roman, este de multe ori convingătoare în privința semnificației, dar, așa cum Eugen Simion însuși a arătat, fără a fi fost atît de explicit, în cazul lui Camil Petrescu, în acest roman se află în germene toate părțile lui mai puțin realizate, în special comportamentul camilpetrescian și era previzibil prin însăși imprevizibilitatea lui. Sugestia autobiografică din roman, de care s-a vorbit o parte a criticii, nu-i de asemeni de neglijat și ea dă o dimensiune a cărții pe care Eugen Simion o scoate din vedere. În genere, apoi, a explica pe mai prin presiunea proletcultistă eșecurile din creația unor autori deplin formați și reprezentativi, într-un cuvînt scriitori de excepție, presupune o ingustare a perspectivei asupra procesului creator, care s-ar fi cerut mai dramatic reprezentat în paginile respective ale lui Eugen Simion. Iar punctele de vedere estetice și sociologice din unele capitole (de exemplu cel despre Petre Pandrea sau cel despre Mircea Eliade) care comportă desigur, unele amendamente, așa cum de altfel s-a și făcut.

Aceste cîteva inconsecvențe nu știrbesc totuși din meritele unei cărți incitante și substanțiale, cu multe lecturi de referință, și care ne prezintă un critic într-o fecundă maturizare a tuturor posibilităților sale. „Scriitori români de azi" (II) e una din cele mai bune cărți de critică apărute în ultimul timp.

Dan Cristea

cărțile anului 1976

Ziarul din 33 aprilie

Puțini cititori își mai amintesc azi, că în 1965, cînd debuta cu volumul **Ultrasentimente**, Adrian Păunescu scria o poezie ezitantă și capricioasă, constînd fie în etajări și supraetajări de abstracții, fie în interjecții vitaliste, rostite cu stîngăcie. Poetul părea că ține foarte mult să vorbească fără să aibă încă ceva important să spună. Valul de actualitate care i-a inundat mai tîrziu „teritoriul liric" a șters complet amintirea acelei ariditățI. În momentul de față pe Adrian Păunescu nu ni-l putem închipui decît perorînd necontenit și nereușind, totuși, să-și exprime pînă la capăt clocotul de ginduri și sentimente.

De ginduri și sentimente sau, mai exact spus, de reacții la tot ceea ce se petrece în realitatea imediată. În privința aceasta, ultimul său volum, **Pămîntul deocamdată**, constituie exemplul cel mai pregnant, semănînd cu un ziar în care ar fi cuprinsă întreaga viață a planetei. Limbajul neologistic, tranșant și operativ, titlurile, la figurat vorbind, de-o șchioapă **(Ziua de 33 aprilie, Acuzat de crimă, Catastrofă naturală, Îmburghezitul, Condiția cîntărețului revoluționar** etc.), varietatea uimitoare a subiectelor, creînd impresia unui adevărat vacarm tipografic — totul îndreptățește o asemenea comparație. Desigur, este vorba de un altfel de ziar decît cele cu care ne-am obișnuit, învăpăiat de lirism, profetic, aproape fabulos, însă tehnica de construcție — dacă se poate numi astfel — rămîne aceeași. Nu întîmplător analiza duce aproape inevitabil la identificarea „genurilor publicistice" cultivate.

Cel mai răspîndit (de fapt, cel care pare cel mai răspîndit, din cauza remanenței sale în memorie) este **pamfletul**. Temperament vulcanic, poetul repudiază atitudinile pasive — sedentarismul (un poem se intitulează chiar **Biografia unui sedentar** !), birocratismul, conformismul etc. — și, pentru a le discredita, le caricaturizează enorm, sacrificînd nuanțele. Înversunarea sa atinge o intensitate atît de mare încît depășește obișnuita „ură" romantică, haotică, răvășitoare, și se transformă într-o furie rece. Drept urmare, caricaturizarea este realizată metodic, neiertător, pînă la ultimele consecințe. Ca în teatrul absurd, pentru-un raționament logic se ajunge la o situație paradoxală : „Bolnavii merg să ia adeverință / Că sînt bolnavi, că au nevoie, că-i doare. / Că e normal să ia asigurare / Pentru o dovedită suferință. / Cei sănătoși conovacă o ședință. / Adesea mică, uneori și mare / În care se exprimă fiecare / Despre bolnavi cu multă dibăcință. / Și ținută hotărîsec ce se cuvine. / Ce tratament, ce pensie de boală. / Sănătoșii înmatriculează afectivă : / Nici birocrațiilor nu le e bine (**Birocrație**). Prin acest structură radical (care răbufnește uneori și în [illegible] afectivă) Adrian Păunescu se înscrie de [illegible] pe linia lui Jebeleanu din **Balanța**, sau pe cea a lui Eugen Jebeleanu din **Parabole civice**. [illegible] reprezintă o formă de acțiune, în mod de a spera.

Toți acești de obicei sînt scrise **profesiunile de credință**. Folosind de cele mai multe ori persoana întîi plural, poetul scandează principii morale elementare care, tocmai prin elementaritatea lor, se aplică cu surprinzătoare posibile, de necontrazis. Treapta următoare de aderiune a lui Adrian Păunescu o reprezintă aceea în care triumfătoare : [illegible] de simplitate / De muncă și de [illegible] / Și mai eliminta bună-a omului / Să de la el durează astăzi toate. / Pămîntul acesta curat la o pocitură / Nici nu va fi prin ordin sau [illegible] / Că tragedia lumii e prea multă / De-aceea o salvare-avem : în muncă. / Cosmonautul după-ce în lună / Să plece în sisteme filozofic. / Eu mă închin la truda cea comună / A celui care seamănă cartofi. / Sore a nu-i fi planete, puturi foame / La muncitori mă-nchin, și-apoi la mame" (**Truda comună**). Intonația simplă și solemnă, solidaritatea cu oamenii obișnuiți, anonimi, cu însăși condiția de om, ca și o anumită sinceritate sfîșietoare (o lacrimă — de dulcoșie ? — strălucește întotdeauna în pupilele poetului) conferă declarațiilor o mare putere de propagare în conștiințe.

Alte „rubrici" conțin **note de călătorie** („Aruncă brazii aer pur în vale, / Cu luciu bate vîntul de la est, / Gustăm un vin de fagure celest / Lîngă bucatele volevodale". — **Închinare la Agapia**), **anchete sociale** curajoase, demistificatoare, de genul celor din **Flacăra** („Să fii țăran și să nu-ți fie bine, / Ceva inexplicabil cînd te doare, / Să n-ai atîția bani în buzunare, / Cu-o boală mult mai scumpă decît tine..." — **Boli scumpe**), **reportaje** din viața străzii („Salvările trec noaptea și nu știu unde trec. Și nu știu ce se-ntîmplă cu oamenii din ele. / Se-aud deodată toate tragic fugind sub stele. / Amenințate parcă de-un pămîntesc inec". — **Grupuri**), **necrologuri** („S-a liniștit în cimitirul Bellu / Încă un luptător dintre aceia / Ce-și confundau mormîntul cu transeea / și-aveau, drept haină zilnică, drapelul"), **faptul divers** („Acum se pune iarna, ce bine e acum, / De-a voronet se joacă senin cu noi zugravul, / Unul schior în munte i-a fost găsit cadavrul, / Era ca o statuie ieșită brusc în drum." — **Drum greu**) și chiar **revista presei** („Ziarul parcurgîndu-l, privirile încete / Contemplă drama lumii din timpuri noi și vechi, / Cum iată se-mpreună și se despart perechi, / Cum zice și anunțul «vînd două verighete»." — **Mica publicitate**). În cadrul fiecărei formule se produce o transcendere a convenției (întîmplările devin simboluri, impresiile — definiții ș.a.m.d.), astfel încît poezia își recapătă puritatea. Este o puritate obținută prin incandescență, prin topirea datelor realității în creuzetul sensibilității și, drept urmare, opusă oricărui purism estetic. Arderea, e adevărat, nu se produce întotdeauna complet sau lasă în urmă citeodată zgură : s-a sesizat, de altfel, deja inegalitatea valorică a pieselor din acest volum (ca și din cele precedente). Însă există un dinamism, un elan, un sens energic general care îl absolvă pe poet de asemenea inerții.

Anvergura whitmaniană și ardența maiakovskiană nu incompatibile cu sonetul, considerat prin tradiție o formă fixă elegantă, statuară, impersonală. În consecință, s-a spus că, adoptînd-o, poetul a trebuit să-și reprime dorința impetuoasă de a vorbi, că și-a impus o disciplină a cuvîntului. De fapt, nimic nu e mai productiv în poezie decît un cadru metric rigid. Spre deosebire de versul alb, care înaintează în necunoscut și tinde să se stingă de la sine, sonetul oferă mereu un spațiu care trebuie ocupat, provoacă inspirația. Optînd pentru cele paisprezece versuri, Adrian Păunescu a dovedit că se cunoaște bine pe sine.

Dacă în privința aceasta poetul a mers la sigur, în alta — alegerea cuvintelor — a riscat. Însă riscul său este însuși riscul modernității. Există, în fond, două posibilități de constituire a unui limbaj liric și ambele au în literatura actuală adepți. Prima direcție — ecou tîrziu al preferinței junimiste pentru o artă nedatabilă și nelocalizabilă — îi reunește pe adepții terminologiei poetice consacrate, elemente cu marea și cerul, iubirea și singurătatea, lumina și întunericul — par să spună ei — nu s-au demodat două mii de ani și în consecință e foarte probabil că nu se vor demoda nici în următorii două mii. A doua direcție — inaugurată cîndva de Tudor Arghezi și reinaugurată de generația lui Geo Dumitrescu — consideră, dimpotrivă, că adevărata combustie lirică nu poate fi întreținută decît prin alimentarea cu oxigenul noțiunilor la „ordinea zilei". Adrian Păunescu se înscrie în această categorie. El recurge, fără complexe, la cuvinte nuse în circulație recent de mass-media, la expresii lipsite de un trecut literar prestigios. Sindrom, boxă, diurnă, nevroză, dosar, contabil, navetist, bicicletă — iată numai cîteva dintre sutele de exemple posibile.

Situarea în actualitate ca într-un mediu natural, asezarea „problemelor" care plutesc în aer, „soluționarea" lor din perspectiva bunului simț reprezintă caracteristicile care explică succesul de public al poeziei lui Adrian Păunescu. Și este de crezut că tot ele îi vor asigura și durabilitatea întrucît de multe ori surprinderea clipei constituie în artă o garanție a rezistenței la timp.

Alex. Ștefănescu

Critică și generalitate

Lucrările lui N. Balotă se caracterizează prin vastitatea domeniului abordat și prin soliditatea construcției critice. Autorul își domină materialul prin bogăția informației, și o remarcabilă erudiție. Un aparat critic variat este pus în mișcare pentru a interpreta, compara și integra în sisteme mai cuprinzătoare fiecare lucrare studiată. Criticul se simte atras mai ales de probleme de largă întindere : curente și direcții literare, concepte fundamentale etc. În linia acestor preocupări se înscrie și ultimul său volum. Arte poetice ale secolului XX. *Lucrarea cuprinde o suită de eseuri dedicate poeticilor românești(partea cea mai substanțială a cărții) și celor străine. Pentru fiecare autor studiat, N. Balotă depune o minuțioasă muncă de cercetare. Studiile debutează prin prezentarea celor mai importante idei ale scriitorului respectiv, unind citate și afirmații deseori răzlețite în diferite texte. Treptat, se conturează un mod de gîndire estetică particular, chiar dacă nu întotdeauna explicit și sistematic. Criticul trece apoi la compararea opiniilor desprinse din sursele cercetate, cu alte curente literare, cu texte estetice ori filozofice. Nicolae Balotă tranșează decisiv raportul dintre esteticile românești și cele străine : nu este vorba de imitație, ci de o dezvoltare sincronică. Artele poetice române răspund problematicii literaturii noastre, sînt ancorate într-o realitate culturală vie.*

Criticul clasifică și etichetează cu fervoare. Comentînd următoarea afirmație a lui I. Pillat : „Poezia nouă caută o eliberare din legile materiei în domeniul spiritual ; în spatele fenomenului trecător ea caută forma eternă... forma pură", N. Balotă concide : „Platonism estetic... Pillat înțelege prin poezia pură o tendință a poeziei din toate timpurile, dar conștientă abia în timpurile moderne, spre esență, spre idee (platonică) sau, spre durata pură". De fapt, I. Pillat înțelege prin poezia pură, exact ceea ce a spus și nimic mai mult. Cel care înțelege prin ea „platonism" este criticul, adică acela care gîndește textul individual prin categorii generale. Critica, așa cum o aplică N. Balotă, este una de formație culturală ; autorul întrevede în obiectul studiat, dincolo de conținutul său specific, elemente universal valabile.

Orice „artă poetică" presupune un număr determinat de întrebări fundamentale : raportul poeziei cu viața, cu limba, cu gîndirea, cu tradiția etc. Se poate presupune că un studiu asupra artelor poetice ar fi trebuit să arate felul în care fiecare gînditor răspunde (mai mult sau mai puțin sistematic) acestor probleme. Sub acest aspect, cartea lui N. Balotă este mai puțin o sinteză, cît o suită de studii asupra unei teme date. Nepreocupat de „genul proxim", autorul este mai atent la „diferențele specifice", se lasă captivat de problemele particulare tratate de fiecare scriitor în parte. De aceea, tocmai concentul de bază, cel care dă și titlul cărții, este cel mai puțin clarificat.

Și lucrul acesta este firesc dacă ne referim la diversitatea textelor studiate : poezii, articole ocazionale, studii, sisteme estetice ori filozofice. Nu influențează oare condiția specifică fiecărui tip de demers cognitiv asupra viziunii teoretice care va rezulta ? Există o deosebire de conținut fundamentală între o artă poetică scrisă de un poet și una scrisă de un gînditor. Poziția lor față de poezie este diferită. O poezie, „artă poetică", exprimă o raportare metaforică, prin termeni metaforici, la condiția liricii. Textul critic se bazează pe concepte, pe raporturi abstracte. Poetul, sau mai exact, gîndirea poetică, vor beneficia de o nelimitată libertate, fie metafore, fie tautologii afirmațiile sale nu pot fi discutate prin canonul logic (vezi citatele din T. Tzara sau din Arghezi). Criticul, filozoful sînt întotdeauna presați de sistemul lor de gîndire : poezia este un concept, o verigă într-un lanț de deducții. Concretețea și imanența ei vor fi deseori trunchiate în favoarea armoniei teoretice a construcției generale. Criticul se află într-o situație paradoxală: el trebuie să explice, prin termeni generali, o experiență particulară. De aceea o anumită ponderație a afirmațiilor, născută din sentimentul inadecvării uneltelor, este necesară. Citindu-l pe Arghezi : „Senzația lovește cuvîntul, iar el deschide versul", N. Balotă nu se poate opri să nu comenteze : „Idee ingenioasă, chiar dacă mecanismul propus nu este întru totul corect". Există oare un model, o rețetă universal valabilă pentru crearea poeziei ? Evident că nu. Arghezi afirmă o stare de fapt născută din propria-i experiență poetică, singura adevărată și autentică, singura în măsură să fie un criteriu de evaluare a formulei sale.

În esență, cartea lui N. Balotă, utilă și instructivă, atestă, încă o dată, soliditatea construcției critice pe care a probat-o, în atîtea alte lucrări, acest spirit de vastă și aleasă cultură.

Mihai Coman

„Prietenia este sursă de poezie"

— Convorbire cu poeții sovietici Stanislav Kuniaev și Anatoli Cepurov —

Cu prilejul unei vizite făcute la redacție de poeții sovietici STANISLAV KUNIAEV și ANATOLI CEPUROV, convorbirea a debutat firesc, în legătură cu poezia tînără de astăzi.

— Ce preocupări au reprezentanții săi mai proeminenți ?

STANISLAV KUNIAEV : Cred că putem considera poezia tînără drept fenomenul literar cel mai nou dintr-o epocă dată. Orice noutate este determinată de timpul în care se naște. La noi, în ultima vreme a devenit din nou foarte populară tema războiului. Ceea ce frapează la tinerii sub treizeci de ani este prezența masivă în scrisul lor a Marelui Război pentru apărarea patriei. Uite, generația lui Cepurov a participat la război, generația mea l-a trăit cu sensibilitatea traumatizată a copilului, dar cei de acum s-au născut după război. Cu toate acestea, l-au transformat într-o experiență interioară și i-au făcut loc în versurile lor. L-aș numi, de exemplu, pe Iuri Kuznețov, unul dintre cei mai populari poeți din ultimii doi—trei ani, foarte citit de toată lumea. Lucrează acum la un amplu poem, **Stalingrad**. Mă gîndesc, de fapt, că el continuă o tradiție în literatura rusă. Lermontov a scris **Borodino**, deși abia se născuse cînd a început războiul cu Napoleon, o altă mare experiență defensivă a poporului nostru.

— Cum se explică această preocupare la oameni tineri, despre care putem presupune că sînt mai orientați către actualitatea imediată ? Ce îi face receptivi la tragedia războiului și la eroismul acelor ani ?

ANATOLI CEPUROV : Vedeți, aceasta este o mare problemă spirituală, transmiterea anumitor trăsături create de suflul comun al acelor ani. În timpul luptelor păreau firești solidaritatea, eroismul, capacitatea de jertfă pentru salvarea țării. Ceea ce nu înseamnă că astăzi lipsesc exemplele de dăruire și eroism. Patosul cetățenesc al poeziei constă tocmai în legătura dintre acei ani și ceea ce trăim noi astăzi. În lume s-au schimbat multe lucruri, dar ceea ce este bun trebuie să rămînă. Poezia cetățenească este datoare să păstreze valorile colective.

— Mă gîndesc la faptul că tratarea războiului cu Napoleon în literatura clasică rusă a însemnat de fapt o luare de poziție față de probleme foarte actuale în anii cînd au fost scrise cărțile, nu numai pe vremea războiului propriu-zis. Înseamnă un mod de constituire a unei conștiințe, ca în „Război și Pace" care se termină cu decembriștii, enunțînd o problemă vie pînă la sfîrșitul secolului trecut...

STANISLAV KUNIAEV : Cel de al doilea război mondial a însemnat pentru noi cu totul altceva. Se punea problema esențială : morți sau trăiești. Era încărcată de cel mai mare patetism, avea o dimensiune umană fără precedent. Celelalte concluzii s-au născut mai tîrziu. Important este să nu uităm esențialul. Sigur că războiul a deschis un proces în contemporaneitate, că ecoul său în conștiințe este multiplu.

ANATOLI CEPUROV : Eu o să mă refer mai mult la poeții leningrădeni. Acordăm o mare atenție tinerilor, pentru ei scoatem și revista **Tînărul Leningrad**, într-o editură de prestigiu. Poetul Oleg Țakunov își povestește în prima sa carte experiența de copil din timpul blocadei. Așa era, într-adevăr : trăiai sau mureai. Experiența de azi a lui Țakunov este interpretată prin ochii de atunci. Alți poeți se ocupă însă de eroismul prezent. Așa este Nikolai Malișev, care nu stă în Leningrad, fiind geolog și participînd la expediții în ținuturi îndepărtate. Experiența lui artistică este mult impregnată de viața lui. Acești poeți sînt legați de profesiunile lor. Mai dau exemplul lui Anatoli Belov, căruia i-a apărut nu de mult o carte. Lucrează în fabrică și studiază concomitent facultatea de ziaristică. Ei participă la viață și de aceea scrisul lor este mai convingător.

STANISLAV KUNIAEV : Am să dau și eu două exemple, în acest sens. Alec Kocetkov este lăcătuș în împrejurimile Moscovei, dar în curînd îi va apare o carte foarte interesantă de versuri. Din Kuzbas mi-a trimis poezii un muncitor constructor. Mi s-a părut foarte talentat și chiar înzestrat cu o pregătire artistică remarcabilă, deși nu învățase în vreun institut. L-am recomandat unei edituri și i-am făcut și prefața, cu toate că nu-l cunoșteam personal.

— Ce citesc tinerii scriitori sovietici ? Care sînt poeții lor preferați ?

STANISLAV KUNIAEV : Există puternice rădăcini în poezia rusă. Sînt poeți care depășesc moda și nu vor ieși curînd din interesul contemporanilor : Maiakovski, Esenin, Anna Ahmatova. Tînărul poet are multe posibilități de a alege. Ceea ce mi se pare important este însă talentul său. Și caracterul... Dacă nu are caracter, va pierde curînd sentimentul drumului său propriu. Poetul de azi are multe probleme cu ispitele lumii. Noi, oamenii, nu sîntem desăvîrșiți. Ca să treci peste limite îți trebuie caracter. Nu încetez să le spun poeților tineri că trebuie să-și cultive caracterul. Uitați-vă, îi citesc pe Lermontov, scrisorile lui, și-mi dau seama că avea un suflet eroic, și că numai așa a putut să scrie **Borodino**. Sufletul lui mare i-a dictat și soluțiile artistice.

— Care este audiența poeziei sovietice de astăzi ? Ce s-a schimbat în ultima vreme în preferințele cititorilor ?

STANISLAV KUNIAEV : Am avut de curînd o seară de poezie la Palatul sporturilor din Lujniki, cu participarea a 14 000 de spectatori. Eram curios, nu mai avuseseră loc asemenea manifestări de zece ani, apăruse între timp un nou cititor. Alături de poeți cunoscuți, au citit și doi-trei poeți pe care eu îi consider „de cameră", cu audiență mai restrînsă. Ei bine, toți au avut un succes eclatant. Interesul pentru poezie nu s-a stins, dimpotrivă. Am fost obligați să citim mai mult decît voiam, să revenim la rampă. Esența poeziei ruse constă în marea sa comunicabilitate, în posibilitatea de a fi înțeleasă pe toată gama societății, de la publicul de restaurant, unde se cîntă poeziile lui Esenin, pînă la aula universitară.

— Cum credeți că pot traducerile influența destinul poeziei ?

ANATOLI CEPUROV : Am petrecut mult timp în diferite republici unionale, am cunoscut poezia Asiei sovietice și sînt sigur că am suferit influențe. Am cunoscut, de pildă poezia unui popor care a început să scrie abia în anii treizeci. Pînă atunci avusese numai literatură orală. Este vorba de urmașii poloveților, stabiliți în nisipurile din Kara Kum și Kizil Kum. Prin noi, ei au cunoscut poezia rusă. Ne-am îmbogățit cu toții. Tot așa, am fost mult timp în Lituania.

STANISLAV KUNIAEV : Și eu sînt interesat de poezia altora, dar nu cred în experiențele pur livrești. Totul este viața trăită, ardoarea ei, intensitatea cu care te cufunzi în șuvoiul ei. În literatura rusă de azi există influențe certe ale unor scriitori din republicile unionale, cum sînt Mejelaitis, Cinghiz Aitmatov sau Valeri Bikov.

— Credeți că vizita în România va avea un ecou în creația dumneavoastră ?

ANATOLI CEPUROV : Sînt sigur. Sper să mai revin în țara dumneavoastră. Am avut un timp, admirabil, am stabilit contacte interesante și folositoare pentru ambele părți.

STANISLAV KUNIAEV : Și eu cred că această cunoștință făcută cu România va avea un ecou în poezia mea. Drumurile poeziei sînt atît de diverse. Ne-am simțit foarte bine în mijlocul dumneavoastră, iar prietenia este sursă de poezie, de asta sînt sigur. Așa că pot spune cu certitudine că, într-un fel, România va fi prezentă în scrisul meu.

Aurel-Dragoș Munteanu

Luceafărul
Revistă editată de
UNIUNEA SCRIITORILOR
din REPUBLICA SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

COLEGIUL DE REDACȚIE
Redactor șef : Nicolae Dragoș
Ioan Alexandru, Teodor Balș (secretar responsabil de redacție), Geo Dumitrescu, Radu Enache, Alexandru Papilian, Adrian Păunescu, Marin Preda, Mihai Ungheanu (redactor șef adjunct)

REDACȚIA : București, Piața Scînteii Nr. 1, tel. 17 32 09
ADMINISTRAȚIA : Șoseaua Kiseleff 10 tel. 18 33 99
ABONAMENTELE :
3 luni — 13 lei ; 6 luni — 26 lei ; 1 an —52 lei
Tiparul executat la :
COMBINATUL POLIGRAFIC „CASA SCÎNTEII"
Paginator Nicolae Ion